

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі  
М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті  
Ғылыми кітапхана

## **2022 ЖЫЛҒЫ АТАУЛЫ КҮНДЕР ТІЗБЕГІ**



Орал, 2021

ӘОЖ 059.3

КБЖ 91

А 92

**Құрастырушы:** Джанбаева Г.И., Погодаева А.В.

**Жауапты редакторы:** Алимбекерова Т.Е. - ғылыми кітапхана директоры

**2022 жылғы атаулы күндер тізбегі / құраст.:** Г.И. Джанбаева, А.В. Погодаева; жауапты ред. Т.Е. Алимбекерова. - Орал: М.Өтемісов атындағы БҚУ РБО, 2021. - 125 б.

М. Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университетінің ғылыми кітапханасының ақпараттық-библиографиялық бөлімі жыл сайын Қазақстан Республикасы бойынша аталып өтетін және еске алынатын атаулы күндер тізбегін екі тілде шығарып, оқырмандарға ұсынып келеді.

Күнтізбе кітапханашыларға, оқытушылар мен студенттерге, мәдениет саласындағы қызметкерлерге және жалпы оқырмандарға арналады.

ӘОЖ 059.3

КБЖ 91

© М.Өтемісов атындағы БҚУ РБО, 2021

## Құрастырушыдан

М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университетінің ғылыми кітапханасының ақпараттық-библиографиялық бөлімі жыл сайын Қазақстан Республикасы бойынша аталып өтетін және еске алынатын атаулы күндер тізбегін екі тілде шығарып, оқырмандарға ұсынып келеді.

Әдебиеттерді насихаттауда және өлкеміздегі көрнекті оқиғаларды хабарлауда көрсеткіштің алатын орны ерекше. Көрсеткіште негізінен Батыс Қазақстан өңірінен шыққан, осы өңірде еңбек етіп, өмір сүрген атақты адамдардың мерейтойлары енгізілген. Сондай-ақ түрлі мекемелер мен кәсіпорындардың, қала, аудан, ауылдарға байланысты айтулы даталар берілген.

Бірінші бөлімде Қазақстан Республикасының мемлекеттік мейрамдар тізімдері мен Қазақстан Республикасының аумағында аталып өтілетін ресми, кәсіби мейрамдармен қатар дүниежүзілік көлемде аталып өтілетін айтулы күндер, әр түрлі мамандыққа байланысты мейрамдар тізімі берілген. Көрсеткіштің екінші бөлімінде Батыс Қазақстан облысы бойынша 2022 жылы аталып өтілетін еске алынатын даталар тізімі, үшінші бөлімде айы мен күні белгісіз 2022 жылы еске алынатын күндер тізбегі көрсетіледі, төртінші бөлімде мерейтой-кітаптары. Ал соңғы бөлімде облысымыздың тарихы мен мәдениетіндегі, экономикасы мен әлеуметтік өміріндегі көрнекі даталарға, қайраткерлердің мерейтойлық даталарының кейбіреулеріне қысқаша мәлімет жазылып, әдебиеттер тізімі берілген.

Қысқаша мәлімет берілген даталар алғашқы бөлімде ерекше белгімен (\*) көрсетілген.

Күнтізбе соңында есімдердің алфавиттік көрсеткіші берілген.

Көрсеткіш кітапханашыларға, оқытушылар мен студенттерге, мәдениет қызметкерлеріне және жалпы оқырмандарға арналған.

090000 Орал қаласы

Н.Ә.Назарбаев даңғылы, 162 үй

М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті

Ғылыми кітапханасы

Тел: 51-29-88

## ҚАЗАҚСТАН ПРЕЗИДЕНТІ ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВ 2022 ЖЫЛДЫ «БАЛАЛАР ЖЫЛЫ» ДЕП ЖАРИЯЛАДЫ



«Балаларға ерекше көңіл бөлу керек. Олардың амандығы – мемлекетіміздің табысты болашағының сенімді кепілі. Сондықтан келесі жылды Балалар жылы деп жариялау керек деп есептеймін», - деп бөлісті Мемлекет басшысы. Тоқаев бұл жерде әңгіме ұрандар мен мерекелік шараларда емес, ең алдымен денсаулық сақтау, білім беру және әлеуметтік қамсыздандыру саласындағы биліктің балаларды қорғауға бағытталған нақты шаралары туралы болып отырғанын атап өтті. «Өскелең ұрпақтың үйлесімді дамуы мен бақытты балалық шағы – біздің жалпыұлттық міндетіміз», – деді Елбасы.

ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВ

## ТМД ЕЛДЕРІ БАСШЫЛАРЫ КЕҢЕСІНІҢ ОТЫРЫСЫНДА ҚАЗАҚСТАН ПРЕЗИДЕНТІ ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВ 2022 ЖЫЛДЫ ТМД- НЫҢ ХАЛЫҚ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ МӘДЕНИ МҰРА ЖЫЛЫ ДЕП ЖАРИЯЛАДЫ



«Мәдени-гуманитарлық өлшемдер дәстүрлі түрде тарихи байланыстарды сақтауда және халықтарымызды одан әрі жақындастыруда маңызды рөл атқарады. Осыған орай біз келесі жылды ТМД елдерінің халық шығармашылығы және мәдени мұра жылы деп жарияладық. Оны өткізу жоспарында тарихи байланыстарды сақтауға, мәдениет, туризм және спорт саласындағы ынтымақтастықты нығайтуға бағытталған 100-ге жуық іс-шара бар».

ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВ

**2022 жылы - еліміз Қазақстан Республикасының  
мемлекеттік рәміздері: Туы, Елтаңбасы және  
Гимнінің 30 жылдығын атайды**



Рәміздерім-елдігімнің белгісі,  
Білу керек-бала-дағы ең кіші.  
Рәміздерім-Әнұран, Ту, Елтаңба,  
Рәміздерді жатқа білген жөн кісі.

## 2022 жыл - ТМД-да Халық шығармашылығы және мәдени мұра жылы болып жарияланады



Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығында 2022 жылды Халық шығармашылығы және мәдени мұра жылы деп жариялау жоспарлануда.

ТМД-ға қатысушы мемлекеттердің Гуманитарлық ынтымақтастық жөніндегі кеңесі мен Мемлекетаралық гуманитарлық ынтымақтастық қоры басқармасының бірлескен отырысына қатысушылар Сыртқы істер министрлері кеңесі мен ТМД СҒК тиісті шешімдерінің жобаларын 9 желтоқсанда Брестте мақұлдады. Жиында 2022 жылға арналған ұсынылған тақырыпты Достастық елдерінің көпшілігі қолдағаны айтылды.

## БҰҰ Бас Ассамблеясы 2022 жыл – Халықаралық қолдан балық аулау және акваөсіру жылы деп жариялады



Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясы 2022 жылды Халықаралық балық аулау және аквамәдениет жылы деп жариялады. МГКРА өткізуде жетекші рөлді БҰҰ Азық-түлік және ауылшаруашылық ұйымы (ФАО) алады.

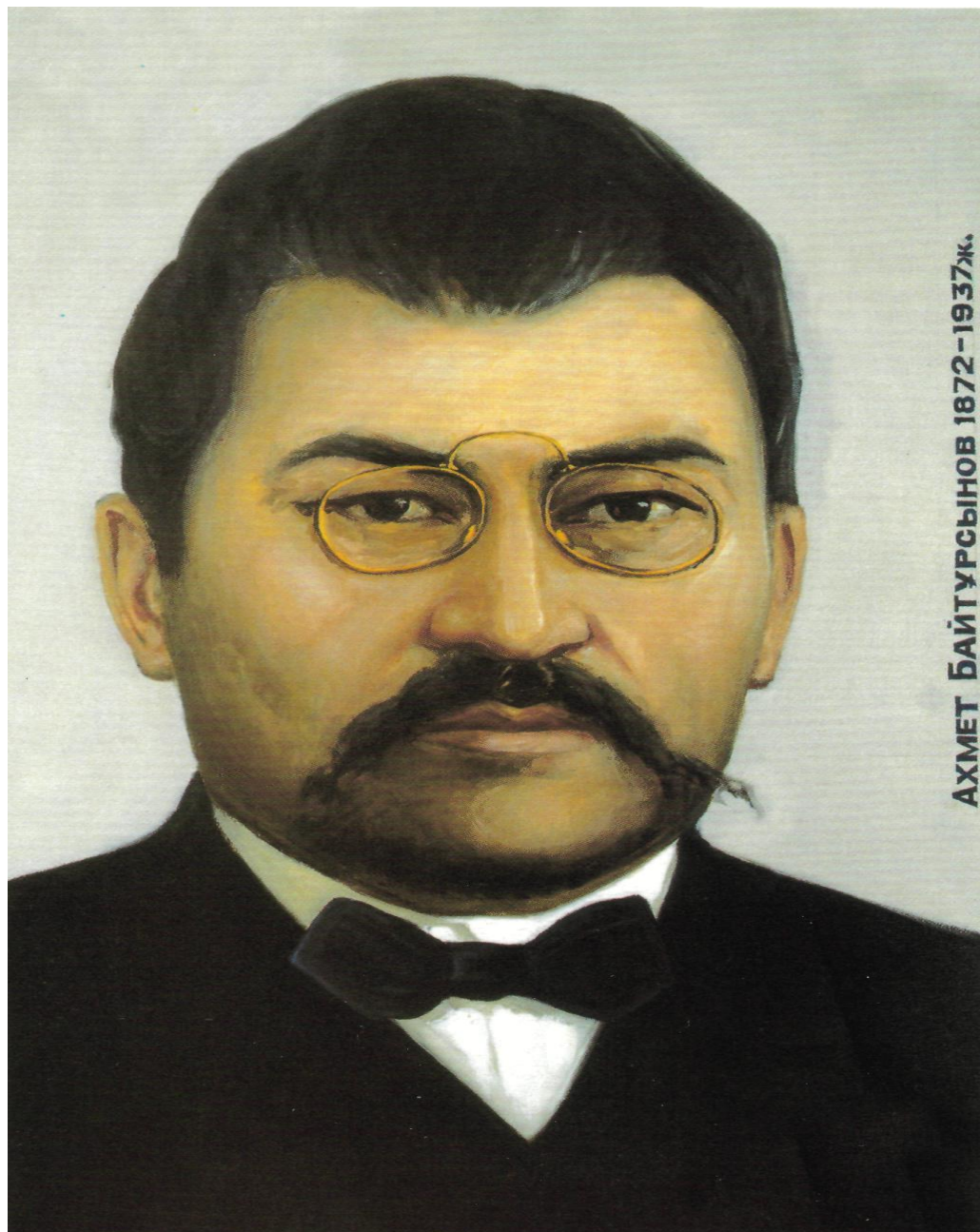
«МГКРА–2022 өткізу – бұл шағын балық аулау мен аквамәдениетпен айналысатын миллиондаған жұмысшыларды және балық аулау саласындағы шағын кәсіпорындардың қызметкерлерін танудың маңызды актісі», – деді ФАО-ның баспасөз қызметі Fishnews-ке.

**2022 ЖЫЛЫ - ЕЛІМІЗДІҢ ЕҢ КӨНЕ ЖОҒАРЫ  
ОҚУ ОРЫНДАРЫНЫҢ БІРІ МАХАМБЕТ  
ӨТЕМІСОВ АТЫНДАҒЫ БАТЫС ҚАЗАҚСТАН  
УНИВЕРСИТЕТІ 90 ЖЫЛДЫҚ МЕРЕЙТОЙЫН  
ТОЙЛАЙДЫ**



**М. Өтемісов атындағы БҚУ – 90 жыл!**

**2022 ЖЫЛЫ АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫНЫҢ  
150 ЖЫЛДЫҒЫ ЮНЕСКО КӨЛЕМІНДЕ АТАП  
ӨТІЛЕДІ**



**(1872-1937)**

## **ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ МЕЙРАМДАРЫ**

1-2 қаңтар	Жаңа жыл
7 қаңтар	Рождество Христово
8 наурыз	Халықаралық әйелдер күні
22 наурыз	Наурыз мейрамы
1 мамыр	Қазақстан халқының бірлігі күні
7 мамыр	Отан қорғаушы күні
9 мамыр	Жеңіс күні
6 шілде	Астана күні
30 тамыз	ҚР Конституциясы күні
1 желтоқсан	Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президент күні
16 желтоқсан	Қазақстан Республикасының Тәуелсіздік күні

## **КӘСІБИ МЕРЕКЕЛЕР МЕН АТАЛЫП ӨТІЛЕТІН КҮНДЕР**

### **ҚАҢТАР**

- 1 қаңтар - Бүкіләлемдік бейбітшілік күні
- 6 қаңтар - Халықаралық кеден күні
- 10 қаңтар - Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының күні
- 14 қаңтар - Ескі Жаңа жыл
- 25 қаңтар - Татьяна күні (Студенттер күні)
- 27 қаңтар - Халықаралық Холокостты еске алу күні.
- 29 қаңтар - Ядролық соғыс қаупіне қарсы жұмылдыру күні
- 31 қаңтар - Халықаралық зергерлер күні

### **АҚПАН**

- 4 ақпан - Дүниежүзілік обырға қарсы күрес күні
- 6 ақпан - Халықаралық бармен күні

- 9 ақпан - Халықаралық тіс дәрігерлері күні
- 12 ақпан - Халықаралық ғылым және гуманизм күні
- 13 ақпан - Дүниежүзілік радио күні
- 14 ақпан - Компьютершілер күні
- 14 ақпан - Халықаралық кітап сыйлау күні
- 15 ақпан - Кеңес әскерлерінің шектеулі контингентінің Ауғанстан Демократиялық Республикасынан шығару күні
- 20 ақпан - Дүниежүзілік әлеуметтік әділеттілік күні
- 21 ақпан - Дүниежүзілік экскурсия жүргізушілердің күні
- 22 ақпан - Қылмыс құрбандарына қолдау көрсетудің халықаралық күні

## **НАУРЫЗ**

- 1 наурыз - Дүниежүзілік азаматтық қорғаныс күні
- 1 наурыз - Алғыс айту күні
- 15 наурыз - Дүниежүзілік тұтынушылардың құқығын қорғау күні
- 22 наурыз - Дүниежүзілік су күні
- 23 наурыз - Дүниежүзілік метеорология күні
- 24 наурыз - Дүниежүзілік туберкелезбен күрес күні.
- 27 наурыз - Халықаралық театр күні
- 30 наурыз - Жерді қорғау күні

## **СӘУІР**

- 1 сәуір - Күлкі күні
- 1 сәуір - Құстар күні
- 2 сәуір - Халықаралық балалар кітабы күні
- 5 сәуір - Геолог күні
- 7 сәуір - Дүниежүзілік денсаулық күні
- 11 сәуір - Фашистік концлагерьлер тұтқындарын азат етудің Халықаралық күні
- 12 сәуір - Дүниежүзілік космонавтика және авиация күні
- 12 сәуір - Ғылым қызметкерлері күні
- 16 сәуір - Ғылым күні
- 18 сәуір - Халықаралық ескерткіштер мен тарихи орындар күні.

- 21 сәуір - Қазақстан Республикасы Мемлекеттік күзет қызметі күні
- 23 сәуір - Дүниежүзілік кітап және авторлық құқық қорғау күні
- 29 сәуір - Халықаралық би күні

### **МАМЫР**

- 3 мамыр - Дүниежүзілік баспасөз күні
- 5 мамыр - Халықаралық мүгедектер құқығын қорғау күні
- 7 мамыр - Радио күні
- 8 мамыр - Дүниежүзілік Қызыл жарты ай және Қызыл крест күні
- 12 мамыр - Медицина бикелерінің ынтымақ күні
- 15 мамыр - Халықаралық отбасы күні
- 18 мамыр - Халықаралық мұражайлар күні
- 20 мамыр - Дүниежүзілік травматолог күні
- 21 мамыр - Халықаралық мәдени даму күні
- 31 мамыр - Саяси қуғын сүргін-құрбандарын еске алу күні
- 31 мамыр - Химия өнеркәсібі қызметкерлерінің күні

### **МАУСЫМ**

- 1 маусым - Халықаралық балаларды қорғау күні
- 4 маусым - ҚР мемлекеттік рәміздері күні
- 5 маусым - Дүниежүзілік тіршілік өрісін сақтау күні
- 16 маусым - Медицина қызметкерлері күні
- 23 маусым - Полиция күні
- 25 маусым - Нашақорлық пен наша бизнесіне қарсы халықаралық күрес күні
- 26 маусым - Баспасөз күні
- 27 маусым - Дүниежүзілік балықшылық күні
- 28 маусым - Байланыс және ақпарат қызметкерлері күні

### **ШІЛДЕ**

- 1 шілде - Дүниежүзілік сәулет күні
- 1 шілде - Ұлттық домбыра күні
- 2 шілде - Дипломатиялық қызмет күні
- 6 шілде - Астана күні

- 6 шілде - Қазақстан десант-шабуылшы әскерлері күні
- 13 шілде - Ұлттық қауіпсіздік органдары қызметкерлерінің күні
- 19 шілде - Metallург күні

## **ТАМЫЗ**

- 2 тамыз - Қазақстандағы көлік және байланыс қызметкерлері күні
- 6 тамыз - Ядролық қаруға тыйым салу жолындағы дүниежүзілік күрес күні
- 9 тамыз - Құрылысшылар күні
- 10 тамыз - Абай күні
- 12 тамыз - Халықаралық жастар күні
- 18 тамыз - Шекарашылар күні
- 18 тамыз - Қазақстанның Әуе қорғанысы күштері күні
- 23 тамыз - Спорт күні
- 29 тамыз - Семей ядролық сынақ полигонының жабылу күні
- 30 тамыз - Шахтер күні

## **ҚЫРКҮЙЕК**

- 1 қыркүйек - Білім күні
- 6 қыркүйек - Мұнай-газ кешені қызметкерлерінің күні
- 8 қыркүйек - Халықаралық журналистер ынтымағы күні
- 12 қыркүйек - Дүниежүзілік алғашқы медициналық көмек көрсету күні
- 13 қыркүйек - Отбасы күні
- 20 қыркүйек - Қазақстан халқының Тілдер күні
- 25 қыркүйек - Дүниежүзілік фармацевт күні
- 26 қыркүйек - Дүниежүзілік туризм күні
- 27 қыркүйек - Машина жасау күні
- 27 қыркүйек - Еңбек күні
- 28 қыркүйек - Атом саласы қызметкерлерінің күні
- 29 қыркүйек - Дүниежүзілік теңіз күні
- 30 қыркүйек - Әділет органдары қызметкерлерінің күні

## **ҚАЗАН**

- 1 қазан - Халықаралық қарттар күні
- 1 қазан - Халықаралық музыка күні
- 6 қазан - Мұғалімдер күні
- 6 қазан - Халықаралық дәрігерлер күні
- 9 қазан - Дүниежүзілік пошта күні
- 14 қазан - Халықаралық стандарттау күні
- 18 қазан - Рухани келісім күні
- 18 қазан - Орман шаруашылығы қызметкерлерінің күні
- 19 қазан - Құтқарушылар күні
- 22 қазан - Бүкіл дүниежүзілік ақпараттар тарату күні
- 24 қазан - Халықаралық БҰҰ күні
- 25 қазан - Әлеуметтік қорғау жүйесі қызметкерлерінің күні

## **ҚАРАША**

- 5 қараша - Сыртқы барлау күні
- 8 қараша - Статистика күні
- 10 қараша - Дүниежүзілік жастар күні
- 13 қараша - Халықаралық зағиптар күні
- 14 қараша - Дүниежүзілік Сапа күні
- 14 қараша - Дүниежүзілік диабетке (сусамыр) қарсы күрес күні
- 15 қараша - Ұлттық валюта - теңге күні
- 15 қараша - Ауыл шаруашылығы қызметкерлері күні
- 21 қараша - Бүкіләлемдік философия күні

## **ЖЕЛТОҚСАН**

- 1 желтоқсан - ҚР Тұңғыш Президентінің күні
- 1 желтоқсан - ЖИТС-пен дүниежүзілік күрес күні
- 3 желтоқсан - Халықаралық мүгедектер күні
- 6 желтоқсан - Прокуратура күні
- 9 желтоқсан - Адам құқықтары күні
- 17 желтоқсан - Демократиялық жаңару күні
- 20 желтоқсан - Энергетик күні
- 20 желтоқсан - ҚР Мемлекеттік фельдъегерлік қызметі күні

## 2022 ЖЫЛЫ АТАП ӨТІЛЕТІН ЖӘНЕ ЕСКЕ АЛЫНАТЫН АЙТУЛЫ КҮНДЕР ТІЗБЕГІ

### ҚАҢТАР

1 қаңтар - «Уральские войсковые ведомости» газетінің шыққанына 155 жыл (1867)

1 қаңтар - белгілі суретші, Қазақстан Суретшілер одағының мүшесі, БҚУ оқытушысы, Теректі ауданының тумасы **Қайыр Оразғалиевтің** туғанына 60 жас (1962).

1 қаңтар - педагогика ғылымдарының кандидаты **Нұрсұлтан Айтжанұлы Дархановтың** туғанына 65 жыл (1957 ж.)

1 қаңтар - осыдан 30 жыл бұрын қалалық апталық «**Жайық үні**» газеті қазақ тілінде шыға бастады (1992 ж.)

1 қаңтар - әнші, Қазақ КСР халық әртісі, Қазақстанның халық әртісі **Роза Тәжібайқызы Бағланованың** туғанына 100 жыл (1922-2011)

2 қаңтар - ақын, жазушы **Тұтқабай Иманбековтің** туғанына 85 жыл (1937–1995)

3 қаңтар - ғалым, филолог, әдебиеттанушы, ақын, Орал казактары фольклорын, Орал казактарының тарихы мен мәдениетін жинаушы және зерттеуші **Николай Михайлович Щербановтың** туғанына 80 жыл (1942-2011)

4 қаңтар - облыстық қазақ драма театрының 1996-2014 жылдардағы директоры, «Шапағат» медалінің иегері **Құжырғали Төлеуішұлы Төлеуішовтың** туғанына 75 жас (1947)

6 қаңтар - 25 Чапаев дивизиясының командирі, Азамат соғысының

батыры **Иван Семенович Кутяковтың** туғанына 125 жыл (1897-1942)

7 қаңтар - Орал «**Құрылыс-монтаж жабдықтары**» зауытының құрылғанына 80 жыл (1942)

8 қаңтар - Қазақстан Республикасының халық әртісі, күйші-домбырашы, Жанғала ауданының тумасы **Қали Жантілеуовтің** туғанына 120 жыл (1902-1970)

9 қаңтар - Қазталов ауданының тумасы, актриса, КСРО халық әртісі, Қазақстанның халық әртісі **Хадиша Бөкееваның** туғанына 105 жыл (1917-2011)

9 қаңтар - педагогика ғылымдарының кандидаты, **Карлыга Тасқалиқызы Өтегенованың** туғанына 60 жас (1962)

10 қаңтар - Бөкейорда өңірінің тумасы, белгілі күйші **Өтеген Жұмашевтың** туғанына 90 жыл (1932)

7 қаңтар - Бөкейорда облысының тумасы, Кеңес Одағының Батыры **Темір Масиннің** туғанына 115 жыл (1907-1947)

12 қаңтар - белгілі мемлекет қайраткері, ғалым, Қазақ КСР Компартиясы Орталық Комитетінің бірінші хатшысы **Дінмұхамед Ахметұлы Қонаевтың** туғанына 110 жыл (1912-1993)

14 қаңтар - ғалым, экономика ғылымдарының докторы, ҚР ҒА құрметті мүшесі, ҚР АЭН корреспондент мүшесі, профессор, «АрқаГаз» АҚ президенті **Әзірбаев Есет Роватұлының** туғанына 80 жыл (1942-2017)

15 қаңтар - ақын, журналист, республикалық «Егемен Қазақстан» газетінің Батыс Қазақстан облысындағы бұрынғы меншікті тілшісі

**Боранғали Ырзабаевтың** туғанына 90 жыл (1932-1995)

17 қаңтар - жазушы **Энгельс Ғаббасовтың** туғанына 85 жыл (1937-2014)

19 қаңтар - Казталов ауданының тумасы, инженер-гидротехник, ғалым, ҚХА корреспондент-мүшесі **Чекаев Ахметриза Гисметұлының** туғанына 85 жыл (1937-2011)

22 қаңтар - ақын, мемлекет және қоғам қайраткері, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері **Кәкімбек Салықовтың** туғанына 90 жыл (1932-2013)

23 қаңтар - қазақтың белгілі ақыны **Жұмағали Сайынның** туғанына 110 жыл (1912-1961)

28 қаңтар - физика-математика ғылымдарының кандидаты, БҚУ доценті **Борис Васильевич Улановтың** туғанына 65 жас (1957)

28 қаңтар - Осыдан 55 жыл бұрын Оралда **№17 орта мектеп** ашылды (1967)

30 қаңтар - Бөрлі ауданының тумасы, Кеңес Одағының Батыры **Василий Федорович Тарасенконың** туғанына 110 жыл (1912-1979)

## **АҚПАН**

1 ақпан – Еңбек ардагері, өлкетанушы, қалалық ардагерлер кеңесінің мүшесі, Ақжайық ауданының Құрметті азаматы **Әленғали Ұлықпанұлы Кереевтің** туғанына 80 жас (1942)

1 ақпан – БҚУ музыкалық білім және вокал кафедрасының аға оқытушысы **Жәрдемова Ақмарал Бақтыбайқызының** туғанына 60 жас (1962)

2 ақпан - педагогика ғылымдарының кандидаты **Мендіғаным Мергенбайқызы Нагимованың** туғанына 60 жыл (1962 - 2015)

2 ақпан - орыс жазушысы **Валериан Павлович Правдухиннің** туғанына 130 жыл (1892-1939)

2 ақпан - Бөкейорда облысының тумасы, журналист, жазушы **Сара Латиеваның** туғанына 75 жас (1947)

3 ақпан - суретші, Бөкейорда ауданының тумасы **Сәкен Ғұмаровтың** туғанына 85 жыл (1937-1995)

5 ақпан - ғалым, тарих ғылымдарының докторы, профессор, Жанғала ауданының тумасы **Хамит Мадановтың** туғанына 95 жыл (1927-1997)

7 ақпан - Ақжайық ауданының тумасы ғалым, терапевт, медицина ғылымдарының докторы **Қайырғали Жәлелұлы Ахметовтың** туғанына 80 жас (1942)

9 ақпан - Азамат соғысының батыры **Василий Иванович Чапаевтың** туғанына 135 жыл (1887-1919)

10 ақпан - әнші, музыкатанушы, композитор, Қазақстан Республикасы Композиторлар одағының мүшесі **Әшір Молдағайыновтың** туғанына 85 жыл (1937-2006)

11 ақпан - қоғам қайраткері, Жанғалы ауданының Құрметті азаматы **Төлеген Тастайұлы Мерғалиевтің** туғанына 75 жыл (1947-2017)

15 ақпан - түркітанушы, филология ғылымдарының докторы, Қазақ КСР академиясының академигі **Смет Кеңесбайұлы Кеңесбаевтың** туғанына 115 жыл (1907-1995)

16 ақпан - жазушы **Зейнолла Шүкіровтың** туғанына 95 жыл (1927-1979)

18 ақпан - ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, БҚУ доценті **Раиса Михайловна Рустенованың** туғанына 75 жас (1947)

19 ақпан - Қазақстан Республикасы ауыл шаруашылығының еңбек сіңірген қайраткері, мал шаруашылығы маманы **Федор Федорович Скобычкиннің** туғанына 95 жыл (1927-2013)

22 ақпан - 30 жыл бұрын Орал қоғамдық-саяси апталық «**Надежда**» газеті шыға бастады (1992)

22 ақпан - Батыс Қазақстан облысының білім беру ісіне зор үлес қосқан ардагер ұстаз **Күләш Құрманғалиеваның** туғанына 80 жыл (1942-2015)

24 ақпан - өлкемізге келген орыс жазушысы **Константин Александрович Фединнің** туғанына 130 жыл (1892-1977)

24 ақпан - ұстаз, әдіскер, филология ғылымдарының кандидаты **Шәміева Айша Шәмиқызының** туғанына 110 жыл (1912-1978)

24 ақпан - БҚУ оқытушысы, доцент **Коленко Ирина Михайловнаның** туғанына 70 жас (1952)

25 ақпан - Қазақстан Жоғары мектебінің еңбек сіңірген қайраткері, ғалым, филология ғылымдарының кандидаты, Жәнібек өңірінің тумасы **Ғабдырахым Әбухановтың** туғанына 110 жыл (1912-1995)

25 ақпан - тарих ғылымдарының кандидаты, БҚУ доценті **Захот Көшкенбайқызы Мухлисованың** туғанына 70 жас (1952)

26 ақпан - Мемлекет қайраткері, Бөкейорда облысының тумасы **Шафхат Мұхамеджанұлы Бекмұхамедовтің** туғанына 130 жыл (1892-1958)

29 ақпан - Қазталов ауданының тумасы, ҚР еңбек сіңірген мәдениет қайраткері, «Парасат» орденінің иегері, ақын, әнші-импровизатор, сазгер **Қатимолла Бердіғалиевтің** туғанына 70 жас (1952)

## НАУРЫЗ

2 наурыз - **Қазақстанның БҰҰ-да** қабылданғанына 30 жыл (1992)

3 наурыз - ақын, педагог **Төлеген Айбергеновтің** туғанына 85 жыл (1937-1967)

5 наурыз - жазушы, педагог, Ақжайық ауданының тумасы **Қайыр Құрақұлы Бектұрғановтың** туғанына 85 жас (1937)

9 наурыз - Жаңақала ауданының тумасы, ғалым **Мұхтар Тайыровтың** туғанына 95 жас (1927)

10 наурыз - **Батыс Қазақстан облысының** құрылғанына 90 жыл (1932)

10 наурыз - жазушы **Амантай Байтанаевтың** туғанына 100 жыл (1922-2008)

15 наурыз - скрипкашы, ҚР Халық әртісі, Бөкей ордасы ауданының тумасы **Марат Сәметұлы Бисенғалиевтің** туғанына 60 жас (1962)

22 наурыз - қазақ әдебиетінің негізін қалаушы, Қазақстанның

Халық жазушысы, академик **Ғабит Мүсіреповтің** туғанына 120 жыл (1902-1985)

23 наурыз - ғалым әдебиеттанушы, жазушы, профессор, Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым академиясының академигі **Серік Смайылұлы Қирабаевтың** туғанына 95 жыл (1927-2021)

25 наурыз - 170 жыл бұрын Оралда орыс ақыны-демократ **Алексей Николаевич Плещеев** жер аударылды (1852)

26 наурыз - қоғам қайраткері, облыстық ардагерлер кеңесінің төрағасы, Денсаулық сақтау саласының үздігі, ҚР Білім беру ісінің құрметті қызметкері, Сырым ауданының тумасы **Мақсат Қабышұлы Бергеннің** дүниеге келгеніне 75 жас (1947)

## СӘУІР

3 сәуір - БҚУ ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты **Гүлмира Нәбиқызы Қадисованың** туғанына 60 жас (1962)

4 сәуір - жазушы, аудармашы, түркітанушы **Немат Келімбетовтің** туғанына 85 жыл (1937–2010)

10 сәуір - Жәнібек аудандық «Шұғыла» газетінің бұрынғы бас редакторы, журналист **Едіге Өтебалиевтің** туғанына 70 жыл (1952-2013)

10 сәуір - БҚУ филология ғылымдарының кандидаты **Мұқашев Болат Әжіғалиұлының** туғанына жас (1947)

11 сәуір - «Еділ – Жайық қазақтары» қоғамдық ұйымының құрылғанына 25 жыл (1997)

12 сәуір - соғыс және еңбек ардагері, Қазақстанның еңбек сіңірген

мал маманы **Жақия Исатаевтың** туғанына 100 жыл (1922-2007)

12 сәуір - өлкетанушы, педагогика ғылымдарының кандидаты, облыстық жастар туризмі және экология орталығының директоры **Виктор Павлович Фоминнің** туғанына 65 жыл (1957-2019)

14 сәуір - **Оралдағы алғашқы баспахананың** құрылғанына 160 жыл (1862)

15 сәуір - Ақжайық өңірінің тумасы, ғалым, ауыл шаруашылығы ғылымдарының докторы **Исатай Қуанұлы Әшетовтің** туғанына 70 жас (1952)

15 сәуір - драматург, Қазақстанның халық жазушысы **Сафуан Шаймерденовтің** туғанына 100 жыл (1922–2007)

21 сәуір - Бөкейорда өңірінің тумасы, импровизатор, ақын **Ауан Ақжүрекұлының** туғанына 120 жыл (1902-1933)

25 сәуір - Еңбек сіңірген ұстаз **Светлана Ирғалиқызы Бисембаеваның** туғанына 70 жас, 2002-2009 жылдары облыстық білім бөлімін басқарды, Орал қаласының Құрметті азаматы (1952).

25 сәуір - физика-математика ғылымдарының кандидаты, БҚУ доценті **Мулдағалиев Вали Садихұлының** туғанына 70 жас (1952)

28 сәуір - атындағы БҚУ география кафедрасының аға оқытушысы **Абдушева Гүлбахит Жамбулқызының** туғанына 50 жас (1972)

## МАМЫР

1 мамыр - Бөкейорда облысының тумасы, соғыс және еңбек ардагері **Ғарифа Мәжитқызы Рахметованың** туғанына 100 жыл (1922-2001)

1 мамыр - Ақжайық ауданының тумасы актер, Қазақстанның еңбек сіңірген әртісі **Амантай Сұлтанғалиевтің** туғанына 75 жыл (1947-2002)

1 мамыр - БҚУ «Дәстүрлі музыка және орындаушылық өнер» кафедрасының аға оқытушысы, доцент **Максим Михайлович Поповтың** туғанына 50 жас (1972)

2 мамыр - әнші, қазақ опера өнерінің негізін салушылардың бірі, мемлекет қайраткері, Қазақ КСР-нің халық әртісі **Күләш Байсейітованың** туғанына 110 жыл (1912-1957)

3 мамыр - Батыс Қазақстан облыстық мәдениет басқармасының бастығы, Жанғала ауданының тумасы **Дүйсенов Сайран Темірғалиұлының** туғанына 60 жас (1962)

5 мамыр - Бөкейорда өңірінің тумасы, күйші, көрнекті композитор **Қайыржан Айбатовтың** туғанына 90 жыл (1932-1993)

5 мамыр - Қазталов ауданының тумасы, белгілі журналист, баспагер, еңбек сіңірген мәдениет қайраткері **Мұса Бөкенбайұлы Дінішевтің** туғанына 110 жыл (1912-2002)

7 мамыр - география ғылымдарының кандидаты, БҚУ доценті **Мирас Амангелдіұлы Ғалымовтың** туғанына 50 жас (1972)

7 мамыр - **Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің** құрылғанына 30 жыл (1992)

9 мамыр - Сырым ауданының тумасы, мәдениет және білім қайраткері, тарихшы, өлкетанушы **Жайсаң Досболатұлы Ақбаевтың** туғанына 95 жас (1927)

9 мамыр - БҚУ кітапхана ісі және библиография кафедрасының

меңгерушісі **Меретаева Балшекер Нұрғазықызының** туғанына 80 жас (1942)

10 мамыр - Қазталов ауданының тумасы, ғалым, экономика ғылымдарының докторы, профессор **Әбділдина Лаура Есенгелдіқызының** туғанына 85 жас (1937)

15 мамыр - әскери ұшқыш, Кеңес Одағының Батыры, «Халық қаһарманы», Орал қаласының тумасы **Хиуаз Қайырлықызы Доспанованың** туғанына 100 жыл (1922-2008)

15 мамыр - әдебиет зерттеушісі, қоғам қайраткері, филология ғылымдарының докторы, профессор **Мүсілім Базарбаевтың** туғанына 95 жыл (1927-1995)

20 мамыр - Қаратөбе өңірінің тумасы, ғалым, фармаколог, медицина ғылымдарының докторы, профессор **Одақ Қабиевтің** туғанына 90 жыл (1932-1987)

20 мамыр - Бөрлі ауданының тумасы, академик, профессор, Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты **Виктор Владимирович Киянскийдің** туғанына 75 жас (1947)

25 мамыр - **Қазақстан Суретшілер одағының Батыс Қазақстан филиалының** құрылғанына 30 жыл (1992)

27 мамыр - әдебиеттанушы, қоғам қайраткері, филология ғылымының докторы, Қазақ КСР Оқу министрі (1987-1988) **Мырзатай Жолдасбековтың** туғанына 85 жас (1937)

## МАУСЫМ

1 маусым - Бөкейорда облысының тумасы, ғалым, тарих ғылымдарының докторы, профессор **Бақтыгүл Қабдырұлы**

**Бірімжаровтың** туғанына 75 жыл (1947-2009)

4 маусым - **Қазақстан Республикасының Мемлекеттік рәміздері:** Туы, Елтаңбасы, Әнұранына 30 жыл (1992)

10 маусым - ғалым, өлкетанушы, Қазталов ауданының тумасы, тарих ғылымдарының кандидаты, М. Өтемісов атындағы БҚУ-ның құрметті профессоры **Исатай Нәсекенұлы Кенжалиевтің** туғанына 95 жыл (1927-2011)

15 маусым - Ұлы Отан соғысына қатысушы, Қаратөбе өңірінің тумасы полковник, барлаушы **Зәки Мәмбетовтың** туғанына 100 жыл (1922-1983)

15 маусым - дирижер, КСРО және Қазақстанның халық әртісі, профессор, Жанғала ауданының тумасы **Шамғон Сағадинұлы Қажғалиевтің** туғанына 95 жыл (1927-2015)

15 маусым - Ақжайық ауданының тумасы, генерал-майор **Уәли Бисақанұлы Еламановтың** туғанына 70 жас (1952)

15-17 маусым - 185 жыл бұрын Оралға орыс ақыны **Василий Андреевич Жуковский** келді (1837)

16 маусым - Мемлекет және қоғам қайраткері, Жанғала ауданының тумасы **Сейтқали Меңдешевтің** туғанына 140 жыл (1882-1937)

16 маусым - педагогика ғылымдарының докторы, БҚУ профессоры **Разақ Әбдірахманұлы Абузяровтың** туғанына 90 жыл (1932-2021)

18 маусым - Теректі ауданының тумасы, жазушы, аудармашы қазақ **Әнуар Нұрғалиұлы Ипмағанбетовтың** туғанына 110 жыл (1912-1996)

19 маусым - Орал қаласының тумасы, профессор, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, медицина ғылымдарының докторы **Розалия Ғалиқызы Елешованың** туғанына 95 жыл (1927-2017)

19 маусым - Қазталов ауданының тумасы, журналист **Құсайын Темірдің** туғанына 65 жыл (1957-2021)

19 маусым - жазушы, энтомолог, биолог, археолог, саяхатшы **Павел Юстинович Мариковскийдің** туғанына 110 жыл (1912–2008)

20 маусым - биология ғылымдарының кандидаты **Гүлнар Әділгірейқызы Бимағамбетованың** туғанына 50 жас (1972)

21 маусым - БҚУ «Экономика және менеджмент» кафедрасының аға оқытушысы **Черемухина Оксана Валерьевнаның** туғанына 50 жас (1972)

22 маусым - жазушы, аудармашы **Сейітжан Омаровтың** туғанына 115 жыл (1907–1985)

25 маусым - қоғам қайраткері, Зеленов ауданының тумасы **Виктор Иванович Балдиннің** туғанына 75 жыл (1947-1998)

29 маусым - «**Конденсат**» компаниясының құрылғанына 30 жыл (1992)

## ШІЛДЕ

1 шілде - ақын, аудармашы, ұстаз **Бекет Өтетілеуовтің** туғанына 135 жыл (1887-1941)

1 шілде - тыл ардагері, БҚУ кітапханашысы **Фаруза Ниетқызы Сұлтанованың** туғанына 85 жыл (1937-2022)

2 шілде - ақын, қоғам қайраткері, Қазақстанның халық жазушысы **Мұхтар Шахановтың** туғанына 80 жас (1942)

3 шілде - Кеңес Одағының Батыры, Ақжайық өңірінің тумасы **Есен Шегреұлы Ұрақбаевтың** туғанына 100 жыл (1922-2002)

4 шілде - совет жазушысы, журналистік **Виктор Александрович Генкенің** туғанына 115 жыл (1907-1963)

7 шілде - 40 жыл бұрын Оралда **Мәншүк Мәметованың** мұражай-үйі ашылды (1982)

7 шілде - жазушы, қоғам қайраткері **Сабыр Шәріповтің** туғанына 140 жыл (1882-1942)

9 шілде - ақын, жырау, аудармашы, ұстаз **Тұрмағамбет Ізтілеуовтің** туғанына 140 жыл (1882-1939)

12 шілде - Бөкейорда облысының тумасы, ғалым, химия ғылымдарының докторы, профессор **Әзірбаев Ерден Нығметұлының** туғанына 110 жыл (1912-1975)

15 шілде - филология ғылымдарының докторы, профессор **Телғожы Сейдінұлы Жанұзақовтың** туғанына 95 жас (1927)

18 шілде - қазақ бишісі, ұстаз, Қазақ КСР халық әртісі **Шара Жиенқұлованың** туғанына 110 жыл (1912-1991)

20 шілде - еңбек ардагері, Ақжайық ауданының тумасы **Тілекқабыл Тойшыбайұлы Бөлеевтің** туғанына 85 жыл (1937-2004)

20 шілде - ақын, драматург, прозаик **Аманжол Шәмкеновтің** туғанына 95 жыл (1927-2004)

21 шілде - 105 жыл бұрын Орынборда 1-ші жалпықазақ съезі ашылып, 26 шілдеде «Алаш» саяси партиясын құрумен аяқталды (1917 ж.)

23 шілде - Жанғала ауданының тумасы, журналист, ақын **Зәкәрия Жүсіпқалиұлы Сисенғалиевтің** туғанына 65 жас (1957)

24 шілде - Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, Тасқала ауданының тумасы, Ғарифолла Құрманғалиев атындағы облыстық филармонияның әншісі **Мұрат Әмірханұлы Әмірхановтың** туғанына 65 жас (1957)

25 шілде - ғалым, тарих ғылымдарының докторы, профессор **Тұяқбай Зейтұлы Рысбековтың** туғанына 75 жас (1947)

26 шілде - жазушы, Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі **Алексей Михайлович Святининнің** туғанына 90 жыл (1932-2011)

27 шілде - Жанғала ауданының тумасы, ақын-импровизатор **Сәрсенғали Бисенғалиевтің** туғанына 70 жас (1952)

## ТАМЫЗ

2 тамыз - 95 жыл бұрын Оралға орыс жазушысы **Валериан Павлович Правдухин** келді (1927)

5 тамыз - Кеңес Одағының ұшқышы, екі мәрте Кеңес Одағының Батыры, Қазақстан авиациясының генерал-майоры **Талғат Бигелдиновтың** туғанына 100 жыл (1922-2014)

15 тамыз - филология ғылымдарының докторы, профессор, әдебиеттанушы, жазушы **Тұрсынбек Кәкішевтің** туғанына 95 жыл (1927-2015)

15 тамыз - жазушы, ақын, журналист, аудармашы **Ғали Омаровтың** туғанына 115 жыл (1907-1978)

18 тамыз - қоғам қайраткері, Жанғала ауданының тумасы **Хафиг Бақауовтың** туғанына 115 жыл (1907-1974)

18 тамыз - Ақжайық ауданының тумасы, Социалистік Еңбек Ері **Демеу Жауынбаевтың** туғанына 90 жыл (1932-1983)

19 тамыз - Қазталов ауданының тумасы, ақын, Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі **Батырболат Айболатұлының** туғанына 50 жас (1972)

19 тамыз - педагогика ғылымдарының докторы, профессор **Махамбет Ержанұлы Ержановтың** туғанына 75 жас (1947)

29 тамыз - Жәнібек өңірінің тумасы, әскери қайраткер, генерал-майор, тарих ғылымдарының кандидаты **Сәбит Сәуменұлы Таулановтың** туғанына 75 жас (1947)

## ҚЫРКҮЙЕК

1 қыркүйек - физика-математика ғылымдарының кандидаты, БҚУ доценті **Жұмағалиева Айсұлу Елтайқызының** туғанына 70 жас (1952)

4 қыркүйек - жазушы, аудармашы **Еркінбай Әкімқұловтың** туғанына 85 жыл (1937-2019)

5 қыркүйек - 95 жыл бұрын Орал қаласында белгілі музыкант-этнограф, композитор **А. В. Затаевичтің** ұйымдастыруымен **Қазақ музыкасының 1-ші кеші** өтті (1927)

8 қыркүйек - 25 жыл бұрын Бөкейорда ауданы, Орда ауылында

## **Жәңгір хан кесенесі ашылды (1997)**

9 қыркүйек - жазушы, Қазақстан Республикасы Мемлекеттік сыйлығының және М. Әуезов атындағы Ұлттық сыйлықтың лауреаты **Дүкенбай Досжановтың** туғанына 80 жыл (1942-2013)

12 қыркүйек - журналист, БҚО телевизиясының негізін салушылардың бірі **Анатолий Георгиевич Иночкиннің** туғанына 90 жыл (1932-1993)

12 қыркүйек - Қаратөбе ауданының тумасы, қазақ офицері, «Алаш» партиясының мүшесі, этнограф, фольклоршы, аудармашы **Молданияз Бекімовтің** туғанына 140 жыл (1882 ж. – ө.ж.б.)

12 қыркүйек - өнертану ғылымдарының кандидаты, профессор, БҚУ доценті **Сергей Михайлович Погодиннің** туғанына 75 жыл (1947-2021)

14 қыркүйек - 90 жыл бұрын **Оралда бірінші әйелдер кеңесі** құрылды (1932)

15 қыркүйек - ақын, мемлекет қайраткері **Асанбай Асқаровтың** туғанына 100 жыл (1922-2001)

15 қыркүйек - Жәнібек өңірінің тумасы, белгілі ғалым, техника ғылымдарының докторы, профессор **Пангерей Шолақовтың** туғанына 95 жыл (1927-1994)

16 қыркүйек - Бөкейорда облысының тумасы, ақын, Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі **Қайрат Жұмағалиевтің** туғанына 85 жыл (1937-2013)

17 қыркүйек - ақын, қоғам қайраткері, Қазақстанның халық жазушысы **Нәмет Сүлейменовтің** туғанына 100 жыл (1922-1996)

17 қыркүйек - профессор, ҚР ҰИА корреспондент-мүшесі, ҚР еңбек сіңірген энергетигі, «Батыс Қазақстан РЭК» АҚ директорлар кеңесінің төрағасы **Яхия Киндашұлы Чудровтың** туғанына 65 жас (1957)

21 қыркүйек - Кеңес Одағының Батыры, Жанғала ауданының тумасы **Мәжит Жүнісовтің** туғанына 105 жыл (1917-1945)

21 қыркүйек - Бөкейорда облысының тумасы, композитор **Темірбек Әбілхатиннің** туғанына 80 жыл (1942-2003)

23 қыркүйек - инженер-құрылысшы, Жанғала ауданының құрметті азаматы **Өтеу Есеновтің** туғанына 90 жас (1932)

24 қыркүйек - БҚУ философия ғылымдарының кандидаты **Нұржан Сағынұлы Тілеухановтың** туғанына 55 жас (1967)

28 қыркүйек - жазушы, драматург, қазақ әдебиетінің классигі, әдебиетші ғалым, Абай шығармашылығын зерттеуші, филология ғылымдарының докторы, профессор, академик **Мұхтар Омарханұлы Әуезовтің** туғанына 125 жыл (1897-1961)

28 қыркүйек - Қазақстан Республикасының Халық жазушысы **Шерхан Мұртазаның** туғанына 90 жыл (1932-2018)

29 қыркүйек - заң ғылымдарының кандидаты **Хамидолла Мәжитұлы Куставлетовтің** туғанына 55 жас (1967)

## ҚАЗАН

1 қазан - Орал өңірін зерттеген орыс ғалымы **Петр Иванович Рычковтың** туғанына 310 жыл (1712-1777)

1 қазан - 90 жыл бұрын А.С. Пушкин атындағы Орал

педагогикалық институты ашылды, қазір **М. Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті** (1932)

1 қазан - профессор, ауыл шаруашылығы ғылымдарының докторы, әлеуметтік-педагогикалық ғылымдар академиясының академигі, Балтық педагогикалық академиясының академигі **Амангелді Рүстенұлы Рүстеновтің** туғанына 80 жас (1942)

4 қазан - Байқоңыр ғарыш айлағынан **тұңғыш ғарыш зымыранының** ұшырылғанына 65 жыл (1957)

7 қазан - филология ғылымдарының докторы, профессор **Мәулен Балақайұлы Балақаевтың** туғанына 115 жыл (1907-1995)

7 қазан - педагог, жазушы, аудармашы, сыншы **Әлібек Қоңыратбаевтың** туғанына 115 жыл (1907-1937)

8 қазан - ардагер, облыстық педагогикалық кадрлардың біліктілігін арттыру және қайта даярлау институтының 1986-2011 жылдар аралығында ректоры, Қазақстан Республикасы білім беру ісінің құрметті қызметкері, Орал қаласының Құрметті азаматы, Жәнібек ауданының тумасы **Өтебай Құспанұлы Құспановтың** туғанына 80 жас (1942)

9 қазан - Сырым өңірінің тумасы, әнші, сазгер **Қажымов Донеділ Ізмағанбетұлының** туғанына 70 жас (1952)

10 қазан - педагог, қоғам қайраткері, Қазақстан Республикасының Білім министрі 2002-2003 **Шәмшия Көпбайқызы Беркімбаеваның** туғанына 80 жас (1942)

14 қазан - БҚУ ӘСП Дүние жүзі тарихы кафедрасының аға оқытушысы **Тұрар Төлегенұлы Шайхиевтің** туғанына 50 жас (1972)

15 қазан - жазушы, драматург **Әлжаппар Әбішевтің** туғанына 115 жыл (1907-2001)

17 қазан - Жәнібек өңірінің тумасы, ғалым, геология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА корреспондент-мүшесі **Ғаппар Хасенұлы Ерғалиевтің** туғанына 90 жас (1932)

23 қазан - Ұлы Отан соғысында қаза тапқан Кеңес Одағының Батыры, Бөкейорда облысының тумасы **Мәншүк Мәметованың** туғанына 100 жыл (1922-1943)

25 қазан - ғалым, физика-математика ғылымдарының докторы, профессор **Асан Таймановтың** туғанына 105 жыл (1917-1990)

26 қазан - БҚУ информатика кафедрасының меңгерушісі **Ақмарал Әбілқайырқызы Хамзинаның** туғанына 50 жас (1972)

28 қазан - әнші, Қазақстанның халық әртісі **Роза Рымбаеваның** туғанына 65 жас (1957)

## ҚАРАША

4 қараша - БҚУ орыс филология кафедрасының аға оқытушысы **Батырғалиева Сағира Мәжитқызының** туғанына 60 жас (1962)

5 қараша - Қазақстанның еңбек сіңірген жаттықтырушысы, Ақжайық ауданының тумасы **Жұбанышқали Садырұлы Жардемовтың** туғанына 70 жыл (1952-2021)

5 қараша - Орал өңірінің географиясын зерттеушісі, ғалым **Николай Алексеевич Северцовтың** туғанына 195 жыл (1827-1885)

7 қараша - Қазақстанның Халық жазушысы **Дмитрий Снегиннің**

**(Поцелуев)** туғанына 110 жыл (1912-2001)

10 қараша - Теректі ауданының тумасы, ақын **Исламғали Шұғайыпұлы Шұғаевтың** туғанына 90 жыл (1932-2001)

11 қараша - жазушы, журналист, Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі, «Алаш» халықаралық әдеби сыйлығының лауреаты, «Жайық үні» қалалық газетінің редакторы, Бөкей ордасы ауданының тумасы **Мира Хамзақызы Шуйншалиеваның** туғанына 55 жас (1967)

12 қараша - қоғам қайраткері, Шыңғырлау ауданының тумасы **Бижан Тілешұлы Иманғалиевтің** туғанына 95 жыл (1927-2014)

13 қараша - еңбек ардагері, БҚУ кітапханашысы **Елена Георгиевна Герасимованың** туғанына 75 жас (1947)

15 қараша - ғалым, медицина ғылымдарының докторы, профессор, Сырым ауданының тумасы **Файза Ахметұлы Дауылбаевтың** туғанына 95 жыл (1927-1982)

18 қараша – Ғылыми кітапхана оқырмандар сұраныстарын қамтамасыз ету бөлімінің меңгерушісі **Габдуалиева Ақайна Оқасқызының** туғанына 60 жас (1962)

20 қараша - ақын, әдебиеттанушы, филология ғылымдарының кандидаты, Ақжайық ауданының тумасы **Сағынғали Сейітовтың** туғанына 105 жыл (1917-2007)

21 қараша - драматург жазушы, қазақ жазушысы, журналист, Қазақстан Мемлекеттік сыйлығының лауреаты, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері **Әнес Төлендіұлы Сарайдың (Сараев)** туғанына 85 жыл (1937-2021)

23 қараша - педагогика ғылымдарының кандидаты **Наталья Алексеевна Выдринаның** туғанына 55 жас (1967)

24 қараша - Тайпақ ауданының тумасы, композитор **Ғұбайдолла Хибашевтің** туғанына 80 жас (1942)

26 қараша - Қазақстанның Халық жазушысы, белгілі мемлекет қайраткері **Ғабиден Мұстафиннің** туғанына 120 жыл (1902-1985)

28 қараша - БҚУ мектепке дейінгі және бастауыш оқыту кафедрасының оқытушысы **Света Нұрғалиқызы Есенованың** туғанына 50 жас (1972)

29 қараша - филология ғылымдарының кандидаты **Шайекенов Жангелді Жұмақайұлының** туғанына 65 жас (1957)

30 қараша - Кеңес Одағының Батыры **Андрей Фектистович Гребневтің** туғанына 110 жыл (1912-1973)

## ЖЕЛТОҚСАН

2 желтоқсан - журналист, өлкетанушы, Қаратөбе ауданының тумасы, ақын **Қайыржан Хасановтың** туғанына 80 жыл (1942 - 2018)

2 желтоқсан - композитор, музыкатанушы, педагог, КСРО және Қазақстанның Халық әртісі **Ғазиза Жұбанованың** туғанына 95 жыл (1927-1993)

3 желтоқсан - Қазақстанның еңбек сіңірген мәдениет қызметкері, күйші-домбырашы, Бөкей ордасы ауданының тумасы **Ермек Қазиевтің** дүниеге келгеніне 75 жас (1947)

3 желтоқсан - химия ғылымдарының кандидаты, ЗКУ доценті **Нина**

**Константиновна Череватованың** туғанына 75 жас (1947)

5 желтоқсан - БҚУ өнертану кандидаты **Айтқалиева Қарлғаш Дайырғалиевнаның** туғанына 55 жас (1967)

10 желтоқсан - **Қазақстанның астанасы Ақмола (Нұр-Сұлтан)** қаласына **25 жыл** (1997)

12 желтоқсан - актриса, халық әртісі **Гүлнар Хабиқызы Жақыпованың** туғанына 65 жас (1957)

12 желтоқсан - Қазақстанның Халық жазушысы, филология ғылымдарының докторы, профессор, академик **Зейнолла Қабдоловтың** туғанына 95 жыл (1927-2006)

12 желтоқсан - Кеңес Одағының Батыры **Андрей Яковлевич Тихоненконың** туғанына 110 жыл (1912-1944)

13 желтоқсан - филология ғылымдарының докторы, профессор, БҚМУ «Қазақ тілі мен әдебиеті» кафедрасының доцентінің **Матжан Максимович Тлеужановтың** туғанына 95 жыл (1927-1995)

15 желтоқсан - **Орда өлкетану мұражайының** ашылуына 60 жыл (1962)

15 желтоқсан - мемлекет және қоғам қайраткері, БҚО партия комитетінің 1-хатшысы **Сабыр Білалұлы Ниязбековтың** туғанына 110 жыл (1912-1987)

17 желтоқсан - ғалым, тарих ғылымдарының докторы **Серік Ескендірұлы Әжіғалиевтің** туғанына 70 жас (1952)

20 желтоқсан - жазушы, драматург, Қазақстан Республикасы

Мемлекеттік сыйлығының лауреаты **Дулат Исабековтың** туғанына 80 жас (1942)

20 желтоқсан - жазушы, Бәйтерек ауданының тумасы **Николай Федорович Корсуновтың** дүниеге келгеніне 95 жыл (1927-2009)

20 желтоқсан - айтыскер ақын, Қаратөбе ауданының тумасы **Александр Кауеновтың** туғанына 70 жыл (1952-2003)

22 желтоқсан - шығыстанушы, Алаш Орда қозғалысының қайраткері **Бақтыгерей Ахметұлы Құлмановтың** туғанына 165 жыл (1857-1919)

22 желтоқсан - Алаш Орда қозғалысының қайраткері **Аспандияр Кенжиннің** туғанына 135 жыл (1887-1938)

22 желтоқсан - соғыс және еңбек ардагері, белгілі журналист, өлкетанушы, Тайпақ ауданының тумасы **Бисен Жұмағалиевтің** туғанына 100 жыл (1922-2015)

24 желтоқсан - Қазан төңкерісіне қатысушы **Даниил Богданович Колостовтың** туғанына 140 жыл (1882-1918)

25 желтоқсан - ғалым, химия ғылымдарының докторы, Тасқала ауданының тумасы **Роза Шүкірғалиқызы Нығметованың** туғанына 90 жас (1932)

26 желтоқсан - жазушы, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері **Нығмет Ғабдуллиннің** туғанына 95 жыл (1927-2005)

26 желтоқсан - ақын, прозашы, публицист, аудармашы, Қазақстанның Халық жазушысы **Дихан Әбілевтің** туғанына 115 жыл (1907-2003)

27 желтоқсан - Бөкей ордасы ауданының тумасы, күйші **Есел Қазиевтің** дүниеге келгеніне 95 жыл (1927-1985)

28 желтоқсан - мемлекет және қоғам қайраткері, Ақжайық ауданының тумасы **Рақым Байғалиевтің** дүниеге келгеніне 110 жыл (1912-2001)

28 желтоқсан - жазушы, ғалым, педагог **Қажым Жұмалиевтің** туғанына 115 жыл (1907-1968)

## АЙЫ МЕН КҮНІ БЕЛГІСІЗ ТАРИХИ ОҚИҒАЛАР

Жауынгер, қолбасшы **Есет Күкіұлының** туғанына 355 жыл (1667)

Қазақтың тұңғыш дала коды «Жеті жарғыны» құрастырушылардың бірі **Қазыбек бидің (Қазыбек Келдібекұлы)** туғанына 355 жыл (1667-1763)

Қазақтың атақты батыры, жоңғар жаулаушыларына қарсы күреске тікелей қатысқан қолбасшылардың бірі болған **Қаракерей Қабанбай** туғанына 330 жыл (1692-1770)

Шыңғарлау өңірінің тумасы, батыр, қолбасшы **Құттыбай Сатыпалдыұлының** туғанына 320 жыл (1702-1773)

1773-1775 жылдардағы шаруалар көтерілісінің басшысы **Емельян Пугачевтың** туғанына 280 жыл (1742-1775)

Батыр, шешен, әнші, домбырашы **Асанбек Нұрғожаұлының** туғанына 270 жыл (1752-1845)

255 жыл бұрын Ғылым академиясы Орал өңірінде **Лепехин, Паллас, Фальк** жетекшілігімен бірнеше экспедициялар ұйымдастырды (1767)

Орыс ертегіші **Иван Крыловтың** Оралда болғанына 250 жыл (1772)

Батыс бөлігіндегі кіші жүздің тұңғыш сұлтаны, Сырым өңірінің тумасы, Әбілқайырдың немересі, Нұрәлиханның ұлы, қоғамдағы рулардың билеушісі 12 ата байұлы **Қаратай Нұрәліұлының** туғанына 250 жыл (1772)

Бөкей Ордасы М. Өтемісұлы мен І. Тайманов (1782-д.с.н.) бастаған

көтеріліске қатысушы **Есенаман Боранбайұлының** туғанына 240 жыл

Ақын **Дулат Бабатайұлының** (1802-1874) туғанына 220 жыл.

Қазақтың соңғы ханы, қолбасшы, ұлт-азаттық қозғалыстың жетекшісі **Кенесары Қасымовтың** (1802-1847) туғанына 220 жыл

Жанғалы ауданының тумасы, импровизатор **Жұмырбай Мәмбетұлының** туғанына 215 жыл (1807-1897)

Кіші жүз қазақ көтерілісіне, ақын Исатай Тайманов бастаған көтеріліске қатысушы **Шернияз Жарылғасұлының** туғанына 215 жыл (1807-1867) Ақтөбе облысы

195 жыл бұрын «**Хан кеңесі**» билер алқасы ұйымдастырылды (1827)

195 жыл бұрын Бөкей Ордасында **Жәңгір ханның** басшылығымен **арнайы мұражай – қару-жарақ бөлімі** ұйымдастырылды (1827)

195 жыл бұрын орыс зерттеушілері **Э.А. Эверсман** және **Г.С. Карелин** Бөкей ордасы өлкесінде болды (1827)

190 жыл бұрын Оралда облыстық аурухана жанынан **әскери госпиталь** ашылды (1832)

Бөкейорда өңірінің тумасы, ғалым, этнограф, қоғам қайраткері **Мұхаммет-Салих Бабажановтың** туғанына 190 жыл (1832-1871)

Қазақ композиторы **Түркеш Қалқаұлының** туғанына 190 жыл (1832-1875)

Барлаушы, Ресей географиялық қоғамының мүшесі, Қайып хан

руының сұлтаны **Сейтхан Ахметұлы Жантөриның** туғанына 185 жыл (1837)

Қоқан хандығына қарсы халық-азаттық қозғалысының батыры **Спатай батырдың (Спатай Саурықұлы)** туғанына 185 жыл (1837-1899)

180 жыл бұрын ғалым **Базинер** Орал облысына келді (1842)

Кіші жүздің батыс бөлігінің сұлтандығына, генерал-майор **Айшуақ Баймағанбетовке** 175 жыл (1847)

Ақын, «Алаш» партиясын ұйымдастырушылардың бірі, Жәңгір ханның немересі **Шәңгерей Бөкеевтің** дүниеге келгеніне 175 жыл (1847-1920)

Бөкей хандығында **Орда кентінде алғашқы ауруханалардың** бірі ашылғанына 170 жыл (1852)

**Мұқан Қожанайұлы** жырау-ақынның туғанына 160 жыл (1862-1937)

160 жыл бұрын Оралда атақты жазушы-очеркші, этнограф, саяхатшы **Сергей Васильевич Максимов** болды (1862)

**Лев Николаевич Толстой** Орал қаласына алғаш келгеніне 160 жыл (1862)

160 жыл бұрын Орал қаласында **алғашқы баспахана**, қазіргі «**Дастан**» баспа-өндірістік корпорациясы ашылды(1862)

**Орал метеорологиялық станциясының** құрылғанына 155 жыл (1867)

Бөкей ордасы ауданының тумасы, суретші **Зәуреш Мұхамедкерейқызы Бөкеева** дүниеге келгеніне 155 жыл (1867-1956)

Қазақ ағартушысы, ғалым – тіл жанашыры, әдебиеттанушы, түркітанушы, ақын және аудармашы, қоғам және саяси публицист, Алаш қозғалысының рухани көсемі **Ахмет Байтұрсынұлының** туғанына 150 жыл (1872-1937)

Мемлекет қайраткері, Сырым өңірінің тумасы **Ғұбайдолла Әлібаевтың** туғанына 150 жыл (1872-1923)

150 жыл бұрын Оралға орыс жазушысы, лексикограф, этнограф **Владимир Иванович Даль** келді (1872)

Жалпақтал өңірінің тумасы, Социалистік Еңбек Ері **Саламат Лұқпановтың** туғанына 150 жыл (1872-1958)

Мемлекет және қоғам қайраткері, қазақтың тұңғыш драматургі, Бөкейорда өңірінің тумасы **Ишанғали Меңдіхановтың** туғанына 150 жыл (1872-1919)

Бөкейорда өңірінің тумасы, әнші, сазгер **Өтеғали Арыстановтың** туғанына 140 жыл (1882-1964)

Ұстаз-ағартушы, өлкетанушы, Қазақстанның еңбек сіңірген мұғалімі, Бөкей ордасы мұражайының негізін қалаушысы, Бөкейорда облысының тумасы **Тәжетдинов Ахметфайыз Жүсіпұлының** туғанына 140 жыл (1882-1984)

Алаш көтерілісінің жетекшісі, заңгер, Бөкейорда өңірінің тумасы **Уәлитхан Шарафутдинула Танашевтың** туғанына 135 жыл (1887-1968)

Алаш партиясы мен Батыс Алашорданың мүшесі, қазақтың тұңғыш маман агрономы, Орал өңірінің тумасы **Сәлімгерей Кәртiлеуовтің** туғанына 135 жыл (1887-1938)

Қазақстанның еңбек сіңірген ұстазы, филология ғылымдарының кандидаты, доцент, оқу-әдістемелік кешеннің негізін салушысы, қазақ тілі оқулықтарының авторы, журналист, Қазталов ауданының тумасы **Ғали Бегалиевтің** туғанына 135 жыл (1887-1951)

Көрнекті мемлекет қайраткері, заңгер, Сырым өңірінің тумасы **Жаханша Досмұхамедовтің** туғанына 135 жыл (1887-1938)

Қазақ журналисі, аудармашы **Молдағали Жолдыбаевтың** туғанына 135 жыл (1887-1937)

Оралда Кеңес өкіметін орнату жолындағы күреске қатысушы **Мұхамедхафи Мурзалиевтің** туғанына 135 жыл (1887-1941)

Социалистік Еңбек Ері, Жанғала ауданының тумасы **Әубәкір Есболаевтың** туғанына 135 жыл (1887-1962)

Еңбек ұжымының басшысы, Социалистік Еңбек Ері, Қазталов ауданының тумасы **Ыбырай Сауановтың** туғанына 135 жыл (1887-1951)

Қазақстанның еңбек сіңірген әртісі **Леонид Николаевич Протасовтың** туғанына 135 жыл (1887-1977)

Тайпак өңірінің тумасы, Социалистік Еңбек Ері, жылқышы **Әбу Сембаевтың** туғанына 135 жыл (1887 - белгісіз)

135 жыл бұрын **Алексей Николаевич Харзин** Бөкей Ордасын зерттеген (1887-1888)

Оралда Кеңес өкіметін орнату жолындағы күреске қатысушы **Филипп Маркович Неусыповтың** туғанына 130 жыл (1892-1918)

Батыс Алашорда қайраткері, қазақтың тұңғыш ғалым-экономистерінің бірі, Сырым өңірінің тумасы **Қалдыбай Асановтың** туғанына 130 жыл (1892-1937)

Қоғам қайраткері, журналист, Қазталов ауданының тумасы **Халел Мұхамедханұлы Есенбаевтың** туғанына 130 жыл (1892-1938)

Ресей Федерациясының қоғам қайраткері, Саратов облысы **Серікқали Жақыповтың** туғанына 130 жыл (1892-1939)

130 жыл бұрын Орал жағалауында **С.Н. Никитиннің** жетекшілігімен геологиялық комитеттің экспедициясы жұмыс істеді (1892 ж.)

Батыс Алашорда офицері, Оралда Кеңес өкіметін орнату жолындағы күреске қатысушы, Орал өңірінің тумасы **Тәжмұхамбет Темірұлы Жалпақовтың** туғанына 125 жыл (1897)

Саяси қуғын-сүргін құрбаны, ақын **Әмір Арабтың** туғанына 125 жыл (1897)

125 жыл бұрын Оралда «**Уралец**» газеті шыға бастады (1897).

Сыбызғышы, халық аспаптар оркестрінің негізін салушылардың бірі, Қазталов ауданының тумасы **Ысқақ Валиевтің** туғанына 120 жыл (1902-1944)

Жанғала ауданының тумасы, әнші, күйші **Сабыр Мұқатовтың** туғанына 115 жыл (1907-1978)

Фурманов ауданының тумасы ғалым, экономика ғылымдарының

докторы, профессор, Қазақстан Ғылым академиясының корреспондент-мүшесі **Ғабдолла Шолановтың** туғанына 115 жыл (1907-1966)

Жәнібек өңірінің тумасы, күйші, домбырашы **Мұхит Битеновтің** туғанына 110 жыл (1912-1983)

Дәрігер, денсаулық сақтаудың еңбек сіңірген қызметкері, Ұлы Отан соғысына қатысушы **Әлібаев Насихат Төреғазұлының** туғанына 110 жыл (1912-1970)

Ұлы Отан соғысына қатысушы, Даңқ орденінің толық кавалері, Тасқала ауданының тумасы **Михаил Михайлович Шамовтың** туғанына 110 жыл (1912-1972)

**Оралда РГКП (б) құрылғанына 105 жыл (1917)**

Кеңес Одағының Батыры, Ұлы Отан соғысының қатысушысы **Чумаев Григорий Ивановичтің** туғанына 105 жыл (1917-1945)

Бөкейорда облысының тумасы, Социалистік Еңбек Ері **Құбай Мұқанақовтың** туғанына 100 жыл (1922-1973)

Қаратөбе өңірінің тумасы күйші **Кәрім Шәуалиевтің** туғанына 95 жас (1927)

Қаратөбе өңірінің тумасы ғалым, техника ғылымдарының докторы, профессор **Базылбек Түменұлы Берқалиевтың** туғанына 95 жас (1927)

Ақжайық өңірінің тумасы, ақын, журналист **Хамидолла Қыдыровтың** туғанына 95 жыл (1927-1989)

Облыстық тері-венерологиялық диспансердің ашылғанына 95

жыл (1927)

**Батыс Қазақстан облысы мұрағатының құрылғанына 90 жыл (1932)**

Атырау облысының тумасы ғалым, профессор, экономика ғылымдарының кандидаты, университет оқытушысы **Беляш Ғұмаровтың** туғанына 90 жыл (1932-2003)

**Батыс Қазақстан облысы телекоммуникация басқармасының құрылғанына 90 жыл (1932)**

Ғалым, экономика ғылымдарының докторы, профессор, басшы, Батыс Қазақстан ауыл шаруашылығы институтының кафедра, деканы, проректоры **Павел Васильевич Ковельдің** туғанына 85 жыл (1937-2014)

Оралда **локомотив депосының** ашылғанына 85 жыл (1937)

Балалар жазушысы, сценарист және прозаик, журналист **Аркадий Петрович Гайдардың** Оралға келгеніне 85 жыл (1937)

**Облыстық табиғатты қорғау қоғамының** құрылғанына 60 жыл (1962)

Академик, белгілі заңгер **Салық Зимановтың** «Ресей және Бөкеев хандығы» атты **монографиясының** Алматыда «Ғалым» баспасынан орыс тілінде жарық көргеніне 40 жыл (1982)

Дүниежүзі қазақтарының **1-құрылтайына** 30 жыл (1992)

## ҚАЗАҚ ЖАЗУШЫЛАРДЫҢ МЕРЕТОЙ КІТАПТАРЫ

- 715 жыл – Данте Алигери «Божественная комедия» (1307)
- 325 жыл – Шарль Перо «Сказки моей матушки Гусыни...» (1697)
- 305 жыл – «Юности честное зерцало, или Показание к житейскому обхождению» (1717)
- 230 жыл – Николай Карамзин «Бедная Лиза» (1792)
- 230 жыл – Карло Гоцци «Король-олень» (1792)
- 225 жыл – Джейн Остин «Гордость и предубеждение» (1797)
- 210 жыл – Братья Гримм ертегілері «Рапунцель», «Белоснежка» және «Король-лягушонок» (1812)
- 205 жыл – Джейн Остин «Нортенгерское аббатство» (1817)
- 200 жыл – Э.Т. Гофман «Житейские воззрения кота Мурра» (1822)
- 190 жыл – Николай Гоголь «Вечера на хуторе близ Диканьки» оқиғасы (1832 год)
- 190 жыл – И.В. Гёте «Фауст» үлкен трагедиясы (1832)
- 190 жыл – А.С. Пушкин «Сказка о царе Салтане...» және басқа шығармалары (1832)
- 185 жыл – М. Лермонтов «Смерть Поэта» (1837)
- 185 жыл – А. Пушкин «Арап Петра Великого» (1837)
- 180 жыл – Н.В.Гоголь «Мертвые души» поэмасының 1-ші томы (1842)
- 180 жыл – Натаниель Готорн «Биографические рассказы для детей» (1842)
- 175 жыл – Шарлотта Бронте «Джейн Эйр» (1847)
- 175 жыл – Иван Гончаров «Обыкновенная история» (1847)

- 170 жыл – Натаниель Готорн «Книга чудес» (1852)
- 170 жыл – Лев Толстой «Детство» (1852)
- 170 жыл – Иван Тургенев «Муму» (1852)
- 170 жыл – Г. Бичер-Стоу «Хижина дяди Тома» (1852)
- 165 жыл – Л. Толстой «Юность» (1857)
- 160 жыл – И. Тургенев «Отцы и дети» (1862)
- 155 жыл – Марк Твен «Знаменитая скачущая лягушка из  
Калавераса» (1867)
- 155 жыл – И. Тургенев «Дым» (1867)
- 155 жыл – Жюль Верн «Дети капитана Гранта» (1867)
- 150 жыл – Ф.М. Достоевский «Бесы» (1872)
- 150 жыл – Николай Вагнер «Сказки Кота-Мурлыки» (1872)
- 150 жыл – Л.Н. Толстой «Кавказский пленник» (1872)
- 150 жыл – Жюль Верн «Вокруг света за 80 дней» (1872)
- 145 жыл – Ф. Достоевский «Сон смешного человека» (1877)
- 145 жыл – Тургенев «Сон» (1877)
- 140 жыл – Поль Верлен «Поэтическое искусство» (1882)
- 140 жыл – Николай Вагнер «Гризли» (1882)
- 140 жыл – Л.Н. Толстой «Исповедь» (1882)
- 135 жыл – А.П. Чехов «Каштанка» (1887)
- 130 жыл – Николай Шелонский «В мире будущего» (1892)
- 130 жыл – А.П. Чехов «Палата № 6» (1892)
- 125 жыл – Этель Войнич «Овод» (1897)
- 125 жыл – М. Горький «Коновалов», «Бывшие люди», «Супруги  
Орловы» и «Мальва» (1897)
- 125 жыл – Герберт Уэллс «Человек-невидимка» (1897)

- 125 жыл – А.П. Чехов «На подводе», «Мужики» и «Печенег»  
(1897)
- 120 жыл – Максим Горький «На дне» (1902)
- 120 жыл – Артур Конан Дойл «Собака Баскервиллей» (1902)
- 120 жыл – Антон Павлович Чехов «Архиерей» (1902)
- 115 жыл – Сельма Лагерлёф «Чудесное путешествие Нильса»  
(1907)
- 115 жыл – «Морщинка» Алексея Ремизова (1907)
- 110 жыл – Джек Лондон «Алая чума» (1912)
- 110 жыл – Артур Конан Дойл «Затерянный мир» (1912)
- 105 жыл – Синклер Льюис «Простаки» (1917)
- 105 жыл – Люси Мод Монтгомери «Анин Дом Мечты» (1917)
- 105 жыл – Корней Чуковский «Крокодил» (1917)
- 100 жыл – Франц Кафка «Замок» (1922)
- 100 жыл – Р. Сабатини «Одиссея капитана Блада» (1922)
- 100 жыл – Корней Чуковский «Мойдодыр» и «Тараканище» (1922)
- 100 жыл – Александр Грин «Алые паруса» (1922)

## ҚАЗАҚСТАН ЖАЗУШЫЛАРЫ МЕН АҚЫНДАРЫНЫҢ МЕРЕКЕТТІК КІТАПТАРЫ

- 210 жыл – «Қозы Көрпеш-Баян сұлу» орыс тілінде (1812)
- 180 жыл – «Бозжігіт» (1842)
- 165 жыл – Шоқан Уәлиханов «Манас» (1857)
- 160 жыл – «Ер Тарғын» (1862)
- 150 жыл – «Мың бір түн» қазақша (1872)
- 145 жыл – Шәкәрім Құдайбердиевтің «Жастар, жолымызды тап»  
поэмасы (1877)
- 135 жыл – Ахмет Йасауидің түркі тіліндегі «Диван-хикмет»  
поэмалар циклі (1887)
- 135 жыл – Абай «Мағсуд», «Ескендір» (1887)
- 105 жыл – Мұхтар Әуезов «Еңлік-Кебек» (1917)
- 105 жас – Сәкен Сейфуллин «Бақыт жолы» (1917)
- 100 жыл – «Қамбар батыр» (1922)
- 100 жыл – Сұлтанмахмұт Торайғыров «Адасқан өмір», «Кедей»  
(1922)
- 100 жыл – Бейімбет Майлин «Шұға ескерткіші» (1922)
- 95 жыл – Бейімбет Майлин «Сары Арқа» (1927)

- 95 жыл – Өтебай Тұрманжанов «Кедей Қошан» (1927)
- 95 жыл – Шолпан Иманбаева «Шолпанның таңдамалы өлеңдері» (1927)
- 95 жыл – Мағжан Жұмабаев «Тоқсанның үні» (1927)
- 95 жыл – Жамбыл Жабаев «Заман ағымы» (1927)
- 95 жыл – Мұхтар Әуезов «Қараш-Қараштағы оқиға» («Асудағы оқ») (1927)
- 90 жыл – Сәкен Сейфуллин «Қазақ әдебиеті» (1932)
- 90 жыл – Тайыр Жароков «Жұлдыздар жарқырауы» (1932)
- 85 жыл – Ілияс Жансүгіров «Күлагер» (1937)
- 80 жыл – Жамбыл «Алынбайтын қамал», «Отан ордені» (1942)
- 80 жыл – Мұхтар Әуезов «Абай» (1942)
- 80 жыл – Халижан Бекхожин «Жиырма сегізде» (1942)
- 80 жыл – Айтбай Хангелдин «Дударай», «Арқалық» (1947)
- 80 жыл – Мәриям Хакімжанова «Мәншүк» (1947)
- 75 жыл – Әбу Сәрсенбаев «Ақ бұлттар» (1947)
- 75 жыл – Сәбит Мұқанов «Сыр-дария» (1947)
- 75 жыл – Сапарғали Бегалин «Қанатты қазақ» (1947)

- 70 жыл – Бауыржан Момышұлы «Офицер күнделігінен» қазақша (1952)
- 70 жыл – Сырбай Мәуленов «Магниттік тау оттары» қазақша (1952)
- 70 жыл – Алексей Толстой «Азаппен жүру» қазақ тілінде (1952)
- 70 жыл – Мұхтар Әуезов «Абай жолы» (1952)
- 70 жыл – Ғабиден Мұстафин «Қарағанды» (1952)
- 65 жыл – Сапарғали Бегалин «Таңдамалы романдар мен әңгімелер» (1957)
- 65 жыл – Омар Шипин «Тың жер туы» (1957)
- 65 жыл – Махамбет Өтемісұлы Өлеңдер жинағы (1957)
- 65 жыл – Әбу Сәрсенбаев «Толқындарда туған» (1957)
- 65 жыл – Жұмағали Саин «Простор» (1957)
- 65 жыл – Ғафу Қайырбеков «Балықшы Иван» (1957)
- 65 жыл – Ыбырай Алтынсарин «Таңдамалы шығармалары» (1957)
- 60 жыл – Мұқағали Мақатаев «Аппасионата» (1962)
- 60 жыл – Мақал Жұмағұлов «Аспанда қырандар қырылады» (1962)
- 60 жыл – Қадыр Мырзалиев «Кінәлі Инабай» (1962)
- 60 жыл – Сәуірбек Бекбергенов «Қардағы қан» (1962)
- 55 жыл – Бердібек Соқпақбаев «Өлгендер қайтып келмейді» (1967)

- 55 жыл – Ілияс Есінберлин «Қауіпті өткел» (1967)
- 55 жыл – Ілияс Жансүгіров «Өкшілдік қанаты» («Жолдастар») (1967)
- 55 жыл – Ғафу Қайырбеков «Туған шөптер» (1967)
- 55 жыл – Сәбит Мұқанов «Жарқ еткен метеор» (1967)
- 55 жыл – Олжас Сүлейменов «Мешін жылы» және «Жер, тағзым ерге!» (1967)
- 50 жыл – Әбу Сәрсенбаев «Офицер күнделігі» (1972)
- 45 жыл – Герольд Бельгер «Алты асудан асып» (1977)
- 45 жыл – Павел Мариковский «Жәндіктер қорғалады» (1977)
- 45 жыл – Жұбан Молдағалиев «Байқоңыр қадамдары» (1977)
- 45 жыл – Иван Щеголихин «Қарлы борандар» (1977)
- 40 жыл – Морис Симашко «Қоңырау» (1982)
- 40 жыл – Дүкенбай Досжанов «Жел – арыстанның жалы» (1982)
- 35 жыл – Максим Зверев «Ягер кордондарында» (1987)
- 35 жыл – Берқайыр Аманшин «Махамбет тағдыры» (1987)
- 35 жыл – Роллан Сейсенбаев «Баспалдақ ешқайда» (1987)
- 30 жыл – Қабдеш Жұмаділов «Соңғы көшпенді» (1992)

30 жыл – Әкім Тарази «Қара жұлдызға жол» (1992)

# МЕРЕЙТОЙЛЫҚ КҮНДЕРГЕ ҚЫСҚАША ӨМІРБАЯНДЫҚ АНЫҚТАМА

3 қаңтар

**Николай Михайлович Щербанов**  
**(1942-2011)**

Николай Михайлович Щербанов 1942 жылы Орынбор облысында дүниеге келді. А.С. Пушкин атындағы (қазіргі М. Өтемісов атындағы БҚУ) Орал педагогикалық институтының филология факультетін бітірген және М.В. Ломоносов атындағы МҰУ ауызша халық шығармашылығы кафедрасы жанындағы аспирантурасын бітірген. Әскерде борышын өтеп, Орал және Орынбор облыстарының ауылдық мектептерінде мұғалім болып жұмыс істеді.



Николай Михайлович көршілес Орынбор облысында дүниеге келгенімен, бар өмірін Орал өңірінің әдебиетін зерттеу мен ұстаздық етуге арнады. Қырық жылдан астам уақыт бойы жоғары білім беру саласында қызмет еткен ол Орал педагогикалық институтының (қазіргі М. Өтемісов атындағы БҚМУ) танымал ғалымдарының бірі болды. М. Ломоносов атындағы ММУ-дың орыс халық ауыз әдебиеті кафедрасының аспирантурасында оқыған Н. Щербанов кандидаттық диссертациясын қорғады. Оралдық ЖОО-ның орыс тілі мен әдебиеті кафедрасына жетекшілік еткен ғалым фольклорлық-этнографиялық экспедиция ұйымдастырып, ауыз әдебиеті үлгілерін жинаумен бірге Никита Савичев, Валериан Правдухин секілді осы өлке жазушыларының мұрасын зерттеп, есімдерін жаңғыртуға мол үлесін қосты. Соның ішінде Н. Савичевтің Исатай Тайманов пен Махамбет Өтемісов туралы

мұрағаттық деректер негізінде жазған еңбектерінің қазақ тіліне аударылуына да мұрындық болды. Оған қоса орыстың ұлы ақыны Александр Пушкиннің Оралда болған кезін зерттеп, үш бірдей кітап шығарды. Оралда А.С. Пушкин мұражайының, университетте Абай мен Пушкин дәрісханаларының ашылуына ұйытқы болды. Өлең жазумен де айналысқан Ресей Жазушылар одағының мүшесі Н. Щербановтың таңдаулы туындылары көптеген әдеби журналдарда жарияланды. «2008 жылдың үздік оқытушысы» атанған ғалымның сол жылы шыққан «Уральск литературный» атты кітабы аса құнды еңбектерінің бірі еді. 150-ден астам ғылыми еңбек жазған Н. Щербанов «ҚР білім беру ісінің құрметті қызметкері», «Құрмет» орденінің, В.Правдухин атындағы әдеби сыйлықтың иегері атанды. 2011 жылы өмірден өткен ғалымның соңында мол мұра қалды.

[https://www.inform.kz/kz/oralda-galym-nikolay-scherbanovtyn-75-zhyldygy-atalyp-otildi\\_a2992919](https://www.inform.kz/kz/oralda-galym-nikolay-scherbanovtyn-75-zhyldygy-atalyp-otildi_a2992919)

### ӘДЕБИЕТ:

1. Доронин, Г. Солнечная чаша вдохновения: О книге Н. Щербанова «Уральск литературный» / Г. Доронин // Казахстанская правда. - 2008. - 5 декабрь. - С.12.
2. Евстратов, А. Он жил среди нас: В 2012 году Н.М. Щербанову исполнилось бы 70 лет / А. Евстратов // Пульс города. - 2012. - 21 марта. - №12. - С.4.
3. Каткова, О. Мал золотник, да дорог... / О. Каткова // Пульс города. - 2010. - №7. - С.10.
4. Каткова, О. Неизвестный Правдухин / О. Каткова // Пульс города. - 2010. - №21. - С.8.
5. Каткова, О. «Поехал я в Уральск»: Презентация книги краеведа / О. Каткова // Приуралье. - 2006. - 14 сентября.
6. Памяти Николая Щербанова: Стих // Пульс города. - 2011. - №41. - С.4.
7. Рябинина, А. Прикосновение к вечности / А. Рябинина // Приуралье. - 2008. - 6 ноября. - №127. - С.16.

8. Щербанов, Н. Экспедиция в моей жизни / Н. Щербанов // Пульс города. - 2011. - №41. - С.4.
9. Щербанов Николай Михайлович: Некролог // Приуралье. - 2011. - 10 сентября. - (№103). - С.10.
10. Щербанов Николай Михайлович: Некролог // Пульс города. - 2011. - №36. - С.5.

\*\*\*\*\*

## 8 қаңтар Қали Жантілеуов (1902-1970)

Қали Жантілеуов - ұлы домбырашылардың соңғы буыны. Ол 1902 жылы Орал облысының Жаңакала ауданындағы Қамыссамар аулында туды. 5 жасынан бастап домбыраға әуес болды. Алғашқы ұстазы - Төлеш күйші. Нұртазы, Мәмен, Тоғайбай, Жұматай атты күйшілерден шеберлігін ұштады. Күй тартумен қатар Қали ән де салып, әнші бала атанды.



1934 жылы Қали халық өнерпаздарының бірінші слетіне қатысып, халық аспаптары оркестрінің құрамына қабылданды. Ол 1944 жылы Алматыда консерватория ашылғанда, оның халық аспаптары факультетінде алғашқы ұстаздық етушілердің бірі болды. 1942 жылы Қалиға республиканың еңбек сіңірген артисі, 1954 жылы Қазақ ССРінің халық артисі деген құрметті атақ берілді. Қали әлі де домбырасын қолынан тастамайды.

Жинаққа Қалидың орындауынан Құрманғазының «Адай», Дәулеткерейдің «Жігер», Мәменнің «Он жетінші жыл», «Ақшолпан» күйлері енгізілді.

## ӘДЕБИЕТ:

1. Ахмедьяров, Қ. Музыкант, күйші, ұстаз / Қ. Ахмедьяров // Орал өңірі. - 2002. - №88. - Б.4.
2. Аманова, С., Раимбергенов А. Встреча с кюйши (К 100-летию со дня рождения народного артиста Казахстана Кали Жантлеуова) / С. Аманова, А. Раимбергенов // Приуралье. - 2002. - №84. - С.3
3. Әліпқалиев, Т. Ардақтады асылын алқалы жұрты жиылып / Т. Әліпқалиев // Орал өңірі. - 1992. - 11 қараша.
4. Баюканский, Ф. Часы общения – и память на всю жизнь / Ф. Баюканский // Приуралье. - 2002. - №81. - С.4
5. Бабалар мұрасы: (Сирек орындалатын күйлер жинағы). - Орал: [б. ж.], 2005. - 95 б.
6. Бақтыгерейұлы, Т. Күйшілік дәстүрді дамытқан / Т. Бақтыгерейұлы // Қазақстан Заман. - 2002. - 10 мамыр.
7. Жаңақала ауылында өткен Қали Жантілеуовтің 100 жылдық мерейтойы: бабалар мен жас ұрпақ сабақтастығы // Жайық үні. - 2003. - Б. 25.
8. Жантілеуов Қали // Қазақ өнері. Энциклопедия. - Алматы: Қазақстан даму институты. - 2002. – Б.215.
9. Жантілеуов Қали // Алаштың ардагер азаматтары = Почтенные люди казахской земли. Кн.3. Ч.2.: Батыс Қазақстан облысы бойынша / Құраст. Ғ.У.Хаймулдин. - Орал: Полиграфсервис, 2000. - Б.88-90
10. Көп еді Қалекеннің қасиеті: күйші Қали Жантілеуовтың туғанына 100 жыл // Орал өңірі. - 2002. - Б.6
11. Қазақстан Республикасының Халық әртісі, дүлділ домбырашы Қали Жантілеуов: бағдарлама. - Орал: Полиграфсервис, 2002. - 5 б.
12. Сарбасова Г. Күйші Қали-100: өнертанымдық жинақ. - Алматы: Дайк-Пресс, 2002. - 184 б.
13. Жизнь, посвященная домбре (100 лет со дня рождения видного казахского домбриста-кюйши, певца Кали Жантлеуова) // Приуралье. - 2002. - №86. - С.4.
14. Сисенгалиев З. Славный сын Джангалы (К 100-летию Кали Жантлеуова) / З. Сисенгалиев // Приуралье. - 2002. - №85. - С.4.

**17 қаңтар**  
**Энгельс Ғаббасов**  
**(1937-2014)**



Энгельс Ғаббасов - 1937 жылы 17 қаңтарда Батыс Қазақстан облысы Жалпақтал ауданында туған. Қазір Орал қаласында тұрады. Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, филология ғылымының кандидаты (1976), доцент (1978).

Орал педагогика институтының орыс тілі мен әдебиеті факультетін (1957), Алматы жоғары партия мектебін (1966), КОКП ОК жанындағы Қоғамдық ғылымдар академиясының аспирантурасын (1976) бітірген. 1957-1968 жылдары мұғалім, комсомол жұмысында, 1966 жылдан Орал облыстық партия комитетінде жауапты қызметте болды. Негізі орыс тілінде көлемді прозаға қалам тартып жүрген ұлты қазақ жазушылардың бірі. ҚР Парламенті Сенатының депутаты да болып, Президенттіктен үміткер ретінде сайлауға да қатысқан. Энгельс ағамыздың қызығушылық танытқан саласы – экология. Осы тақырыпта сан-алуан мақалалар жазып, жүрген жерінде 21-ші ғасырдың басты проблемасына айналған экология мәселесін жан-жақты көтерумен келеді. Энгельс ағамыздың хобии – ауа райын болжау болғандықтан жыл сайын Төтенше жағдайлар министрлігіне алдағы маусымдарға болжамындарын айтып, ескерту жіберіп те тұрады. «Қарт шопан» атты алғашқы әңгімесі «Простор» журналында (1965) жарияланған. Экологияға қатысты Энгельс ағамыздың әсіресе Жайық өзенінің болашағына қатысты жазған мақалалары қоғамда қызу пікір талас тудырған болатын. Жазушы 2014 жылы маусым айында 77 жасында дүниеден өтті. <https://alashainasy.kz/omir/engels-gabbasov-48627/>

## ӘДЕБИЕТ:

1. Батыс Қазақстан облысы. Энциклопедия. - Алматы: «Арыс» баспасы, 2002 жыл.
2. Ғаббасов Энгельс // Қазақ әдебиеті. Энциклопедия. - Алматы: Білім баспа үйі, 1999. -185 б.
3. Ғаббасов Энгельс // Қазақстан жазушылары: XX ғасыр. Анықтамалық. - Алматы: Ана тілі баспасы ЖШС, 2004. - 94 б.
4. Ғаббасов Энгельс // Батыс Қазақстан облысы. Энциклопедия. - Алматы: Арыс баспасы, 2002. – 219 б.
5. Жазушы Энгельс Ғаббасов 60 жаста // Қазақ әдебиеті. - 1997. -28 қаңтар.
6. Куликов, В. Предсказать прошлое: [Предсказатель погоды Энгельс Ғаббасов] / В. Куликов // Экспресс К. - 2011. - 9 сентября. - С. 20.
7. Қазақ әдебиеті. Энциклопедиялық анықтамалық. - Алматы: «Аруна Ltd.» ЖШС, 2010 жыл.
8. Қазақстан жазушылары: Анықтамалық / Құраст.: Қамшыгер Саят, Жұмашева Қайырниса - Алматы: «Аң арыс» баспасы, 2009 жыл.
9. Рябинина, А. Энгельс Ғаббасов: «Жизнь - это преодоление злых сил и обретение доброты»: 70 лет со дня рождения известного писателя, эколога, общественного деятеля Энгельса Ғаббасова / А. Рябинина // Приуралье. - 2007. - 16 января. - С.3.
10. Урналиев, С. И один в поле воин: [Энгельс Ғаббасов обратился с письмом на имя президента страны Нурсултана Назарбаева с просьбой закрыть полигон «Капустин Яр» ] / С.Урналиев // Надежда. - 2010. - 16 сентября. - С.12.
11. Хайруллина, Г. Аким поздравил писателя: [Писателю, общественному деятелю Энгельсу Ғаббасову исполнилось 75 лет] / Г. Хайруллина // Приуралье. - 2012. - 19 января. - С.2.
12. Энгельс Ғаббасұлы Ғаббасов: Некролог // Орал өңірі.- 2014.- №27. - 10 шілде. – Б.18.

\*\*\*\*\*

## 2 ақпан

### Валериан Павлович Правдухин (1892-1939)



Валериан Павлович Правдухин (лақап аты В. Шанявец) - әдебиеттанушы, прозаик, драматург.

Валериан Павлович 1892 жылы 2 ақпанда Орынбор губерниясының Орск уезінің Таналыкская деревнясында діни қызметкер Павел Иванович Правдухиннің отбасында дүниеге келген. Валериан Павлович алдымен Оралда, кейін Орынбор теологиялық семинариясында оқып, митингке қатысып, «Встань, спящий» журналын шығарғаны үшін сол жерден қуылады.

Мен Орынбор гимназиясына баруым керек еді. Соңында «қысқартылған сынақтан өтіп, оны жақсы тапсырып, екі жылдық ауылдық мектептерде сабақ беру құқығымен бастауыш сынып мұғалімі атағы берілді» деп Торғай облысы Ақбұлақ мектебіне жұмысқа жіберілді. Алайда мектепті тастап кетуге тура келді. Дарынды ұстаздың түбегейлі сенімдері педагогикалық қызметпен анық үйлеспейтін болып шықты.

Жазушы ретінде Правдухин «Годы, тропы, ружье» (1930) кітабынан бастайды, бірақ бұған дейін орталық «Красная новь», «Красная нива» журналдарында және басқа да бірнеше қызықты әңгімелер жазып, жариялаған: «Паутина», «Телеграфист Селидевкин», «Конец Федора Чупука», «Фазаны», «Профессор и вальдшнеп» «По излучинам Урала» очерктер жинағы жеке кітап болып шықты.

## ӘДЕБИЕТ:

1. Акбай, Ж. Валериан Правдухин / Ж. Акбай // Приуралье.- 2002. - №101. - С.3
2. Безьянов, Н. С Правдухиным лично знаком: Воспоминания о Правдухине В. // Казачьи Ведомости. – 2013. - 28 сентября. - (№9). - С.8
3. Вахитов, В. Река Урал - моя гордость и боль!: О реке Урал. 3-й этап водного похода по Уралу. Воспоминания // Пульс города. - 2014. - №13 (№27). - С.4 (12)
4. Доронин, Г. Десять лет спустя [Об экспедиции по Уралу В. Правдухина] / Г. Доронин // Казахстанская правда. - 2006. - 17 марта. - С.9.
5. Каткова, О. Неизвестный Правдухин // Пульс города. - 2010. - №21. - С.8
6. Каткова, О. Уральск и Правдухин - неразделимы: 120-летие писателя и путешественника В. Правдухина // Пульс города. - 2012. - №6. - С.4
7. Комаров, А. «С Правдухиным лично знаком» // Казачьи Ведомости. - 2013. - 23 августа. - (№8). - С.2
8. Корина, Л. Стремнина / Л. Корина // Казахстанская правда. – 2003. - 27 августа. – С.3.
9. Они были первыми [Уральская летопись. Правдухинские путешествия по Уралу. 20-30-е годы 20 века. Из истории] // Пульс. - 2003. - №13. - С.8.
10. Пермитин, Е.Н. Охотничье сердце: Повесть, рассказы. – Реутов: Эра, 2015. - 368 с. – (Охотничьи писатели. XX век)
11. Рябинина, А. Увековеченная память [Открытие мемориальной доски, увеков. памяти рус. пис. В. Правдухина] / А. Рябинина // Приуралье. - 2009. - 29 октября. - №122. - С.13.
12. Самойлова, Г. Неизвестные истории об известном писателе / Г. Самойлова // Приуралье. - 2010. - 25 мая. - №55. - С.5.
13. Самойлова, Г. Неизвестные истории об известном писателе // Приуралье. - 2010. - 25 мая. - (№55). - С.5
14. Самойлова, Г. Певец земли Приуральной: Презентация

прозаического сборника «С Правдухиным по Уралу» // Приуралье. - 2017. - 10 октября (№121). - С.5

15. Семенова, М. Валериан Правдухин - через годы забвения: ОБДЮ им. Х. Есенжанова - мероприятие, посвященное 125-летию В. Правдухина // Талап. – 2017. - 23 марта (№11). - С.4

16. Чапурин, Н.М. Зори над Уралом. - Уральск: Оптима, 2011. - 208 с. - (Уральская библиотека).

17. Щербанов, Н. Простой и чудесный мир В. Правдухина / Н. Щербанов // Пульс города. - 2008. - 7 августа. - С.12.

18. Щербанов, Н. Уральск в русской литературе 20 века: «Простой и чудесный мир Валериана Правдухина» // Щербанов Н. Уральск литературный. - Уральск, 2008. - С.233

19. Щербанов, Н. Уральск литературный // На Яике - городок, на Урале - город. - Уральск, 1988. - С.48

\*\*\*\*\*

## **21 ақпан** **Хадиша Бөкеева** **(1917-2011)**



Хадиша Бөкеева 1917 жылғы 21 ақпанда Батыс Қазақстан облысының Казталовка селосында дүниеге келді. Әке-шешесінен ерте айрылып, интернатта тәрбиеленді. 1932-1934 жылдары Алматы медициналық институтының даярлық курсына оқып жүріп, Қазақ радиокomiteетінде әнші болды. Табиғи дарыны оны Санкт-Петербургтің театр, музыка және кинематография институтының қазақ студиясына алып келді. Ол атақты актерлер мен режиссерлар В. Мейерхольд, Л. Вивьен, В. Меркурьевтен тәлім-тәрбие алды. Х. Бөкееваның шығармашылық қызметі 1938 жылы Шымкент облыстық қазақ драма театрынан басталды. 1942

жылдан Алматыдағы Қазақтың мемлекеттік академиялық драма театрында үздіксіз жұмыс жасады. Талантты актриса Хадиша Бөкеева драмалық, трагедиялық және комедиялық рөлдерді бірдей шеберлікпен ойнады. Ол ойнаған У. Шекспирдің «Асауға тұсауында», «Ричард III-де», «Отеллода» – Катарина, Королева Маргарита, Эмилия, М.Әуезовтің «Қара қыпшақ Қобыландысында» - Қарлыға, «Абайда» - Бастаушы, Ғ. Мүсіреповтің «Ақан сері - Ақтоқтысында» - Ақтоқты, Ә. Әбішевтің «Достық пен махаббатында» - Сәуле, А. Островскийдің «Найзағайында» - Катерина, Қ. Мұхамеджанов пен Ш. Айтматовтың «Көктөбедегі кездесуінде» - Айша апай, Т. Ахтановтың «Сәулесінде» - Сәуле және басқа да көптеген рөлдері орындаушылық өнердің классикалық үлгісіне енді. Әлемдік драматургия классиктері Лопе де Вега, Шиллер, Мольер, Метерлинк шығармаларындағы кейіпкерлерді сомдаған образдары сол кейіпкердің ішкі сезімін терең ашып көрсетуімен және шынайы бейнелеуімен ерекшеленетін еді. Ол көркемсөз оқудың да хас шебері болды. Хадиша Бөкеева сахнамен қатар педагогикалық қызметті белсенді ұштастыра білді. Бірнеше буын қазақстандық әртістерді тәрбиелеп шығарды. Х. Бөкееваның ұлттық кино өнерінде «Райхан» (1940), «Асау Ертіс жағасында» (1959), «Тұлпардың ізі» (1964) фильмдеріндегі рөлдерін ерекше атап өткен жөн. Белгілі актрисаның қазақ өнеріне сіңірген еңбегі ескеріліп, ол «Отан», Ленин, «Құрмет белгісі» ордендерімен және бірнеше медальдармен марапатталды. Ал 1952 жылы «Абай» пьесасындағы рөлі үшін КСРО Мемлекеттік сыйлығының лауреаты атанды.

Еңбек жолының соңғы жылдарын ұстаздыққа арнады. Шәкірттерінің қатарында қазақтың белгілі актерлері Ә. Кенжеев, Қ. Тастанбеков, Д. Жолжақсынов, Т. Жаманқұлов, М.Өтекешева, Р. Машурова бар.

Оралдықтар дарынды жерлесіміз, драмалық актриса Х. Бөкеевамен мақтанады. Ленин, Еңбек Қызыл Ту ордендерімен марапатталған. 2000 жылы Х. Бөкеева «Отан» орденімен марапатталды.

## ӘДЕБИЕТ:

1. Бейсенова, Ш. Тағлымды тағдырлар: портрет, эссе, сұхбаттар / Ш. Бейсенова. - Алматы: Елорда, 2000. - 243 б.
2. Бөкеева Хадиша: КСРО Халық әртісі, КСРО Мемлекеттік сыйлығының дауреаты, Т. Жүргенов атындағы қазақтың Ұлттық өнер академиясының профессоры // Алматы ақшамы. - 2004. - 16 қазан.
3. Есали, А. Актриса / А. Есали // Егемен Қазақстан. - 2007. - 11 сәуір. - С.5.
4. Жұмағалиев Б. Сахна өнерінің сөнбес жұлдызы: [КСРО халық артисі Хадиша Бөкеева туралы] / Б. Жұмағалиев // Орал өңірі. - 2011. - 19 ақпан. - С.6.
5. Жұмажан, Б. Тарлан талант: Хадиша Бөкеева - 90 жаста / Б. Жұмажан // Ел. - 2007. - 12 сәуір.
6. Зәкіржанқызы, С. Сахна сұлуын еске алды: [Актриса Хадиша Бөкееваны еске алу] / С. Зәкіржанқызы // Айқын. - 2012. - 28 қаңтар. - С.5.
7. Кажушева, Р. Қазақ сахнасының пірі: Хадиша Бөкеева - 90 жаста / Р. Кажушева // Жайық үні. - 2007. - С.22.
8. Қуатов, Б. Тума талант иесі: КСРО халық әртісі Хадиша Бөкеева туралы бір үзік сыр / Б. Қуатов // Информбиржа. - 2007. - С.26.
9. Құсанбек, Б. Бір сәт және бүкіл ғұмыр / Б. Құсанбек. - Алматы: Раритет, 2012. - 368 б.
10. Легенда театра и кино: [Беседа с Народной артисткой СССР Хадишой Букеевой] // Новое поколение. - 2006. - С.31.
11. Латиева, С. Хадиша Бөкеева: деректі повесть-эссе / С. Латиева. - Астана: Елорда, 2002. - 224 б. - (Ғибраты мол ғұмыр).
12. Латиева, С. Хадиша мен Байғали: өмірбаяндық эссе / С.Латиева. - Алматы: Ана тілі, 2012. - 240 б.
13. Латиева, С. Туған жердің түтіні / С. Латиева. - Алматы: Сораба, 2015. - 368 б.

14. Мантаева, А. Симфонияға арналған актриса [Текст]: КСРО халық артисі, Мемлекеттік сыйлықтың иегері Хадиша Бөкееваның 90 жасқа толған мерейтойы / А. Мантаева // Қазақ әдебиеті. - 2007. - С.6.
15. Мәңгілік сұлулық, мәңгілік ғашықтық және мәңгіліктің өзі: [Сұхбаттасқан Г. Серғазы] // Дала мен қала. - 2007. - С.30.
16. Мұратқызы, А. Өнер падишасы - Хадиша: [КСРО және Қазақстанның халық әртісі, КСРО мемлекеттік сыйлығының иегері, Ақ Жайықтан түлеп ұшқан талантты актриса Хадиша Бөкеева туралы] / А. Мұратқызы // Информбиржа. - 2012. - 9 ақпан. - С.31.
17. Хадиша: сахна саңлағы. - Орал: Постмэн, 2007. - 15 б.
18. Сығай, Ә. Таңғажайып театр: эсселер / Ә. Сығай. - Алматы: Ана тілі, 2014. - 480 б.
19. Хадиша Букеева: [некролог] // Казахстанская правда. - 2011. - 2 февраля. - С.7.
20. Хадиша Бөкеева: Қазанама // Егемен Қазақстан. - 2011. - 2 ақпан. - Б.8.

\*\*\*\*\*

**24 ақпан**

**Ирина Михайловна Коленко**

**(1952)**

Ирина Михайловна Коленко (Грудкина) 1952 жылы Орал қаласында дүниеге келген. Н.К. Крупская атындағы Ленинград мемлекеттік мәдениет институтын «Кітапханатану және библиография» мамандығы бойынша бітірген.

1971-1982 жылдары Орал облыстық кітапханасында аға, кейін бас библиограф болып жұмыс істеді. Одан кейін Орал мәдени-



ағарту колледжінде, М. Өтемісов ат. Батыс Қазақстан мемлекеттік университетінде сабақ берді. Ғылыми-зерттеу және әдістемелік жұмыстармен айналысады, ғылыми, әдістемелік және библиографиялық еңбектері бар.

Қоғамдық еңбектің белсендісі: ұзақ жылдар университеттің конкурстық және аттестаттау комиссияларының мүшесі, институттың ғылыми-әдістемелік кеңесінің мүшесі, университеттің сараптау комиссиясының мүшесі, топ кураторы болды. Сайлау науқаны кезінде Қазақстан Республикасы Президентінің Қоғамдық штабында жұмыс істегені үшін Н.Ә. Назарбаеваның Алғыс хатымен марапатталды.

Жоғары оқу орнында қызмет еткен жылдар ішінде ол салмақты мамандарды тәрбиелеп шығарды. Әр жылдары БҚМУ және қалалық кітапханалардың Құрмет грамоталарымен, Алғыс хаттарымен марапатталған.

#### **ӘДЕБИЕТ:**

1. Коленко, И.М. История библиотечного дела Западно-Казахстанской области: монография. – Уральск: РИЦ ЗКГУ им. М. Утемисова, 2017. – 195 с.
2. Коленко, И.М. Читающая молодежь - будущее Казахстана // Пульс города. – 2009. - №25. - 18 июня. - С.6.
3. Коленко Ирина Михайловна // Маман келбеті. Портрет специалиста: библиографиялық көрсеткіш. 1-шығарылым. Библиограф.указатель Вып.1. - Орал, 2012. - С.104-122.

\*\*\*\*\*

## 29 ақпан

### Қатимолла Бердіғалиев (1952)

Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген қайраткері, әнші, термеші, Ғарифолла Құрманғалиев атындағы облыстық филармониясының әншісі, Бердіғалиев Катимолла Жәңгірұлы 1952 жылы Батыс Қазақстан облысы Казталов ауданы Тереңкөл ауылында дүниеге келген. Балалық шақтан халық әндерін орындауға күш салды. Құрманғазы атындағы Орал музыкалық училищесін бітірген.



Еңбек жолын 1975 жылы А. Оразбаева атындағы орта мектебінде мұғалім болып бастап, кейін балабақшаның музыкалық жетекшісі, аудандық мәдениет үйінің әдіскері болып жасады. 1985-1995 жылдар арасында айтыстарға қатысып, топ жарды. 1991 жылы Құрманғазы атындағы Орал музыкалық колледжге педагогикалық жұмысқа ауысты. Ұзақ уақыт бойы Мұхит ән-класы бойынша халық әндері бөлімін басқарды. Оның көрнекті түлектері, Ғарифолла мен Мұхит шығармашылығын жалғастырушылары бар. 2007 жылдан - Ғарифолла Құрманғалиев атындағы Батыс Қазақстан облыстық филармониясының солисті.

Катимолла Бердіғалиев - кең вокалдық диапазоны бар әнші, жыршы-термеші, ақын-импровизатор. Ол күрделі және қиын ән дәстүрі мен классикалық ән өнерінің ерекшеліктерін үйлестіретін табиғи талантқа ие. Катимолла Бердіғалиев Мұхит әндерінің I байқауының жеңімпазы болып табылады. Бүкілодақтық, республикалық, халықаралық конкурстардың бірнеше мәрте лауреаты. Ресей, Моңғолия, Өзбекстанда өнер көрсеткен, Мәскеуде өткен ХШЖК-да қола медаль иегері. Оның репертуарында 300 - ден астам қазақ халық әндері, Бұқар жырау, Базар, Қашаған, сондай-ақ халық композиторларының әндері бар. Қазақ

радиосының Алтын қорында Катимолла Бердіғалиевтің өнері туралы арнайы бағдарламалар мен «Ел» продюссерлік орталығында жазылған 83 ән сақталған. Қазақстан Республикасы Президентінің қолдауымен Мәдениет министрлігі шығарған "Қазақтың 1000 күйі" атты бірегей басылымға Катимолла Бердіғалиевтің орындауында 10 күй енгізілген. 2007 жылы Батыс Қазақстан облыстық зағип және нашар көретін азаматтарға арналған арнаулы кітапхана шығарған Катимолла Бердіғалиевтің «Ән мұра» әндер жинағы жарық көрді. 2012 жылы Катимолла Бердіғалиев өзінің 60 жылдығына орай «Айман-Шолпан» бір жарым сағаттық эпостық жырын жырлап, өнерсүйер қауымды тәнті етті.

Марапаттары:

Қазақ КСР Білім Министрлігінің Құрмет грамотасы (1982)

КСРО ХШЖК қола медалі (1986)

Қазақ КСР мәдениетінің еңбек сіңірген қызметкері (1989)

Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президентінің Құрмет грамотасы (2001)

Қазақстан Республикасының Еңбек сіңірген қайраткері (2010)

«Парасат» ордені (2018)

Қазақ соқырлар қоғамының Құрметті мүшесі (2018)

### ӘДЕБИЕТ:

1. Ақындар айтысы. - Чапаев: Полиграфия, 1991. - 64 б.
2. Қазақтың Хатимолласы: көркем - әдеби туынды. - Орал: [б. и.], 2002. - 114 б.
3. Қазіргі айтыс. - Астана: Күлтегін, 2006.
4. Әліпқали, Т. Қазақтың Хатимолласы // Еділ-Жайық. - 2002. - 22 ақпан.
5. Жазықбай, Т. Бүгінгі айтыс көлік міну сайысына айналды: Катимолла Бердіғалиевпен сұхбат / Т. Жазықбай // Орал өңірі. - 2006. - С.28.
6. Зәкіржанқызы, С. «Жайыққа кетем бір күні»: [Белгілі әнші, термеші Катимолла Бердіғалиев 60 жасқа толды] / С. Зәкіржанқызы // Айқын. - 2012. - 11 сәуір. - С.5.

7. Кәкімұлы, Т. Ақындық ардың ісі / Т. Кәкімұлы // Егемен Қазақстан. - 2001. - 16 қазан.
8. Қабошқызы, Ұ. Алпысында дара шапқан жүйрік: [ҚР еңбек сіңірген қайраткері, айтыс ақыны, әнші Хатимолла Бердіғалиевтің жыр кеші өтті] / Ұ. Қабошқызы // Орал өңірі. - 2012. - 3 наурыз. - С.4.
9. Құсайын, Т «Ай ішіндегі соңы 9-бен аяқталатын күннің қауіпті ештеңесі жоқ...»: айтыс ақыны, әнші-термеші, Қазақстанның Еңбек сіңірген мәдениет қызметкері Қатимолла Бердіғалиев / Т. Құсайын // Егемен Қазақстан. - 2008. - С.27.
10. Қонысбай Әбілев пен Қатимолла Бердіғалиевтің айтысы // Қазіргі айтыс. – 2006.
11. Қарабалина, С. Сан қырлы өнер иесі: [Әнші, жыршы-термеші, белгілі айтыс ақыны Қатимолла Бердіғалиев туралы] / С. Қарабалина // Жайық үні. - 2011. - 5 мамыр. - С.9.
12. Қайырова, Н. 83 ән жаздырды [Ғ.Құрманғалиев атындағы облыстық филармонияның әншісі Қатимолла Бердіғалиев туралы] / Н. Қайырова // Жайық үні. - 2010. - С.28.
13. Меңешев, Е. Қатимолла: [Әнші, жыршы-термеші, айтыс ақыны Қатимолла Бердіғалиев туралы] / Е. Меңешев // Егемен Қазақстан. - 2012. - 1 наурыз. - С.10.
14. Қарабалина, С. Сан қырлы өнер иесі: [Қатимолла Бердіғалиев туралы] / С. Қарабалина // Орал өңірі. - 2007. - С.26.
15. Молдабекова, Б. Табынарым да, тағдырым да - ән [Текст]: [тарлан талант иесі, белгілі айтыс ақыны Қ. Бердіғалиевпен кездесу кешінің жоспары] / Б. Молдабекова // Мектептегі кітапхана. - 2012. - №6. - С.18-19.
16. Меңешев, Е. Тәңірі талант сыйлаған [Текст]: [Ғ. Құрманғалиев атындағы облыстық филармония әншісі Қатимолла Жәңгірұлы туралы] / Е. Меңешев // Орал өңірі. - 2012. - 23 ақпан. - С.15.
17. Меңешов, Е. Тәңірі талант сыйлаған: [Қазақстанның еңбек сіңірген мәдениет қайраткері Қатимолла Бердіғалиевтің 60

жасқа толуына оарй үзік сыр] / Е. Меңешов // Ауыл айнасы. - 2012. - 13 ақпан. - С. 4.

18. Шүйіншалиева, М. Мен жалпы тоғыздықтан қорықпаймын, өйткені біздің үйде тоғыздар бар / М. Шүйіншалиева. - Жайық үні. - 2012. - 16 ақпан. - С.6-7.

\*\*\*\*\*

## **15 наурыз**

### **Марат Сәметұлы Бисенғалиев**

#### **(1962)**

Марат Сәметұлы Бисенғалиев - скрипкашы. 1962 жылы Алматы қаласында дүниеге келген. Мараттың әкесі Сәмет Бисенғалиевтің арғы аталары Батыс Қазақстан облысының Орда елді мекенінде тіршілік кешекен. Сәмет Бисенғалиев институтта жоғары білім алған соң Қырғызстанның Жалалабад облысының қаржы бөлімін басқарды. Кейін отбасы Алматыға қоныс аударғаннан кейін Мараттың әкесі Сәмет қаладағы Калинин ауданының қаржы бөлімінің төрағасы қызметінде болды.



Мараттың анасы - Арухан көршілес Астрахань облысының тумасы. Мұғалім болған. Сәмет пен Аруханның - Ғалия, Райхан, Батима, Ғанимат, Сағадат, Марат есімді алты бала тәрбиелеп өсірген. Марат үйдің кенжесі болған. Ол 1962 жылы 13 наурыз күні Алматы қаласында өмір есігін ашты.

Мараттың әкесі Сәмет Бисенғалиев қазақтың қара домбырасының құлағында ойнаған өнер иесі еді. Кезінде ол орындаған Дәулеткерей мен Сейтек күйлері таспаға түскен болатын. Әкенің өнері балаларын да айналып өтпеді. Десе де, Мараттың музыкалық қабілеті кешірек оянды. Мектепте жүрген

шағында оны алда музыка өнерпазы болады деп ешбір жан ойламаған екен.

1969 жылы Күләш Байсейітова атындағы музыкалық училищенің скрипка сыныбында оқи бастайды. Ол 8 сыныпта Нина Михайловна Патрушеваның тәрбиесінде нағыз ұстазын тауып, скрипкада беріле ойнайды.

Училищені бітірген соң ол Құрманғазы атындағы Қазақ ұлттық консерваториясының профессоры, ардақты Н.М. Патрушеваның класына қабылданды. Үшінші курста П.И. Чайковский атындағы Мәскеу мемлекеттік консерваториясының профессоры Борис Владимирович Беленькийдің класына ауысты. 1988 жылы Қазақстанға келіп «Алтын алма» атты жеке батыстық музыка ұжымдарымен тайталаса алатын камералық концерт құрды. Дирижер Құрманғазы атындағы консерваторияның профессоры Я. Фудиман, Р. Хисматуллин, Я. Мавриди, С. Бисенғалиева, М. Бекмағанбетов сынды өнерпаздарды шақырды. Бұл Мараттың өзі үлкен қанағаттанушылықпен есіне алатын оркестрді басқару тәжірибесі еді. Бастама Мараттың Англияға кетуіне орай тоқтап қалды.

1990 жылдан Англияда тұрады. Осы уақыттан бастап, белсенді концерт берумен айналысады. 1990 жылы Англия корольдігінің оркестрімен үлкен концерттер қояды. Осыдан кейін-ақ, оның скрипкашылық өнері таныла түсті. Осы жылы «Наксос» фирмасының менеджері оны байқап, осы фирмамен бірге жұмыс істеуге шартқа отыруды ұсынады. Мұның өзі скрипкашы алдында батыстың көптеген концерттік залдарының есіктері айқара ашыларына және әлемдік жетекші маңыздағы оркестрлерде орындауына мүмкіндік туғызды. Ол әлемнің ең үздік «Карнеги Холл» және «Барбикен Холл», «Альберт Холл», «Гивен Хауз» залдарында өнерімен жұрттарды тамсандырды.

Марат Сәметұлының орындауындағы шығармалар жазылған ұнтаспалар сатылымы да молая түсті. Оның көптеген дискілері ағылшын журналы «Граммофонның» үздігі аталды. 1989 жылы Мәскеудегі «Мелодия» фирмасы да оның орындауындағы

шығармаларды ұнтаспаға жазды. Оның репертуарына 80 скрипкалық концертті мен 1,5 сағаттық камералық музыкаға арналған бағдарламалары енді.

1996 жылы Нью-Йорктің Барбикан Холында Англияның камералық оркестрімен берген концертті халықаралық скрипка жұлдызы ретінде қалыптасуындағы шешуші кезең болды. Ол ірі әлемдік музыка жазбаларымен айналысатын компаниялармен тұрақты келісімшарт жасасады. Қазіргі кезде Марат Бисенғалиевті дүниежүзінің танымал сыншылары мойындап отыр. Оны «Қазақстанның бейбітшілік елшісі» деп атайды. Марат Бисенғалиевтің тікелей ұйымдастыруымен құрылған батысқазақстандық симфониялық оркестр Астана, Алматы және Орал қалаларында "көмеймен ән салатын" өнерпаз Еділ Құсайыновтың Финляндия хоры мен Ұлыбританиялық орындаушыларының қатысуымен өткен екі сағаттық концертті аса табысты өтті. Karl Jenkins Music Ltd дискіде музыкалық поэманы жарыққа шығарды. Оны таспаға түсіруді Sony classic фирмасының студиясы мойнына алды. Бұл оркестрде кеңесші дирижер болуға кезінде Фуат Мансұров пен ағылшындық дирижер Джон Андерсон қатысқан-ды. Марат Бисенғалиевке 2008 жылы ҚР еңбек сіңірген қайраткері атағы берілді.

Аса шебер өнерлі скрипкашыны 2005 жылы Англияда өткен концерттің аяқталғанында үндістандық менеджер сахна сыртына көтеріліп, оған ұсыныс жасайды. Мақсаты - Марат Бисенғалиевтің тікелей көмегімен Үндістанда симфониялық оркестр құру. Бұл күндері Үндістанда сондай оркестр қанатын жая түсуде. Сонымен бірге Марат Францияның мәдениет министрлігінің сұранысымен Парижде де көптеген концерт қойды.  
<https://kaz.caravan.kz/zhangalyqtar/>

### ӘДЕБИЕТ:

1. Бисенғалиев мұны ескеруі тиіс / Т. Жазықбай // Орал өңірі. - 2008. - С.31.
2. Жазықбай, Т. Жаңа оркестрдің тұңғыш концерті / Т. Жазықбай

- // Жас Қазақ. - 2007. - С.6.
3. Жұмашова, М. Жылдың тоғыз айын гастрольде өткіземін: [Скрипкашы Марат Бисенғалиевпен сұхбат] / М. Жұмашова // Нұр Астана. - 2012. - 27 желтоқсан. - С.8-9.
  4. Құттымұратұлы, Қ. Скрипканың ащы дауысы ащы дауға ұласып барады / Қ. Құттымұратұлы // Жас Қазақ. - 2008. - С.11.
  5. Қыстаубаев, Е. «Мен не деймін, скрипкам не дейді?...»: БҚО Мәдениет басқарамасының Марат Бисенғалиев басқаратын скрипкашылар оркестрінің қызметі туралы баспасөз брифингі / Е. Қыстаубаев // Орал өңірі. - 2008. - 10 қаңтар.
  6. Куликов, В. Bravo,маэстро!: (Скрипач М. Бисенғалиев создает симфонический оркестр в Уральске) / В. Куликов // Время. - 2003. - С.6.
  7. Лисицына, Н. Маэстро и оркестр: ( В Уральске будет свой камерный симфонический оркестр. Его организацию взял на себя сам маэстро М. Бисенғалиев) / Н. Лисицына // Уральская неделя. - 2003. - С. 27.
  8. Марат Бисенғалиевтің кітабы жарыққа шықты: [«До...Ре...» атты тұңғыш кітабы] // Пайдалы кеңестер. - 2011. - №5. - С.33.
  9. Мантаева, А. Мәдениет кеңістігіндегі «Спектакль» / А. Мантаева // Қазақ әдебиеті. - 2008. - С.18.
  10. Марат Бисенғалиевтың Батыс Қазақстан филармониялық оркестрі туралы облыстық мәдениет басқармасының бастығы Айдар Батырхановтың мәлімдемесі // Ана тілі. - 2008. - С.10.
  11. Марат Бисенғалиев Беларусь жерінде: [Скрипкашы Марат Бисенғалиевтің шығармашылық өмірі] // Парасат. - 2011. - №6. - С.34.
  12. Мустафина, М. Музыка сердца: [Камерный концерт с участием Марата Бисенғалиева и Жанин Аубакировой] / М. Мустафина // Литер. - 2010. - С.15.
  13. Мустафина, М. Наш англичанин: М. Бисенғалиев,о нем / М. Мустафина // Столичная жизнь. - 2006. - С.18.
  14. Мустафина, М. Хранители традиций: [Фамилия семьи Бисенғалиевых стала знаком качества в музыкальном мире] /

- М. Мустафина // Литер. - 2011. - 22 ақпан. - С. 29.
15. Мұқаметқали, Қ. Батысқа бас игізген...: Марат Бисенғалиев жайлы бір үзік сыр / Қ. Мұқаметқали // Дала мен қала. - 2015. - С.29.
  16. Миленьякая, Ю. Классик-шоу: [Марат Бисенғалиев познакомит алматинцев с произведениями британского композитора Карла Дженкинса] / Ю. Миленьякая // Литер. - 2013. - 12 ноябрь. - С.6.
  17. Мейнян, Л. Жизнь как по нотам: [Профессиональный юбилей Марата Бисенғалиева] / Л. Мейнян // Литер. - 2007. - С. 10.
  18. Матаев, Е. Желтый квадрат Марата: [Организация автомобильного движения в Лондоне в интервью известного скрипача Марата Бисенғалиева] / Е. Матаев // Экспресс К. - 2009. - 16 января. - С. 25.
  19. Мироя премьера: [Премьера скрипичного концерта Карла Дженкинса «Сарыкыз» в исполнении Марата Бисенғалиева] // Страна и мир. - 2009. - 22 января. - С.1.
  20. Мусаходжаева, С. Музыкальное мастерство Марата Бисенғалиева: творческая деятельность Марата Бисенғалиева / С. Мусаходжаева // Мысль. - 2007. - С.7.
  21. Мироя турне Марата Бисенғалиева: [насыщенным станет наступивший год для известного скрипача Марата Бисенғалиева] // Страна и мир. - 2011. - 17 января. - С.14.
  22. Петров, В. Отложите скрипку, маэстро!: [Бисенғалиев Марат] / В. Петров // Время. - 2011. - 4 июня. - С.3.
  23. Савченко, Л. Марат Бисенғалиев: «Мои старания не напрасны»: [Премьера скрипичного концерта Карла Дженкинса «Сарыкыз» и шестой конкурс скрипачей в Уральске в интервью] / Л. Савченко // Информбиржа. - 2009. - 5 февраля. - С.36.
  24. Савченко, Л. Привязанность Марата Бисенғалиева: [Бисенғалиев Марат] / Л. Савченко // Информбиржа. - 2010. - 14 октября. - С.36.
  25. Сугирбаева, М. Обнаженный перед богом: [О жизни и творчестве Марата Бисенғалиева] / М. Сугирбаева // Караван. -

2010. - 15 декабрь. - С.19.
26. Утешева, А. Голос Шакарима в сердце валлийском: [В Лондонском зале «Ройял Фестивал Холл» прошла международная премьера симфонии «Шакарим»] / А. Утешева // Байтерек. - 2010. - №7-8. - С.73.
27. Умаров, Т. Почему закрыли оркестр известного скрипача?: [Оркестр Марата Бисенгалиева] / Т. Умаров, А. Злобина // Уральская неделя. - 2011. - 30 июня. - С.10.
28. Шимырбаева, Г. Концерты на родине / Г. Шимырбаева // Казахстанская правда. - 2009. - 19 августа. - С.8.
29. Шимырбаева, Г. Марат Бисенгалиев: Симфонический оркестр Алматы станет визитной карточкой страны: [этот оркестр пришел на смену легендарному Западно-Казахстанскому филармоническому оркестру] / Г. Шимырбаева // Казахстанская правда. - 2012. - 9 ноября. - С.21.
30. Шишанова, О. Любовь к скрипке: [Марат Бисенгалиев] / О. Шишанова // Новое поколение. - 2011. - 7 июня. - С.7.
31. Шимырбаева, Г. Странствие музыканта: прощай! пиши!: [Мемуары Марата Бисенгалиева] / Г. Шимырбаева // Казахстанская правда. - 2010. - 5 ноября. - С.16.

\*\*\*\*\*

**9 мамыр**  
**Жайсаң Досболатұлы Ақбаев**  
**(1927)**

Жазушы, өлкетанушы, Қазақстанның еңбек сіңірген мәдениет қайраткері, Батыс Қазақстан облысы, Сырым ауданы, Шағырлыой ауылының тумасы.



Ақбаев Жайсаң 1927 ж. Батыс Қазақстан облысы Сырым ауданының Шағырлыой ауылында дүниеге келген.

Батыс Қазақстанның тарихы бойынша 250-ден астам мақалалардың, очерктердің авторы. Жазған кітаптары: «Қазақтар» (1987 ж.), «Жымпитыға 100 жыл» (1990 ж.), «Сырым тағдыры – Ел тағдыры» (1992 ж.), «Сырым батыр Датулы» (1992 ж.), «Хан Жангир» (1995 ж.), «Радуга Ак Жайык» (1997 ж., Самара қ., РФ), «Ритмы Ак Жайык» (1997 ж.), «Жанша» (1997 ж.), «Нарын-Казахия» (1999 ж.), «Алшын-от-Ана» (2000 ж.), «Жәңгір хан» (2001 ж.), «Ерен Ер Сырым» (2002 ж., үш тілде), «Мағишат» (2007 ж.), «Казахская пушкиниана» (2002 ж.), «Жанша» (2007 ж. екінші басылым, екі тілде), «Мүсілім» (2002 ж.), «Жұбан» (2010 ж., екі тілде), «Қадыр» (2011 ж., екі тілде), «Сырым Елі» (2007 ж.), «На Дону казак, на Жайыке казах» (2004 ж.), «Зори Ак Жайык» (2014 ж.)

Ақбай Жайсаң – Батыс Қазақстан гуманитарлық университетінің (қазіргі Махамбет Өтемісов ат. БҚУ), «Евразия» институтының құрметті профессоры, Орал қ., БҚО Сырым және Бөкейорда аудандарының құрметті азаматы.

#### ӘДЕБИЕТ:

1. 85-я весна Жайсана Акбая // Жайык үні Жизнь города: Вестник Уральского городского маслихата. - 2012. - 18 мая (№20). - С.17(3).
2. Арыстаналиева Д. Книга о настоящем патриоте // Приуралье. - 2010. - 18 сентября. - №103. - С.3.
3. Бессмертное завещание потомкам: Пресс-конференция после торжественного открытия Центра культуры и искусства в г.Уральске деятелей культуры и литературы Казахстана // Приуралье. - 2015. - 30 июня (№77). - С.3.
4. В кругу интересов Исатай, Сырыма, Жаханша // Приуралье. - 2012. - 26 мая (№58). - С.5
5. Гудошникова И. О времени и о себе [О книге Ж.Акбая «Мағишат»] // Пульс города. - 2007. - №20. - С.7.

6. Жаксығалиев Ж. Триология о родном Приуралье: Новая книга краеведа Ж. Акбая «Зори Ак Жайык» // Приуралье. - 2014. - 3 июля (№74). - С.15.
7. Иночкин, В. След в истории: [Краевед, почетный профессор ЗКГУ и института «Евразия» Жайсан Акбай - 75 лет] // Приуралье. – 2002. - №55. - С.6
8. Кыдыршаев, А. Панорама культуры края: Ж. Акбай - сборник «Мағмұр сұңғат» // Приуралье. – 2017. - 13 июня (№64-65). - С.8
9. Назарбаев, Н.А. О награждении государственными наградами Республики Казахстан: Акбай Жайсан «Ерен еңбегі үшін» медалімен: Указ Президента Республики Казахстан // Приуралье. - 2016. - 15 декабря (№152). - С.2
10. Нариков А. «Казахская пушкиниана» Ж.Акбая: [Новая книга, посвященная Году Казахстана в России] // Приуралье. - 2003. - № 151. - С.2.
11. Посвящение поэту [Книга краеведа Ж.Акбая посв. творчеству Кадыра Мырза Али] // Приуралье. - 2011. - 27 декабря (№149). - С.8.
12. Сармулдина М. Служить народу - его призвание: Общественному деятелю, краеведу, историку, почетному гражданину города Ж.Акбаяю- 85 лет // Приуралье. - 2012. - 26 мая (№58). - С.3, С.5.

\*\*\*\*\*

**15 мамыр**  
**Хиуаз Қайырлықызы Доспанова**  
**(1922-2008)**



Хиуаз Доспанованың әскери құрбылары оны кішкентай және нәзік Катя деп атаған. Ержүрек ұшқыш қыз алған жарақаттарының көптігіне қарамастан, көкке ұмтылып, кескілескен шайқасқа дайын тұрған.

Хиуаз Доспанова 1922 жылы Атырау облысында дүниеге келді. Ақылды әрі білімді қыз соғыс басталатынына 1 жыл қалғанда, орта мектепті алтын медальмен бітіреді. КСРО ұшқыш-батырларының ерлігіне тәнті болып, бала жасынан ұшқыш болуды армандаған. Мектеп қабырғасында оқып жүргенде жергілікті аэроклубты бітіріп, запастағы пилот куәлігін қоса алды. Хиуаз Мәскеудегі Жуковский атындағы әскери-әуе академиясына құжат тапсырғанымен, жолы болмады. Академияға ер адамдар ғана қабылданған еді. Қыз Медицина институтына оқуға түседі. Бірінші курс бітірген соң, 1941жылдың жазында соғыс басталды.

Көп ұзамай, Хиуаз әйелдерге арналған жаңа полк ашылғанын білді. Бұл полкті Марина Раскова басқарды. Хиуаз оқуға қабылдау туралы өтініш жазып, басқа қыздармен Саратов қаласындағы әскери әуе училищесіне аттанады. 1942 жылдың мамырында Кеңес Одағында әйелдерден құрылған жалғыз әуе полкі аға лейтенант Евдокия Бершанскаяның басқаруына берілді. Әскери азаматтар қалжыңмен «Дунькин полкі» деп атайтын (Евдокия Бершанская командирінің атымен).

Айлакер ұшқыш әйелдерді немістер «Nachthexen» («Түнгі мыстандар») деп атаған. Ұшқыш әйелдердің тактикасы: белгілі бір қашықтықты сақтап, өз мақсатына жақындап, ұшақтың гүрілін

төмендету. «Түнгі мыстандар» ұшу биіктігін төмендетіп, жауды үстінен бомбалады. Фашисттердің позицияларына жақындағанда аула сыпыратын сыпыртқы дыбысы ғана естілді. Ұшу арасындағы үзіліс: 5-8 минут. Жаз мезгілінде ұшақтың экипажы бір түнде 6-8 әуе сапарын жасады, ал қыста - 10-12. Ұшақтар 28 676 сағат (1191 толық тәулік) әуеде болған. Хиуаз Доспанова мерген-ұшқыш болып, 300-ден астам әуе сапарын жасады. Хиуаз қауіпсіз белдігін тақпайтын. Бәлкім, бұл әдеті оны өлімнен құтқарған болар. 1943 жылдың көктемінде ұшу алаңына қонуда Пашкова мен Доспанованың ұшағы Макогон мен Свистунова басқаратын ұшақпен соқтығысып қалды. Көп ұзамай, апат болған жерге жедел-жәрдем де келіп жетті. Макогон мен Свистунова мерт болды. Доспанова мен Пашкова дала әскери ауруханасына жеткізілді. Юля операция үстелінде көз жұмды. Хиуаздан да тіршілік нышаны білінбей, оны мәйітханаға апарып, әскери құрбысымен қатар салды. Сосын медбикелер оның жүзі өлі адамға ұқсамайтынын байқап қалады. Қызды ажалдан құтқарып алуға дереу кіріседі. О, ғажап, әлден уақытта кірпігі қимылдап, қыз көзді ашады. Дәрігерлер бірнеше күн мен түн оның өмірі үшін күресті. Хиуаздың денесі жансыздана бастады, аяқтарының ампутациясы туралы мәселе көтерілді, дегенмен, дәрігер: «Жоқ, мен бұл қызды аяғынан айыра алмаймын! Егер есін жинаса, оған аяқтары керек болады!», — деді. Хиуаз тірі қалды. Алғашқы кезде Хиуаз таяқшаға сүйеніп жүретін, бірақ әуедегі шайқастарға қатысуын жалғастырды. Оны ұшаққа мінгізіп, кейін одан шығуға көмектесті. Уақыт өте келе, Доспанова байланыс штабының басшысы болып тағайындалды.

Қызыл жұлдыз, II дәрежелі Отан соғысы ордендерін, «Кавказды қорғағаны үшін», «Варшаваны азат еткені үшін», «Германияны жеңгені үшін» медальдарын иеленді... 2004 жылы ҚР Президентінің Жарлығы бойынша Хиуаз Доспановаға республикамыздағы ең жоғарғы марапат - «Халық Қаһарманы» Алтын Жұлдызы берілді.

2008 жылы ержүрек ұшқыш әйел дүниеден өтті, бірақ оның есімі халық жүрегінде мәңгі қалары сөзсіз.  
© e-history.kz

### ӘДЕБИЕТ:

1. Доспанова, Хиваз. Под командованием Расковой: Воспоминания военного летчика. – Алма-Ата, 1960. – 81 с.
2. Ахметов, К. Фронтное и мирное небо Хиуаз Доспановой / К. Ахметов // Казахстанская правда. – 2012. - №144-145. - 19 мая. - С.7.
3. Бактығалиева, А. Хиуаз Доспанова - мой идеал: Сочинение о героине ВОВ / А. Бактығалиева // Приуралье. – 2015. - №15-16. - 7 февраля. - С.13.
4. Батырханов, А. Почему мы не придаем значения историческим событиям? / А. Батырханов // Приуралье. – 2020. - №103. - 28 декабря. - С.12.
5. Батырханов, А. Новые факты о Хиуаз Доспановой / А. Батырханов // Приуралье. – 2014. - №27. - 6 марта. - С.5.
6. Брусиловская, Е. Легенда по имени Хиваз / Е. Брусиловская // Казахстанская правда. – 2009. - 8 мая. - С.14.
7. Брусиловская, Е. Легенда по имени Хиуаз: Хиуаз Доспанова / Е. Брусиловская // Казахстанская правда. – 2014. - №90. - 9 мая. - С.7.
8. Герои Великой Победы - Казахстанцы: В 2-х томах. – Астана: Фолиант, 2016.
9. Девушка из легенды: Сборник / Сост. Г.И. Нечунаев. – Алма-Ата: Казахстан, 1989. – 200 с.
10. Доспанова Хиуаз Каировна (15 мая 1922 г. - 20 мая 2008 г.) // Герои Великой Победы-казахстанцы: в двух томах. – Астана: Фолиант, 2016. - С.208.
11. Кабдулов, С. Легендарная Хиуаз / С. Кабдулов // Казахстанская правда. – 2020. - №61. - 31 марта. - С.9.
12. Каткова, О. Хиуаз Доспанова навеки с нами! / О. Каткова // Пульс Puls. – 2020. - №7-8. - С.1.
13. Кульбаев, Т. Обнимая небо.... / Т. Кульбаев // Юридическая

газета. – 2010. - №50. - 9 апреля. - С.5.

14. Летчица: Хиуаз Доспанова // Они были первыми. – Алматы: «Алматыкітап», 2007. - С.258.

15. Саркулова, Г. Легендарная летчица Хиуаз: Женский авиационный полк «Ночные ведьмы», где воевала Х. Доспанова // Приуралье. – 2015. - №54. - 9 мая. - С.7.

16. Тодорова, Н. «Крылатая девушка»: о Х. Доспановой / Н. Тодорова // Сокпак = Тропинка. – 2015. - №2. - С.61.

17. Тулегенова, С. В честь легендарной Хиуаз: В музее М. Маметовой - выставка, приуроченная к 90-летию Х. Доспановой / С. Тулегенова // Приуралье. – 2012. - №43. - 19 апреля. - С.3.

18. Тюлемесова, А. Легенда по имени Хиуаз: Библиотека дома дружбы - патриотический час, посвященный 95-летию Х. Доспановой / А. Тюлемесова // Приуралье. – 2017. - 16 мая. - №51. - С.12.

19. Шулембаева, Р. Славные дочери Отчизны: М. Маметова, Молдагулова А., Доспанова Х. / Р. Шулембаева // Казахстанская правда. – 2015. - 28 мая. - №98. - С.6.

\*\*\*\*\*

#### **4 маусым**

### **Қазақстан Республикасының Мемлекеттік рәміздерінің бекітілген күніне 30 жыл (1992 ж.)**

1992 жылы 4 маусым – маңызды оқиға болды: Қазақстанның Мемлекеттік рәміздері қабылданды.

Мемлекеттік рәміздер – қазіргі саяси мәдениет пен тарихи өзін-өзі танудың барлық канондары бойынша жасалған геральдикалық бейнелер еліміздің мемлекеттік тәуелсіздігінің фактісін ғана емес, сонымен қатар жаңа мемлекет құрудың аса маңызды принциптерінің мәнін де жариялады.

Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздері – Ту, Елтаңба, Әнұран, ол бүкіл ел халқының бірлігін паш етеді.

Мемлекетіміздің рәміздері оның егемендігі мен тәуелсіздігінің, халық пен билік бірлігінің бұлтартпас дәлелі болып табылады, сол арқылы қазақстандық демократияның белгілі бір мемлекеттік идеясын білдіреді, жалпы адамзаттық құндылықтарды біріктіру мен ұмтылысын білдіреді.



Ту қазақстандық екінші ұшқыш-ғарышкер Талғат Мұсабаевпен бірге ғарышқа ұшты. 1995 жылы Эверест шыңында Қазақстанның туы көтерілді.



Тағы бір мемлекеттік рәміз – Елтаңба. «Елтаңба» термині немістің «erbe» (мұрагерлік) сөзінен шыққан және тұқым қуалайтын ерекше белгі – символдық мағына берілген фигуралар мен заттардың қосындысын білдіреді. Қазіргі Қазақстан аумағында өмір сүрген қола дәуірінің көшпелілері де өздерін ерекше таңба – тотеммен таныстырып, графикалық өрнек кейіннен «таңба» атауын алғанын, бұл термин алғаш рет басталғанын тарих көрсетеді. Түрік қағанатында пайдаланылуы тиіс. Елтаңбаның авторлары – белгілі сәулетшілер Жандарбек Мәлібеков пен Шот-Аман Уәлиханов.



Әнұран – тағы бір маңызды мемлекеттік рәміз. «Әнұран» терминінің өзі гректің «гимнео» сөзінен шыққан және «салтанатты ән» дегенді білдіреді. Бірінші Әнұран мәтінінің авторлары: Т. Молдағалиев, М. Әлімбаев, Қ. Мырзалиев, Ж. Дәрібаева және композиторлар М. Төлебаев, Е. Брусиловский, Л. Хамиди. 2000 жылы Елбасы Н.Ә. Назарбаев Үкіметке Гимнді ауыстыру қажеттігі туралы мәселе

қойды.

Нәтижесінде 2006 жылдың қаңтарында «Менің Қазақстаным» әні ресми әнұранға айналды. Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н. Назарбаевтың ән мәтініне өзгертулер енгізілді. Мәтінге еліміздің бүгінгі мұратына сай кейбір түзетулер енгізген Н. Назарбаев біріккен авторлар ұжымына қосылды. Бұл әннің жолдары қазақ халқының ұлттық намысын, рухын ояту мақсатында жасалған.

Менің Қазақстаным! Бұл қазақ тіліндегі ең құпия сөз тіркестерінің бірі. Бұл ең алдымен өзінің ерекше сабырлы да батыл мінезімен ерекшеленетін, бүкіл тарихында әлемге өзінің ашықтығын, татулығын, ізгілігін танытқан ұлттың, жақсылыққа қол жеткізген қазақтың ең жүректен шыққан сөздері. игі істерге және адамдық қуанышқа жұмсау үшін. Еліміздің мемлекеттік рәміздері дүние жүзіне белгілі. Қазақстан Республикасын дүние жүзі мойындады.

## ӘДЕБИЕТ:

1. Ибраева, С. День символов страны: [на вопросы, связанные с атрибутикой отвечает Е. Шаймерденов, авт. кн. «Государственные символы РК»] / С. Ибраева // Казахстанская правда. – 2002. – 4 июня. – С.6.

2. Иксанова, Гульнар. Код нации: [отклик на статью Президента РК Нурсултана Назарбаева] / Гульнар Иксанова // Казахстанская правда. – 2017. – 5 июня. – С.4.
3. Кадыров, Бектур. Казахстанские грани Гран-при: [книга «Государственные символы Республики Казахстан. Символы независимости» победила в конкурсе «Искусство книги»] / Бектур Кадыров; фото Игоря Бургандинова. - Текст: непосредственный // Казахстанская правда. – 2012. – 26 мая. – С.12.
4. Нурбергген, Адина. Символы надежды, гордости и патриотизма: 4 июня в Казахстане отмечается День государственных символов / Адина Нурбергген; фото авт. // Казахстанская правда. – 2020. – 5 июня. – С.1, 4.

\*\*\*\*\*

**23 шілде**

**Зәкәрия Сисенғалиев**

**(1957)**



Сисенғали Закария Жүсіпқалиұлы 1957 жылы 23 шілдеде Батыс Қазақстан облысы, Жаңақала ауданы, Мұқыр ауылында дүниеге келген. 1974 жылы Мәстексай ауылындағы С. Меңдешов атындағы орта мектепті бітірген. Білімі жоғары А.С. Пушкин атындағы Орал педагогикалық институтын, Алматы саясаттану және басқару институтын бітірген. 1975-1977 жылдары әскери міндетін өтеген. Запастағы лейтенант. 1977-1989 жылдары аудандық «Жаңарған өңір» газетінде әдеби қызметкер, бөлім меңгерушісі, жауапты хатшы. 1989-1991 жылдары Алматы саясаттану және басқару институтының тыңдаушысы. 1991-1992 жылдары Батыс Қазақстан облыстық «Орал өңірі» газетінің Жаңақала, Жәнібек, Казталовка, Орда аудандары бойынша меншікті тілшісі, 1993 жылға шейін аудандық „Жаңарған Өңір” газетінің редакторы. 1993-2001

жылдары Жаңақала ауданы әкімі аппараты ішкі саясат және әлеуметтік сала, ұйымдастыру және кадрлармен жұмыстары бөлімдерінің меңгерушісі қызметтерін атқарды. 2001 жылдан аудан әкімінің орынбасары. Закария Сисенғалидың «Көктем» атты тұңғыш өлеңі 1972 жылы аудандық «Жаңарған Өңір» газетінде жарияланды. Осыдан бастап өлеңдері мен рецензиялары, очерктері республикалық „Қазақ әдебиеті”, «Қазақстан мұғалімі», «Лениншіл жас», (Жас алаш) газеттері мен «Жұлдыз», «Жалын», «Ақ желкен», «Мәдениет және тұрмыс» журналдарында, облыстық, аудандық басылымдарда жиі жарияланып келеді. Оның 2001 жылы «Жазушы» баспасынан «Әнім сенсің, Жаңақала», 2003 жылы «Дастан» баспасынан «Ақ Жайық-ару мекенім» атты өлеңдер жинағы шыққан. Жиырмаға жуық әр түрлі жинақтарға шығармалары енген. Ол отыздан астам ән мәтіндерінің авторы. Көрнекті композиторлар Ә. Бейсеуов, Б. Жұманиязов, С. Лұқпанов, Т. Шәмелов, Д. Қажымов тағы басқа ақынның өлеңдеріне ән жазған. Әсіресе, Қазақстанның халық артистері Ә. Бейсеуов пен Т. Шәмеловтің әндеріне жазылған «Жаңақала-гүл қала», «Әнім сенсің, Жаңақала», Д. Қажымов әнге айналдырған «Ақ Жайық -ару мекенім» өлеңдері туған өлкесінің әнұранына айналды. З. Сисенғали Қазақстан журналистер одағының мүшесі. Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 10 жылдығы мерекелік медалімен, көптеген грамоталармен марапатталған.

### ӘДЕБИЕТ:

1. Қыстаубаев, Е. Ақынның ардақтаған аудан: жаңақала ауданында ақын Закария Сисенғалидың мерейтойы өтті / Е. Қыстаубаев // Орал өңірі. - 2007. - С.8.
2. Сисенғалиев, З. // Батыс Қазақстан облысы. Энциклопедия. - Алматы: Арыс баспасы, 2002. - Б.267.
3. Сыикова, Р. Он лиру посвятил родной земле: [творческий вечер члена Международного союза писателей и Союза журналистов Казахстана Закарии Сисенғали] / Р. Сыикова // Приуралье. - 2012. - 16 августа. - С.4.

4. Сыикова, Р. Он лиру посвятил родной земле: [творческий вечер члена Международного союза писателей и Союза журналистов Казахстана Закарии Сисенгали] / Р. Сыикова // Приуралье. - 2012. - 16 августа. - С.4.

5. Сапарова, А. Сағыныш-мұңға бөлейтін ақын / А. Сапарова // Орал өңірі. - 2016. - 4 тамыз. – Б.11.

\*\*\*\*\*

## **25 шілде** **Тұяқбай Зейітұлы Рысбеков** **(1947)**



Рысбеков Тұяқбай Зейітұлы 1947 жылы 25 шілдеде Жамбыл облысы Талас ауданы Ақкөл ауылында дүниеге келген.

Тарих ғылымының докторы, профессор Т.З. Рысбеков ендігі тарих қойнауына кетіп қоштасқан ХХ ғасырдың 47 жылы, шілденің 25 күні дүниеге келіпті. Әкесі Зейіт пен анасы Дәнеқыз зиялы қауым өкілдері еді. Отбасында жалғыз болғасын ба, әлде шаранасы кеппеген, ұзақ күткен ұлын ұрпақ жалғастырар азамат ретінде үміттенді ме, әйтеуір азан шақырып атын Тұяқбай деп қойыпты. Сөйтіп Кеңес дәуірінде қалыптасқан қатал өлшем бойынша ныспысы – Рысбеков Тұяқбай Зейітұлы болып шығыпты.

Туған жері бұрынғы Әулие ата аймағының Талас ауданындағы Ақкөл ауылы. Қазір заман көшіне ілесіп, аяғымыздан тік тұрған зиялы қауым өкілі ретінде танылса да, сол бір соғыстан кейінгі жыртық-жамау жылдары өскен балалар секілді, ол да жалаң аяқ, жалаң бас жүрмегенмен ел басына түскен ауыртпалықты бір кісідей көтерді. Көрген қиындығы оның жігерін жасытса да, қиял қанатын

қайырған жоқ. Керісінше сол буынның өкілдері білімге, болашаққа құштарлығы көбірек болды ма деп те ойлаймын. Тентек Талас өзенінің анда-санда бұрқ-сарқ етіп көрсететін асау мінезі мен қасындағы Қаратау жоталарының табиғаты оның балалық шақтарының ұмытылмас мөлдір сәттері. Сол бір аспанмен таласқан, биігін ақ қар басқан ақшаңқан шыңдардың сұлбасына қарап, биіктікке деген құмарлығы оянды десек артық айтқандығымыз емес.

1954 жыл қаһарымен ызғар ескен уақыт артта қалған кезде мектептің есігін ашыпты. Орталау мектепті үздік бітірген соң кәмелетке толғаны туралы куәлігін құшақтап, үлкен қалаға келіп оқысам деген асқақ арманымен сол кездегі Жамбыл қаласындағы Абай атындағы педагогикалық училищеге оқуға түседі. Сол оқуға түскен 1961 жылғы оның тобында қыздар жағы көп болатын. «Мен ұяң едім, ұялшақ едім» деп Мұқағали жазғандай ауылдан келгесін кішкене ұжымға кіріге алмай ұзақ жүреді. Кейін домбыра, би, ән үйірмелеріне барып жүріп, замандастарына үйренісіп те қалады, ұлттық өнерге деген жақындығы мен жанашарлығы оның қазіргі дейін өмірдің өрі мен төріне жетелеген шамшырақ десек ақиқат.

Әр жас өркеннің қанат қағып азамат болып, түлеп ұшуына ұлттық тәрбие берген ұстазы әсер етпей қоймайды. Әсіресе, оның азамат болып, есейіп сегіз сырлы, бір қырлы жеке тұлға болып қалыптасуына осы училищедегі ұлағатты ұстазы, қазақ ағарту ісінің үздігі Майра Ыбраева әпкесі (курс жетекшісі) көп ықпал етті. Бұл кісінің кім екенін таныту үшін оның жазушы Әзілхан Нұршайықовтың «Махаббат қызық мол жылдар» деген көркем шығармасының әдеби кейіпкері кәдімгі Майраның прототипі болғанын айтсақ та жеткілікті. Ғылымдағы алғашқы жазбалары ҚазМУ-да оқыған жылдары жарық көрсе де қаламының ұшы ұшталып, жүйелі мақала жазуға машықтануы осы апайдың ұсынысымен «Мұғалім» атты қабырға газетінің редакторы болғаны әсер еткен шығар.

1965 жылы Жамбыл педучилищесін үздік дипломмен аяқтап, ол жолдамамен ауылға аттанды. Білімге деген құштарлығы –

ғылымға деген құмарлыққа ұласуы училищеде жүргенде-ақ оянған болатын. Өйткені, қинала жүріп, келешегіне үкілі үмітпен жәудірей көз тіккен қазақтың сол бір кездегі ақжарқын жасөспірімдері үшін кез-келген жақсы іспен кездесу санада сөнбейтіндей айрықша әсер ететін. Оның да осы білім ошағымен шектелмей үлкен ғылым ордасына бет бұруына Жамбыл педучилищесіне келіп, студенттер үшін кездесу бақытын сыйға тартқан белгілі қазақтың ғұлама ғалымы Төлеген Тәжібаев пен көрнекті тілші, ғалым Мәулен Балақаевтың қамқор тілекпен айтқан ақыл-кеңестері мен ағалық ақ баталары себепші болғандай еді.

Бір жылдай бастауыш мектепте мұғалім қызметін атқарып жүрген кезінде ұстаз атты ұлы мамандықтың машақаты мен марапатын бірдей татып, марқайған шақтары аз болған жоқ. Дегенмен, алдыңғы ағалардың ақ батасын арқалап, 60-жылғы замандастардың арман қаласы, ару астана Алматыға аттанғаны 1966 жылдың жаз айы. Училищеде алған білік пен білімі жоғары оқу орнының емтихан сынынан мүдірмей өтуге жарап, сол жылы қазіргі қазақтың Әл-Фараби атындағы ұлттық мемлекеттік университетінің студенттер қатарына қосылады. Өзі талғаммен таңдаған тарих факультетіне оқуға түсуі, оның өмір жолының жаңа белеске бастар баспалдағы болды.

1970 жылға дейінгі Алматыда өткен студенттік сәттер сол жылымық жылдарының түлектері үшін ғана емес, небәрі жартығасыр ішінде небір төңкерістер мен алапат аштықтарды, жазықсыз жазалау мен аяусыз соғыстарды басынан өткеріп, қалжыраған еліміздің есін жинаған, есею жылдар еді.

Оның ойынша бозторғай қой үстіне жұмыртқалаған, іркіт ит басына төгілген заманда еліміздің нөмірі бірінші ордасында білім алып, бір ғұмырға бергісіз бес жылын өткізген өнегелі өмірбаяны ең өрнекті тұстары.

Себебі, ең алдымен осында ғалым ретінде қалыптаса бастағанын мойындауымыз керек. Ғылыми жұмыстармен айналысып, алғашқы ғылыми жарияланымдарының жарық көруіне жәрдем жасап, ақылын аямаған, аялы алақандарының ыстық табы

тәңірі тартқан тағдыры жазылған ақ маңдайынан кетпеген ағалар тобын атап өтпеу тарихшы ретінде оның өмір тарихына жасалған қиямет, қиянат болар еді. Олар университеттегі алғашқы ұстаздары, профессорлар: С.М. Кенжебаев, С.Ж. Жантуаров, Н.Н. Дауылбаев.

Х.А. Арғынбаев әсіресе, этнографиялық экспедициялардан тастамайтын. Қазақстанның төл тарихына қиянат жасалып, жасанды методология үстемдік құрып тұрған кезде тек ресми тарихты оқып, ұлттық мінезіміз бен рухымыз қалыптасуы деу, әрине қиын.

Осы түлектердің кейін шын тарихшы – кәсіпқой дәрежесіне дейін көтерілуі осындай алдыңғы толқын ағалардың өнегесі нәтижесінде, сондай-ақ студенттік кездеріндегі аты республикаға мәшһүр болған әйгілі университеттің «Жеті муза» қоғамының ұйымдастыруымен өткен атақты адамдармен кездесулер, өз қолдарымен құрған «Аққу» ансамблі мен университеттің театр студиясының шығармашылық жұмысына белсене араласуының, сөйтіп, ұлттық мәдениет пен өнер тарихы негізінде тәлім-тәрбие алуының әсері мол болды. Мысалы үшін, Қ. Байсейітов пен Қ. Шаңғытбаевтың «Беу қыздар-ай» пьесасын М. Әуезов театрында сахналаған кезімізде ғылым доценті Қасен бейнесін сомдауы санасына сіңірген игі істердің бірі. Ол осы өнер сахнасында бейнелеген кейіпкерінің өмір жолын, өз өмірінде одан да биік тұрғыдан көріп қайталағанына еш өкінбейді. Сол жылдары отбасының ошағын бұзбай, түтінін түзу шығарған балаларының адал анасы бола білген, сол себепті күнделікті тіршіліктің күйбеңінен құтқарып, Тұяқбай Зейітұлының ғалым тұлға ретінде қалыптасуына риясыз көмектескен құдай қосқан қосағы Баян Ғаббасқызымен танысып, кейін жұбын жазбастан 1971 жылы Орал өңіріне қоныс аударады. Үздік дипломды иеленіп, ағарту министрлігінің жолдамасымен келген жас мамандарды Қазақстандағы екінші көне жоғары оқу орнының ұжымы жылы шыраймен қарсы алғанын еске сала кеткен жөн. Сонымен 1971 жылдың жазы төл университетімен қоштасып, үздік диплом алған шақтары болса, осы жылдың күзі жоғары білімді маман болып

жұмысқа кіріскен кездері еді.

1973 жылы осы отаудың алғашқы ортақ қуанышы болды – жас отбасының тұла бойы тұңғышы Салтанат есімді қызы дүниеге келді. Ал 1973 жылы ол өзін түлетіп ұшырған ұяға қайта оралды. Үш жыл Орал пединститутында істеген жылдар артта қалып, ғылымның даңғылы жол соқпағымен қайта өрлеуіне тура келеді. 1974 жылы қазақтың мемлекеттік университетінің аспирантурасына қабылданып, 1977 жылы белгілі тарихшы ғалым Д. Дулатованың басшылығымен тарих мамандығы бойынша кандидаттық диссертация қорғап шығады.

Ғылым есігін ашып, табалдырығын аттаған сәттен бастап, академик ағалары М. Қозыбаев, К. Нұрпейісов пен М. Асылбековтің ағалық, жолдастық, адамгершілік жақсылықтарын көріп келеді және кәсіпқой ғалым болып танылуына, ғылыми өмірінің табысты басталуында солардың да салмағы бар-ақ. Сол ағалардың ештеңеге алаңдамай тынымсыз жазғанынан үлгі алғаны шығар, ғылым кандидаты атанған шақтан бастап күні бүгінге дейін 600-дей мақала жарияланып, 6 көлемді монография жарық көрді. 1977 жылы кандидаттық қорғасымен өскен өлкеге қайта оралады.

1979 жылы доцент ғылыми атағына ие болды. Сонымен бірге ұжымда әрі кәсіпқой, әрі ғылыми дәрежесі атағы бар деп институт басшылығы сол кез үшін жауапты Кеңестер Одағы тарихы кафедрасын басқаруды оған сеніп тапсырды. Ғалым басшы ретінде қалыптасып танылуы осы кезден басталды деуге болады. Осы кафедраны 10 жылдай басқарып, 1988 жылы жеке отау тіккен тарих факультетінің деканы қызметіне жоғарылатылды. Бұл 1988-1991 жылдар еді. Егер кімде-кім тарихшы мамандығын таңдап, жады қысқа болмаса, отандық тарих ғылымындағы осы жаңа өрлеу кезеңін есінде жақсы сақтаған шығар. Партия тарихынан бас тартып, қазақ тарихын жаңа көзқарас тұрғысынан оқырманмен тез қауыштыру оңай шаруа болған жоқ.

Дарақы даңғойлықпен дақпыртқа ілесіп мақтанғаны емес, Кеңестік дәуірдегі төл тарихымызды әділдік пен объективті жазу қажеттілігін түсінгендігінен шығар «Қазақстан кеңестерінің 1938-

60 жылдары аралығындағы шаруашылық және мәдени қызметі» деген тақырыптағы докторлық диссертацияны жазу барысында, тек отбасының басы қасында болып, экскурсияға шығатын жері кітапхана болды. 70-80 жылдардағы қалыптасқан тоқыраушылық пен тоқмейілсушілік қазақ зиялыларына да әжептәуір әсер етті.

Докторлық диссертациясын уақытылы бітіріп, 1990 жылы сәтті қорғайды. Бұл арада осы аз ғана еңбегін әділ бағалап, моральдық көмек көрсеткен отандық тарих ғылымының қара шаңырағы Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының ұжымына өлшеусіз еңбегі үшін алғыс айта кеткен орынды.

Докторлық дәрежесін алған соң да туған ұжымы құшақ жая қарсы алып құрмет көрсетіп, бұрынғыдан да жоғары қызметке ұсынды.

Өтпелі кезеңдегі қайта құру мен демократиялық жаңарудың әсері ме Орал пединституты өзінің ұзақ тарихында өз басшысын өзі сайлады. Міне осы педагогикалық ұжымының жалпы жиналысында тікелей сайлау нәтижесінде 1991 жылы наурыз айында институт ректоры болып тағайындалады. Туған институтының үлкен ұжымы сенімімен 18 жылдай ректор қызметін атқарды. Жеке басы ғылым профессоры, академик деген атақтар алса, кейін университет болған оқу орнында талай жас ғалымның жолын ашып, олардың азамат болып қалыптасуына әсер еткендіктен ағалық әрі ұстаздық ризашылық сезімі көңілін кернейді.

Бірақ осы мерзімге шейін қаншама басшылық қызметтер өткелінен өтсе де өзінің ең алдымен кәсіпқой тарихшы екенін бір сәт есінен шығарған емес. Мұндайда белгілі Шығыс даналығы еске түседі: «Ғылым - бұл бір әлем, мұнда үш жоқ бар: қорғау шебі, табынушысы және асқар шың жоқ». Сондықтан да отандық тарихшылардың бірі ретінде айтары – тарихи тұжырымдамаларды қайта бағалау тек тарихи ақиқатқа сай келіп жатқанда ғана мүмкін нәрсе.

Мына мәселеге аса назар аударған жөн: тарихты тек шындықпен көтеруге, тек өтірікпен қаралауға болады. Маман

тарихшы (қай ұрпақтың өкілі болмасын) тарихи оқиғаларды сипаттауда қарапайымдылықтан бас тартқаны жөн, бұл тарихи фактіні ұрлаудан да зиян. Ондай қателікке ұшырамас үшін биік парасат керек. Ол үшін даламыздың дара ойшылы Абайдың «Парасаттылықтың мәні – ыстық қайрат, нұрлы ақыл, жылы жүрек, білім, оның ішкі нәрі, сыртқы шырайы және әрі» деген сөздері ғылыми өмірінің кредосына әлдеқашан айналып кеткен.

Орал пединститутында істеген жылдар (1971-1996), кейін гуманитарлық университеттің (1996-2000), содан кейін М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университетінің (2003-2011) басшысы болып істеген мезет Т.З. Рысбеков үшін оның педагог-ғалым болып қалыптасу кезеңі еді. Ол Кеңестер одағы аясында бірнеше ірі ғылыми конференцияларға белсенді қатысты: Мағаш қала, Алматы, Ташкент, Қазан, Орал, Москва, Санкт-Петербург, Екатеринбург, Астана, Қарағанды, Павлодар т.б.

Еліміз тәуелсіздік алған алғашқы жылдары Түркі халықтары мен мемлекеттерінің достастығы, туысқандығы және ынтымақтастығының I және II конгресіне шақырумен қатысты. (Түркия, Измир (1993), Анкара (1994))

Полиэтникалық қоғамымыздағы ұлтаралық қатынастар мәдениетін қалыптастыруда өзінің ғылыми үлесін қосып «Орал (Жайық) мен Волга (Еділ) бойы халықтарының өзара байланыстарын тереңдету мен аймақтық ұлттық саясат мәселелері» атты еларалық конференциядағы ғылыми баяндамалары оң қабылданды. Қазақстан көлемінде және ТМД елдер арасында өткен тарих пен тәрбие мәселесі, этнопсихология мен педагогика, философия, білім беруді инновациялау секілді көптеген ғылыми теориялық конференцияларға қатысты. Атап айтсақ, «Білім және информатика» (Мәскеу, 1996), «Этнопсихология және этнопедагогика бағыттары» (Алматы, 1998), «Евразия мәдениетіне бет алыс» (Қазан, 1998), «XXI ғасырдағы қазақ философиясы» (Алматы, 1998), «Қазақстан тарих толқынында: өткенінен келешегіне қарай» (Алматы, 1999), «ТМД елдеріндегі білім берудің ортақ мәселелері» (Санкт-Петербург, 2000), «Қазақстан тәуелсіздік

жолында» (Семей, 2001), «Мұстафа Шоқайдың тәуелсіздік идеясы» (Қызылорда, 2001), «Қазақстан және Орталық Азия: тарихы мен дамуы» (Тараз, 2001), «XXI ғасырдағы білім мен тәрбиенің бағыттары» (Шымкент, 2001), «ҚР мемлекеттік тәуелсіздігі: теория мен тәжірибе» (Алматы, 2001), «Егемен Қазақстан – саяси шындық» (Алматы, 2001), «Қашықтық пен ашық оқыту: ұйымдастыру мен технологиясы» (Жаңасібір, 2001), «Евразиялық тарихи құбылыс» (қазақ 2005), «Қазақстан ЖОО-да элиталық дайындықты ұйымдастыру және оның әдістері мәселесі жөнінде» (Астана, 2006), «Қазақстандағы жоғары білімнің мәселелері мен болашағы» (Мәскеу, 2006), «Қазақстан Республикасындағы көші-қон саласындағы мемлекеттік саясат» (Мәскеу, 2007), «Батыс Қазақстандағы ауыл шаруашылығын ұйымдастыру зардаптары. Жаңа қала көтерілісі» (Алматы, 2009), «Жоғары оқу орындарының жастар саясаты: студенттердің интеллектуалдық әлеуетін дамыту жолдары» (Карачаевск, 2010), «Адам капиталы білім мен ғылымның даму факторы» (Мәскеу, 2011), «Орал-Илецк темір жолының салыну тарихынан» (Самара, 2013), «Бөкей ордасындағы дін басшыларының орны мен рөлі» (Краснодар, 2014), «Қазақстан кеңестерінің соғыс жылдарындағы әлеуметтік-мәдени қызметі (1941-1945 жж.)» (Қазан, 2015), «Қазақ хандығының тарихының негізгі дерек көздері» (Мәскеу, 2015), «Білім сапасын бағалау» (Ереван, 2015), «Батыс Қазақстан облысының РФ шекаралас облыстарымен сауда-экономикалық байланыстары (Омбы, 2016), «Түркі өркениеті – тарихи мұра» (Астана, 2016), «Қазақстанда жастарды адамгершілік пен патриотизмге тәрбиелеу мәселелері» (Хабаровск, 2016).

Ол сонымен бірге шетелдегі жоғарғы білім беру жүйесін зерттеп үйрену мақсатында бірнеше шет мемлекеттерге сапар шекті: АҚШ (Монтана), Ұлыбритания, Түркия (Измир, Анкара), Финляндия (Хельсинки), Алмания (Ганновер, Дюссельдорф), Моңғолия (Ұлан-Батор), Чехия (Прага), Италия (Болонья).

Сол үйренген тәжірибесі негізінде балаларға арнаулы білім беру мәселесін шешу мақсатында түлектері жаңа тесті жүйесінен

мүдірмей өтіп, 100 пайыз дерлік жоғарғы оқу орындарына түсіп жүрген дарынды балаларға арналған лицей-мектепті Батыс Қазақстан гуманитарлық университеті жанынан ашуға ұйтқы болды (1992 ж.). Соның негізінде ол қазір БҚО әкімінің шешімімен Ломоносов атындағы Мәскеу университеті мен БҚМУ бірігіп, дарынды балаларға арналған физика-математика бағытындағы мектеп ретінде қайта құрылды.

2005 ж. бастап университетте бакалавриаттың 50, магистратураның 24, PhD докторантураның 4 мамандығы бойынша дайындықты жүзеге асыра бастады.

2008-2011 жылдар аралығында университеттің стратегиялық жоспарларына сәйкес 25 монография, 500 жуық мақалалар жарық көрді. Тарих, педагогика, филология, философия ғылымдарынан 36 кандидаттық және докторлық диссертация қорғалды.

БҚМУ рейтингтік зерттеулерге тұрақты қатысады. 2004 жылы көпсалалы университеттер арасында – 3, 2006 жылы – 4, 2007 жылы – 7, 2008-2011 жылдары 11 орындарға ие болды.

Тұяқбай Зейітұлы Рысбеков тек қана басшы, ғалым, ұстаз ғана емес, сонымен қатар, республикадағы және облыс көлеміндегі қоғамдық істердің белсенді қатысушысы. Ол бірнеше рет Орал қалалық және БҚО маслихат депутаты болып сайланды (1994 жылдан 2016 жыл аралығында). Ол университет жанында 07.00.02.-Отандық тарих (ҚР тарихы) мамандығы бойынша тарих ғылымының кандидат (кейін докторлық) ғылым дәрежесін беретін диссертация қорғалатын К.14.44.04 Диссертациялық Кеңестің Төрағасы, бірнеше жыл (2006-2009) ҚР Білім және Ғалым министрлігі жайындағы ғылыми атақ беру Президиумының мүшесі. Университет ғылыми журналы «БҚМУ хабаршысының» ғылыми сарапшылар кеңесінің төрағасы. Ол көрнекті ақын Ж. Молдағалиевтің 80 жылдық мерейтойына байланысты Білім және Ғылым министрлігінің бағдарламасы аясында өткізілген «Қазақ тілі мен әдебиетінің өзекті мәселелері» атты республикалық ғылыми дәрежелік конференцияның бас ұйымдасушысы және Шара Жиенқұлова атындағы II Республикалық ұлттық қазақ биі байқауын

ұйымдастырушылардың бірі.

Отбасылы, жұбайы - Шынтемирова Б. Ғ. - тарих ғылымының докторы, саясаттану кафедрасының профессоры. Үлкен қызы Салтанат әке жолын қуып, тарих ғылымы докторы атанды, ортаншы қызы - Ләззат - экономист-банкир, отбасының кенжесі Жанна - шет тілдер мамандығы бойынша Шанхай Университетінде магистратура бітірді. Рысбековтер отбасы немере сүйіп отырған бақытты жандар: немерелері Аңсар - 10 сынып, Айсұлтан - 9 сынып, Айяна - 3 сынып оқушылары. Кішкентай немересі - Елнұр бала-бақша жасында.

Тұяқбай Зейітұлы Рысбеков өмірде сүйікті жар, отбасында қамқор әке, қызметте адал басшы, жора-жолдастарына сыйлы, тума-туысқа жанашыр, ғылыми ортада беделі бар, ұлы ұлтымыздың ұлағатты ұлдарының бірі.

Тұяқбай Зейітұлының білім мен ғылым саласындағы нәтижелі де еселі еңбегі ҚР Білім және Ғылым министрлігі, ҚР үкіметі, сондай ақ шетелдік үкіметтік емес ұйымдар тарапынан сан рет марапатталды: Ы. Алтынсарин, «А. Байтұрсынов (алтын және күміс), «ҚР ғылымының дамуына қосқан үлесі үшін», «Білім мен ғылым қызметкерлерінің кәсіподағына қосқан үлесі үшін», «Қазақстан Республикасының тәуелсіздігіне 10 жыл», «Астананың 10 жылдығы», «ҚР маслихаттарының 20 жылдығы», «ЖОО үздік оқытушысы» медальдарымен «ҚР білім үздігі», «Білім беру ісінің құрметті қызметкері» төс белгілерімен, «ҚР еңбек сіңірген қызметкерлері», «Орал қаласының құрметті азаматы», «ҚР спортының құрметті қызметкері» атақтарына ие және «Парасат» орденінің кавалері. Сондай-ақ Рысбеков Тұяқбай Зейітұлы Алмания, Ресей, Ұлыбритания, Франция, Швейцария мемлекеттерінің үкіметтік емес ұйымдарының орден-медальдарымен де марапатталған.

### ӘДЕБИЕТ:

1. Тұяқбай Рысбеков: биобиблиографический указатель. – Алматы: Akadem kitap, 2021. – (Өнегелі өмір).

2. Әбжанов, Х.М. Академик Тұяқбай Рысбеков және ұлттық тарих ғылымы / Х.М. Әбжанов. - Текст: непосредственный // «Қазақстан тарихы мәселелері және академик Т.З. Рысбековтың ғылыми мектебі» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. - Орал, 2017. - 29 қыркүйек. - Б. 8-9.
3. Мамыров, А. Тұлға / А. Мамыров. - Текст: непосредственный // Айқын. - 2017. - 22 шілде. - №108. - Б. 18.
4. Нуртазина, Н.Д. Туяқбай Зеитович Рысбеков как человек, наставник и руководитель / Н.Д. Нуртазина. - Текст: непосредственный // Материалы международной научно-практической конференции «Вопросы истории Казахстана и научная школа академика Т.З. Рысбекова». – Уральск, 2017. - 29 сентября. - С. 38-41.
5. Нуртазина, Н. Педагог, наставник и руководитель / Н. Нуртазина. - Текст: непосредственный // Приуралье. - 2017. - 23 сентября - №114. - С. 6.
6. Рысбеков Тұяқбай Зеитович. - Текст: непосредственный // Socrates Almanac. - Oxford, 2014. - С. 305.
7. Рысбеков Тұяқбай Зеитович: биобиблиографиялық көрсеткіш. – Орал: М. Өтемісов ат. БҚМУ РБО, 2017. – 130 б.
8. Самойлова, Г. Ученый, учитель, патриот / Г. Самойлова. - Текст: непосредственный // Приуралье. - 2017. - 30 сентября - №117. - С. 2.
9. Серикова, Л. С. Т.З. Рысбеков - ұстаз, ғалым / Л.С. Серикова. - Текст: непосредственный // Өркен. - 2017. - №8. - Б. 8.
10. Табылды, Л. Новый взгляд на историю / Л. Табылды. - Текст: непосредственный // Приуралье. - 2015. - №34. - 28 марта. - С. 12.
11. Хасен, Н. Ғалымның мерейін өсірді / Н. Хасен. - Текст: непосредственный // Жайық үні. - 2017. - 6 қазан. - №40. - Б. 3.

\*\*\*\*\*

## 16 қыркүйек Қайрат Жұмағалиев (1937-2013)

Ақын Қайрат Жұмағалиев қазіргі Бөкей ордасы ауданына қарасты Жиенқұм ауылдық кеңесі аумағындағы Бесқұдық деген жерде 1937 жылдың 16 қыркүйегінде дүниеге келді. Төрт жыл өткенде, Ұлы Отан соғысы басталды. Бала Қайрат мектеп есігін ашқанда, іргеде дерлік жердегі Сталинградта кескілескен ұрыстар жүріп жатты. Балалық шағы сұрапыл соғыспен тұспа-тұс келіп, тағдыр тауқыметін тым ерте арқалады. Нарын өңірі әскери сынақ алаңына айналып, қалың ел Оңтүстік Қазақстан облысына күшпен қоныс аударылды. Көппен бірге бала Қайрат анасымен атамекенінен кете барды.



Балалық шағы шерменделікте өткен болашақ ақын Алматыға келіп, 1956 жылы атышулы білім ордасы – Қазақтың Мемлекеттік университетіне оқуға түсті.

Өлең өлкесіне имене кірген бозбала Қайрат Жұмағалиев 1959 жылы республикадағы бірден-бір көркем әдебиет «Жазушы» баспасына кіші редактор болып қызметке орналасты.

1964 жылы «Тұңғыш» атты өлеңдер жинағы жарық көрді. Содан кейін «Жанар» (1966), «Перзент үні» (1967), «Сахара» (1970), «Сәске» (1976), «Құбажон» (1980), «Көңілімнің сарасы» (1982), «Құланиек» (1989) атты жинақтары шықты. Балаларға арналған «Жеңісбай» (1960), «Алатау» (1977), «Ақмарал» (1979), «Кім көріпті мұндайды» (1981), «Ақ тоқаш» (1984), «Төлбасы» (1993) атты кітаптары жарық көрді.

Ақын өлеңдеріне жазылған әндер бар. Балаларға арналған көптеген ән мәтіндерінің авторы.

Ақын Қайрат Жұмағалиев аударма саласында да жемісті еңбек етіп, ежелгі, ортағасырлық, қазіргі озық әдебиет үлгілерін қазақша сөйлетті. Өзінің төл туындылары да шет ел тілдеріне аударылды.

Ақын Қайрат Жұмағалиев Тайыр Жароков, Ғали Орманов, Әбділда Тәжібаев, Қалижан Бекхожин, Хамит Ерғалиев, Сырбай Мәуленов, Жұбан Молдағалиев, Ғафу Қайырбеков, Қадыр Мырзалиев, Мұқағали Мақатаев, Тұманбай Молдағалиев, Жүмекен Нәжімеденов, Сағи Жиенбаев, Төлеген Айбергенов, Жанғали Набиуллин, Айтқали Нәріков сынды дүлдүлдермен қанаттаса жүріп қалам қайратын танытты.

Қайрат Жұмағалиевтің жетістіктері: «Молодая гвардия» журналының, «Қазақ әдебиеті» газетінің лауреаты. Беларусь Республикасының Құрмет Грамотасымен, Қазақстан Республикасының Құрмет Грамотасымен, «Тың және тыңайған жерлерді игергені үшін», «Ерлік еңбегі үшін» медальдарымен, КСРО және Қазақстан Жазушылар одағының Грамоталарымен марапатталған.

### ӘДЕБИЕТ:

1. Алғалиева, М. Балғындар бақ сынады / М. Алғалиева // Жайық үні. - 2012. - №38. - 20 қыркүйек. - Б.21.
2. Арыстаналиева, Д. Нестареющее сердце поэта: [празднично и торжественно отметили в коллективе ТОО «Жайык Пресс» 75-летний юбилей поэта К. Жумағалиева] / Д. Арыстаналиева // Приуралье. - 2012. - 18 сентября. - С.12.
3. Встреча с поэтом-земляком (С Кайратом Жумағалиевым встреча в Уральске в честь 40-летия творческой деятельности) // Приуралье. - 2002. - 21 февраля. - С.2.
4. Избасарулы, С., Сыикова Р. Встречи с поэзией (Ряд встреч известного казахского поэта К. Жумағалиева с местными любителями поэзии, почитателями его таланта) // Приуралье. - 2003. - 23 февраля. - С.1.
5. К. Жумағалиев. (О нем) // Алаштың ардагер азаматтары. - Почтенные люди Казахской земли. Кн.3. Ч.2.: Батыс

- Казахстан облысы бойынша / Құраст. Г.Хаймулдин. - Орал: Полиграфсервис, 2000. - С.74.
- 6.Қайратұлы, Б. Қазақта «ақын» дегеннен артық атақ болмайды: [Ақын Қайрат Жұмағалиевпен сұхбат] / Б. Қайратұлы // Шамшырақ. - 2012. - сәуір. - С.2-3.
  - 7.Қайрат Жұмағалиев - 75: [Ақын Қайрат Жұмағалиевтің 75 жылдық мерейтойына арналған әдеби-сазды кеш] // Қазақ әдебиеті. - 2012. - 21 қыркүйек. - С.2.
  - 8.Құсайын, Т. Ақынға құрмет көрсетті: [Қайрат Жұмағалиевтың «Жарық дүние» кітабының тұсаукесері өтті] / Т. Құсайын // Егемен Қазақстан. - 2013. - 12 ақпан. - С.9.
  - 9.Қайырова, Н. Ақынды ұлықтаған күн: [Ақын Қайрат Жұмағалиев 75 жаста] / Н. Қайырова // Жайық үні. - 2012. - 20 қыркүйек. - С.21.
  - 10.Құттымұратұлы, Қ. Торқалы тоқсанның төрінде: [Мемлекет және қоғам қайраткері Бисен Жұмағалиев 90 жаста] / Қ. Құттымұратұлы // Орал өңірі. - 2012. - 25 желтоқсан. - С.6.
  - 11.Ақын жерлестерімен кездесті // Орал өңірі. - 2006. - 4 шілде.
  - 12.Шүйіншалиева, М. Ақын - туған жерінде // М. Шүйіншалиева // Орал өңірі. - 2002. - 23 ақпан.
  - 13.Карагойшин, К. Певец родной земли: [творческий вечер «Жырым менің – елім», посвященный 75-летию известного поэта, переводчика, журналиста, члена Союза писателей Казахстана К. Жумағалиева] / К. Карагойшин // Приуралье. - 2012. - 16 октября.
  - 14.Кекілбайұлы, Ә. Сыр десте. Т.4. Мейір сөз (Көзі бар замандастар хақында) / Ә. Кекілбайұлы. - Алматы: Нұрлы Әлем, 2009. - 304 б.
  - 15.Қабошқызы, Ұ. Ақжайық ақынын ардақтады / Ұ. Қабошқызы // Орал өңірі. - 2012. - №123. -16 қазан. - Б.4.
  - 16.Қайырова, Н. Ақынды ұлықтаған күн / Н. Қайырова // Жайық үні. - 2012. - №38. - 20 қыркүйек. - Б.21.
  - 17.Қайырова, Н. Қайрат ақынды құттықтады / Н. Қайырова // Жайық үні. - 2012. - №38. - 20 қыркүйек. - Б.3.

18. Құттымұратұлы, Қ. Ақынға әріптестер ат мінгізді / Қ. Құттымұратұлы // Орал өңірі. - 2012. - №110-111. - 18 қыркүйек. - Б.1, 12.
19. Құсайынұлы, С. Сыршыл ақын жүрегі қартаймайды / С. Құсайынұлы // Дарабоз. - 2012. - №8. - Б.16-25.
20. Құсайын, Т. Қайрат ақынға қрмет / Т. Құсайын // Егемен Қазақстан. - 2012. - №618-619. – 22 қыркүйек. - Б.12.
21. Мухамбетқалиева, Р. Қ. Қ. Жұмағалиев өлеңдеріндегі ұлттық түсінік / Р. Қ. Мухамбетқалиева, Н. Атаханова // БҚМУ хабаршысы = Вестник ЗКГУ. - 2014. - №2. - Б. 178-182.
22. Мерғалиев, М. Учительница первая моя: [поэт К. Жумағалиев встретился со своей первой учительницей] / М. Мерғалиев // Приуралье. - 2012. - 13 декабря. - С.14.
23. Махутұлы, Б. Нарынның төл перзенті туған өлкесінің «Құрметті азаматы» атанды / Б. Махутұлы // Орал өңірі. - 2012. - №133. - 10 қараша. - Б.7.
24. Мамыров, А. Балалар әдебиетінің бағбаны еді / А. Мамыров // Ана тілі. - 2015. - №21. - Б.9.
25. Нәріков, А. Нарыннан шыққан дарын / А. Нәріков // Орал өңірі. - 2014. - №8. - 23 қаңтар. - Б.8.
26. Мамыров, А. Өлең-жыры өміршең / А. Мамыров // Орал өңірі. - 2014. - №150-151. - 27 желтоқсан. - Б.7.
27. Набиоллаұлы, Н. Университеттегі поэзия патшалығы / Набиоллаұлы // Орал өңірі. - 2013. - №15. - 9 ақпан. - Б.12.
28. Нәріков, А. Сағыныш саздары / А. Нәріков // Орал өңірі. - 2013. - №4. - 15 қаңтар. - Б.6.
29. Оспан, С. Жайыққа көңіл айтамын! / С. Оспан // Жайық үні. - 2013. - №51. - 20 желтоқсан. - Б.5.
30. Рахметова, А. Незабываемая встреча [Текст]: [презентации книги К. Жумағалиева «Жарық дүние»] / А. Рахметова // Приуралье. - 2013. - 9 февраля. - С.12.
31. Сармулдина, М. Поэт с берегов Жайыка: [прием акима области Н. Ногаева известного поэта К. Жумағалиева] / М. Сармулдина // Приуралье. - 2012. - 18 сентября. - С.2.

- 32.Сыикова, Р. Поэт, влюбленный в жизнь: [к 75 летию со дня рождения К. Жумагалиева] / Р. Сыикова // Приуралье. - 2012. - 13 сентября. - С.12.
- 33.С днем рождения, поэт и патриот! : [Кайрат Жумагалиев] // Приуралье. - 2011. - 20 сентября. - С.2.
- 34.Токтарова, Ж. Память о нем живет / Ж. Токтарова // Приуралье. - 2015. - №115. -17 сентября. - С.4.
- 35.Хайруллина, Г. Автор песни о матери: [в ОУНБ им. Ж. Молдагалиева прошел лит. вечер «Жыр жүйрігі», посв. 75-летию поэта К. Жумагалиева] / Г. Хайруллина // Приуралье. - 2012. - 20 ноября. - С.6.
- 36.Шүйіншәлиева, З. М. «Қара өлеңнің қанатты Қартығасы...» / М. Шүйіншәлиева // Жайық үні = Жизнь города. - 2012. - №42. -18 қазан. - Б. 2.

\*\*\*\*\*

## 23 қазан

### Мәншүк Мәметова (1922-1943)

Мәншүк Мәметова 1922 жылы Орал облысы Орда ауданы Жасқұс ауылында дүниеге келген. Азан шақырып қойған аты Мәнсия. Бес жасынан бастап оны әкесінің немере інісі Ахмет Мәметов және әйелі Әмина асырап алған. Үлкен қара көзі, пысықтығы, ширақтығы үшін олар баланы еркелетіп «Моншағым» деп атады. Өзінен атын сұрағанда, бала «Мәншүк» деп жауап берген.



Солай аты Мәншүк боп қала берді. 1937 жылдың қуғын-сүргініне Мәметовтер әулеті де ұшырады. Ғылыми – зерттеу институтының директоры Ахмет Мәметов қамауға алынды. Ол кісінің әйеліне

айтқан соңғы сөзі: «Менің Мәншүгімді ренжітпе, аман сақта». Кейіннен Ахмет Мәметовті ақтады, бірақ олардың отбасы қудаланып, «халық жауы» аталды. Есейген Мәншүк әкесінен бас тартпады, оны сатпады. Ол әкесінің қамалуын қате деп санады. Мектепті бітіргеннен соң Мәншүк медицина институтына оқуға түсті. 1941 жылы Ұлы Отан соғысы басталғанда Мәншүк 18 жаста болатын. Ол соғысқа бару, Отанын қорғау туралы шешім қабылдады. Өтінішінде: «Фашистерді жою үшін майданға жіберетін менің ағайым да, апайым да жоқ, сондықтан өзімді жіберіңіз», – деп жазған. 1939 жылдан бері комсомолмын. 1941 жылдың 7-ші тамызы». Бір жыл бойы Мәншүк әскери комиссариаттан өзін әскерге жіберу туралы өтінді. 1942 жылдың 13-ші тамызында Алматыдан 100-ші атқыштар бригадасы майданға аттанды. Оның құрамында 4890 жауыңгер, оның ішінде 2 қазақ қызы – дәрігер Мәриям Сарлыбаева және Мәншүк Мәметова болған екен. Бригаданы ұлы дана ақын Жамбыл өлеңімен шығарып салыпты. Әскердің қиындығын Мәншүк ерлермен қатар көрді – жер жорғалап, судан жүзіп, қалың ну ормандардан өтті, пулемет атып үйренді. 21-ші гвардиялық атқыштар дивизиясының ең жақсы пулемет атқышы атағына ие болды. Ол ержүректің үлгісі болды, оны дивизия жауыңгерлері мақтан тұтты. 1943 жылдың 15-ші қазанында Псков облысындағы Невель қаласын босату үшін Изоча станциясындағы 173,7 биіктігінде өте қатал соғыс болды. Мәншүк өзінің әскери бөлімінің шабуылын пулемет отымен қолдады. Мәншүктің басына оқ тиді. Соңғы күшін жинап, Мәншүк пулеметін ашық жерге алып шығып, жолдастарына жолды тазалап, фашистердің тікелей бетіне атқан. Өлі Мәншүк пулеметтің саптарын қолына тастай қатты қысып алған. Сол қан майданда Мәншүк Мәметова ерлікпен қаза тапты. Кеңес Социалистік Республикалар Одағы Жоғарғы Кеңесінің Жарлығымен 1944 жылдың 1-ші наурызында неміс басқыншыларымен соғысу майданындағы қолбасшының әскери тапсырмаларын бұлжытпай орындағаны үшін, көрсеткен ерлігі үшін Мәншүк Мәметоваға Кеңес Одағының Батыры атағы берілді.

Мәншүк соғыстан аттанған Алматы қаласына Кеңес Одағының түпкір – түпкірлерінен алғыс хаттар барды. Павлодар облысының колхозшылары Батыр қыздың құрметіне Мәншүк атындағы танк колоннасын құруға қаражат жинады. Туған жерінде оған ескерткіш орнатылған, Невель, Алматы, Орал, т.б. қалаларда Мәншүк атында көшелер бар. Республиканың ондаған мектептері, Қызылорда қыздар педагогикалық училищесі Мәншүк есімімен аталады. Қаһарман қыздың өмірі мен өшпес ерлігі жайлы «Мәншүк туралы ән» (авторы – А. Михалков-Кончаловский, режиссері М. Бегалин) көркем фильм түсірілді.

### ӘДЕБИЕТ:

1. Бектенова, С. «Маншук сопровождает меня всю жизнь» / С.Бектенова // Пульс города. – 2009. - №52. – С.5.
2. Бектенова, С. Центр патриотического воспитания [Мемориальный Дом-музей Героя Советского Союза М. Маметовой] / С. Бектенова // Приуралье. – 2004. – 18 мая. – №59. – С.2.
3. Габбасов, Э. Вечно юная Маншук / Э. Габбасов // Приуралье. – 2002. - №48. – С.4.
4. Иванова, М. Первая учительница Маншук / М. Иванова // Приуралье. – 2009. – 20 августа. - №93. – С.15.
5. Корина, Л. Дом, где поселилась память /Л. Корина // Казахстанская правда. – 2009. – 9 мая. – С.5.
6. Корина, Л. Ее подвиг бессмертен [г. Уральск, клуб «Фронтвичка» при мемориальном Доме-музее им. М. Маметовой] / Л. Корина // Казахстанская правда. – 2003. – №134-135. - 9 мая. – С.5.
7. Памятник девушкам Героям Советского Союза в центре г. Алматы // История Казахстана: преподавание в школах и ВУЗах. – 2004. - №7. – С.52-53.
8. Паньковец, И.А. Великие женщины / И. А. Паньковец // Внеклассная работа в школе. – 2009. - №7. – С.21.
9. Чурикова, Е. Фронтвые подруги [Дом-музей им. М.

Маметовой. Клуб «Фронтовичка»] / Е. Чурикова // Приуралье.  
– 2003. – №55. – 8 мая. – С.3.

\*\*\*\*

**25 қазан**  
**Асан Дабысұлы Тайманов**  
**(1917-1990)**



Тайманов Асан Дабысұлы (1917-1990) - математик-ғалым, физика-математика ғылымдарының докторы, профессор, Қазақ КСР Ғылым академиясының академигі, КСРО Оқу ағарту ісінің үздігі. Қазіргі Батыс Қазақстан облысы Бөкей ордасы ауданында туған. Ұлы Отан соғысына қатысқан. А.Пушкин атындағы Орал педагогикалық институтын (қазіргі Махамбет Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университеті), В.Ленин атындағы Мәскеу педагогикалық институтының аспирантурасын бітірген. 1936-1938 жылдары - Орал педагогикалық институты кафедрасының ассистенті. 1938-1941, 1945-1947 жылдары - Мәскеу педагогикалық институтының аспиранты. 1947-1954 жылдары - Қызылорда педагогикалық институтының оқытушысы, кафедра меңгерушісі. 1954-1956 жылдары Шуя институтының доценті. 1956-1960 - жылдары Иваново тоқыма институтының доценті. 1960-1968 жылдары - КСРО Ғылым академиясының Сібір бөлімшесі Математика институтының аға ғылыми қызметкері, Новосібір мемлекеттік университетінің кафедра меңгерушісі. 1968-1970 жылдары - Қазақ КСР Ғылым академиясы физика-математика бөлімшесінің академик хатшысы. 1970-1971 жылдары - Қазақ КСР Ғылым академиясы Математика және механика институтының директоры. 1971-1990 жылдары КСРО Ғылым академиясының Математика институтының аға ғылыми қызметкері қызметтерін

атқарған. Ғалымның негізгі еңбектері теориялық жиынтық топологиясына, үздіксіз бейнелеудің таралуына, борель жиынтығына, модельдер теориясына, эвклид кеңістігі элементтер теориясын зерттеуге, математикалық логикаға арналған. Тайманов Асан Дабысұлы Қазақстанда математикалық логика ғылымының дамуына сүбелі үлес қосқан. Ол оқытушылар мен студентерге арнап математикадан ғылыми семинарлар ұйымдастырып, математикалық конкурстар мен кештерді өткізуді енгізген. 1951 жылы тұңғыш рет республикада ғалымның ұсынысымен оқушылардың қалалық және облыстық математикалық олимпиадалары ұйымдастырылған. Асан Дабысұлы Қазақстанда математикалық ғылымды дамытуда көптеген еңбек сіңірді. Ғалымның бастамасымен Қазақ мемлекеттік университетінде (әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті) алгебра және математикалық логика кафедрасы, Математика және механика институтында алгебра және математикалық логика зертханасы мен қолданбалы бағыттағы зертханалар, Республикалық физика-математика мектебі ашылған. КСРО Оқу ағарту министрлігі жанындағы Ғылыми-әдістемелік кеңесі Президиумының мүшесі және көптеген ғылыми кеңестердің мүшесі болып сайланып, математикалық логикадан Бүкілодақтық конференцияның ұйымдастыру комитетінің мүшесі болған. Асан Дабысұлы Тайманов Кеңес Одағы мен Қазақстан атынан Ниццада математика, Ганновердегі логика, әдістемелік және философия ғылымдары бойынша өткен Халықаралық конгреске, модельдер теориясы жөніндегі көптеген Халықаралық конференцияларға қатысқан. 1973-1984 жылдары үш дүркін шетел университеттеріне барып, математикадан дәрістер оқыған. Ғалымның 50-ден астам ғылыми еңбегі жарық көрген I дәрежелі Отан соғысы орденімен, екі мәрте «Еңбек Қызыл Ту» орденімен, көптеген медальдармен және КСРО Оқу ағарту министрлігінің «КСРО оқу ағарту ісінің үздігі» құрметті белгісімен марапатталған. Батыс Қазақстан облысында Асан Тайманов атындағы облыстық техникалық олимпиада өткізіліп келеді. Орал қаласындағы бір көшеге академиктің есімі берілген.

2010 жылдың 23 сәуірінде Махамбет Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университетінде физика-математика ғылымдарының докторы, Қазақ КСР Ғылым академиясының академигі Асан Дабысұлы Таймановты еске алуға арналған «Тайманов оқулары» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясы өтіп тұрады.

[https://www.inform.kz/kz/taymanov-asan-dabysuly\\_a2263701](https://www.inform.kz/kz/taymanov-asan-dabysuly_a2263701)

### ӘДЕБИЕТ:

1. Памяти академика А. Д. Тайманова [Международная научная конференция, посвященная 85-летию со дня рождения выдающегося ученого-математика, академика А.Д.Тайманова] // Приуралье. - 2002. - №81. - С.2.
2. Никитина, Ю. Увековечить имена / Ю. Никитина // Пульс города. – 2009. - №6. – С.2.
3. Тайманов, А.Д. [о нем] // Казахстан Национальная энциклопедия Т.5 / Гл. Ред. Б. Аяган. - Алматы: Гл. редакция «Қазақ энциклопедиясы», 2006. - С.147.
4. Тайманов, А.Д. [о нем] // Казахская ССР. Краткая энциклопедия. Т.3. - Алма-Ата: Казах. сов. энциклопедии, 1989. - С.468.
5. Токсанбай, Б. Математик мирового уровня [Об Асане Дабысовиче Тайманове] / Б. Токсанбай // Приуралье. - 2001. - 1 мая.
6. Трудный и великий путь [Один из ведущих математиков Казахстана, основатель казахской школы математической логики, академик АН КазССР А.Д. Тайманов] // Приуралье. - 2002. - №81. - С.5.

\*\*\*\*\*

**20 қараша**  
**Сағынғали Сейітов**  
**(1917-2007)**



Сағынғали Сейітов 20 қарашада Орал облысы, Ақжайық ауданы, «Өлеңті» кеңшарында туған. 1937 жылы Орал су транспорты рабфағын, 1941 жылы Абай атындағы Алматы мемлекеттік педагогикалық институтының тіл-әдебиет факультетін тамамдаған. 1941–1947 жж. Кеңес Армиясы қатарында әскери қызметте болды. Ұлы Отан соғысына бастан-аяқ қатысқан. Соғыстан кейін Қазақ КСР Ғылым академиясының Тіл және әдебиет институтының ғылыми қызметкері, Қазақстан Компартиясы Орталық Комитетінің нұсқаушысы, Қазақстан Мемлекеттік көркем әдебиет баспасының директоры, Қазақ КСР Ғылым академиясының М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының аға ғылыми қызметкері болып істеген. Филология ғылымының кандидаты. Тырнақалды өлеңі 1936 жылы Оралдың облыстық газетінде жарияланған. Тұңғыш жинағы – «Большевиктер» 1951 жылы жарық көрген. Содан бері қазақ, орыс тілдерінде қырықтан астам кітабы басылып шыққан. Оның ішінде «Жолдас жүректен» (1953), «Ортақ ой» (1956), «Бетпе-бет» (1959), «Өрден өрге» (1963), «Жаңғырық» (таңдамалы, 1967), «Жолдас уақыт» (таңдамалы, 1977), «Сәулет» (1988), «Серпер» (1994), «Сеңгір» (1997), «Самғау» (2001) атты жыр жинақтары бар.

Бірқатар оқулықтар және «Қырық жылда» (1957), «Әдебиеттер достығы» (1965), «Қазақ поэзиясындағы Маяковский дәстүрі» (1966), «Тоғысқан толқындар» (1974), «Туысқандық туғызған» (1979), «Өлең өлкесінде» (1984), «Пушкин лирикасын қазақ тіліне аудару дәстүрі» (1985) атты монографиялар мен әдеби зерттеулердің авторы. Қызыл Жұлдыз, II дәрежелі Отан соғысы

ордендерімен, көптеген медальдармен марапатталған.

©adebiportal.kz

### ӘДЕБИЕТ:

- 1.Ақ Жайықты жырлаған жайсаң жүрек // Орал өңірі. - 1992. - 28 қараша.
2. Аханова, А. Өлеңмен өрілген өмір: ақын, әдебиет зерттеушісі, ғалым Сағынғали Сейітовтың туғанына 95 жыл / А. Аханова // Жастар жанары. - 2013. - 6 ақпан. - Б.3.
- 3.Жүнісова, Т.С. Сейітов өлеңдерінің көркемдік сипаты: жерлестер шығармашылығын оқыту / Т.С. Жүнісова // Жайық ұстазы. - 2008. - С.27.
- 4.Көрнекті ақынға - 90 жыл [Текст]: сағынғали Сейітов туралы // Орал өңірі. - 2007. - С.15.
- 5.Майдангер қаламгерлер: ұлы Жеңістің 65 жылдығына: анықтамалық. - Алматы: М. Әуезов атындағы ОҚМУ, 2010. - 136 б.
- 6.Махамбет, М. Қазір қазақ поэзиясында талантты буын өсіп келеді // Қазақстан сарбазы. - 2002. -19 қараша.
- 7.Наурзин, Ғ. Ақын әрі ғалым: ақын Сағынғали Сейітов туралы / Ғ. Наурзин // Орал өңірі. - 2012. - 13 желтоқсан. - Б.6.
- 8.Ойшибаева, Ж. Я еще нужен своей стране (С. Сейтову 80 лет) / Ж. Ойшибаева // Казахстанская правда. -1997. - 19 ноября.
- 9.Орда, Г. Сен мені іздейсің бе, оқырманым? : ақын Сағынғали Сейітов туралы / Г. Орда // Айқын. - 2012. - 10 қараша. - Б.5.
- 10.Рябинина, А. Я вернусь к вам своей строкой: [Поэт Сағынғали Сейітов] / А. Рябинина // Приуралье. - 2007. - 20 ноября. - С.4.
- 11.Сағындырған саңлақ. - Орал: Полиграфсервис, 2003. - 176 б.
- 12.Сейітов, С. (О нем) // Алаштың ардагер азаматтары. - Почтенные люди казахской земли. Кн.3. Ч.2.: Батыс Қазақстан облысы бойынша / Құраст. Г. Хаймулдин. - Орал: Полиграфсервис, 2000. - С.162-163.

- 13.Төлебаев, Д. Көзі ашық,көкірегі ояу: Алаш қайраткері, атақты дәрігер Асылбек Жұманұлы Сейітов туралы / Д. Төлебаев // Ана тілі. - 2013. - 11-17 сәуір. - Б.1-9.
- 14.Шбинтаев, Ж. Себе перед судьбою ни в чем я не позволю отступить (С. Сейтову 80 лет) / Ж. Шбинтаев // Экспресс. - 1997. -25 ноября.

\*\*\*\*\*

**28 желтоқсан**  
**Қажым Жұмалиев**  
**(1907-1968)**



Қажым Жұмалиев (1907-1968) 28 желтоқсанда қазіргі Батыс Қазақстан облысы, Қаратөбе ауданында туған. Филология ғылымының докторы (1947), профессор (1950), 1946 жылдан Қазақ КСР ҒА-ның корреспондентмүшесі, 1967 жылдан академик. 1925-1932 жж. Орынбор мектебінде, Шымкент ауылшаруашылық техникумында оқыған. Абай атындағы Алматы мемлекеттік университетін бітірген (1932). 1932-1937 жж. осы университетте қазақ әдебиеті кафедрасының меңгерушісі, Алматы жоғары оқу орындарында ұзақ жылдар ұстаз болған.

«Ерғожа мен Егізбай» (1929), «Шабуыл» (1933), «Қанды асу» (1934), «Өмір жыры» (1938). «Қырдағы күрес» (1957) атты өлең-поэмалар кітаптары жарық көрген.

Исатай-Махамбет көтерілісінің тарихынан жазыла бастаған романның үзінділері «Айқас» деген атпен басылған (1942). «Біржан-Сара» операсы либреттосының, «Арбасу» (Әбу Сәрсенбаевпен бірге) атты драмалық шығарманың авторы. Қазақ зиялы қауымының алғашқы буыны туралы «Жайсаң жандар»

(1969) атты естелік жазды. 30-жылдардың соңғы кезінен бастап қазақ фольклорын, әдебиет тарихы мен теориясын зерттеумен шұғылданды. Орта мектеп оқулықтары көлемінде әдебиет тарихын жүйелеумен айналысып, 8 - 9-сыныптар үшін қазақ әдебиеті оқулықтарын, «Әдебиет теориясын» жоғары оқу орындары филология факультеттеріне арналған «XVIII-XIX ғасырдағы қазақ әдебиеті» (1967) оқулығын жазды. Махамбет шығармаларын жинап, бастырып (1939, 1958, 1960), ақын шығармашылығына (1948), қазақ фольклоры мен әдебиетінің байланыстарына, Абай поэзиясына арналған монографиялық еңбектер жазды. Көп томды «Қазақ әдебиетінің тарихын» жазуға қатысып, 2-томның редакциясын басқарды.

#### **ӘДЕБИЕТ:**

1. Жумалиев, К. // Қазақстан. Национальная энциклопедия. - Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2005. - Т. II.
2. Джумалиев Хажим // Большая советская энциклопедия : [в 30 т.] / гл. ред. А. М. Прохоров. - 3-е изд. - М.: Советская энциклопедия, 1969-1978.

## ЕСІМДЕРДІҢ АЛФАВИТТІК КӨРСЕТКІШІ

### «А»

Абдушева Г.Ж. 23  
Абузяров Р.Ә. 26  
Айбатов Қ. 24  
Айбергенов Т. 21  
Айболатұлы Б. 30  
Айтқалиева Қ.Д. 37  
Ақбаев Ж.Д. 24, 77  
Ақжүрекұлы А. 23  
Араб Ә. 45  
Арыстанов Ө. 43  
Асанов Қ. 45  
Асқаров А. 31  
Ахметов Қ.Ж. 19

### «Ә»

Әбділдина Л.Е. 25  
Әбуханов Ғ. 20  
Әбілев Д. 38  
Әбілхатин Т. 32  
Әбішев Ә. 34  
Әжіғалиев С.Е. 37  
Әзірбаев Е.Н. 28  
Әзірбаев Е.Р. 17  
Әкімқұлов Е. 30  
Әлібаев Ғ. 43  
Әлібаев Н.Т. 46  
Әмірханов М.Ә. 29  
Әуезов М.О. 32  
Әшетов И.Қ. 23

«Б»

- Бабажанов М.-С. 41  
Бабатайұлы Д. 41  
Бағланова Р.Т. 16  
Базарбаев М. 25  
Байғалиев Р. 39  
Баймағанбетов А. 42  
Байсейітова К. 24  
Байтанаев А. 21  
Байтұрсынұлы А. 43  
Бақауов Х. 30  
Балақаев М.Б. 33  
Балдин В.И. 27  
Батырғалиева С.М. 34  
Бегалиев Ғ. 44  
Бекмұхамедов Ш.М. 21  
Бектұрғанов Қ.Қ. 21  
Бекімов М. 31  
Берген М.Қ. 22  
Бердіғалиев Қ. 21, 69  
Беркімбаева Ш.К. 33  
Берқалиев Б.Т. 46  
Бигелдинов Т. 29  
Бимағамбетова Г.Ә. 27  
Бисембаева С.И. 23  
Бисенғалиев М.С. 21, 72  
Бисенғалиев С. 29  
Битенов М. 46  
Боранбайұлы Е. 41  
Бөкеев Ш. 42  
Бөкеева З.М. 43  
Бөкеева Х. 17, 64  
Бөлеев Т.Т. 28  
Бірімжаров Б.Қ. 26

«В»

Валиев Ы. 45  
Выдрина Н.А. 36

«Г»

Габдуалиева А.О. 35  
Гайдар А.П. 47  
Генке В.А. 28  
Герасимова Е.Г. 35  
Гребнев А.Ф. 36

«Ғ»

Ғаббасов Э. 18, 60  
Ғабдуллин Н. 38  
Ғалымов М.А. 24  
Ғұмаров Б. 47  
Ғұмаров С. 19

«Д»

Даль В.И. 43  
Дарханов Н.А. 16  
Дауылбаев Ф.А. 35  
Досжанов Д. 31  
Досмұхамедов Ж. 44  
Доспанова Х.Қ. 25, 80  
Дүйсенов С.Т. 24  
Дінішев М.Б. 24

«Е»

Еламанов У.Б. 26  
Елешова Р.Ғ. 27  
Ерғалиев Ғ.Х. 34  
Ержанов М.Е. 30  
Есболаев Ә. 44

Есенбаев Х.М. 45  
Есенов Ө. 32  
Есенова С.Н. 36

«Ж»

Жақыпов С. 45  
Жақыпова Г.Х. 37  
Жалпақов Т.Т. 45  
Жантілеуов Қ. 17, 58  
Жантөрин С.А. 42  
Жанұзақов Т.С. 28  
Жардемов Ж.С. 34  
Жарылғасұлы Ш. 41  
Жауынбаев Д. 30  
Жәңгір хан 31, 41  
Жәрдемова А. Б. 19  
Жиенқұлова Ш. 28  
Жолдасбеков М. 25  
Жолдыбаев М. 44  
Жуковский В.А. 26  
Жұбанова Ғ. 36  
Жұмағалиев Б. 38  
Жұмағалиев Қ. 31, 99  
Жұмағалиева А.Е. 30  
Жұмалиев Қ. 39, 111  
Жұмашев Ө. 17  
Жүнісов М. 32  
Жүнісов М. 46  
Жүсіпұлы Т.А. 43

«З»

Затаевич А.В. 30  
Зиманов С. 48

«И»

Иманбеков Т. 16  
Иманғалиев Б.Т. 35  
Иночкин А.Г. 31  
Ипмағанбетов Ә.Н. 26  
Исабеков Д. 38  
Исатаев Ж. 23

«К»

Карелин Г.С. 41  
Кауенов А. 38  
Кәкішев Т. 29  
Кәртiлеуов С. 44  
Келiмбетов Н. 22  
Кенжалиев И.Н. 26  
Кенжин А. 38  
Кереев Ә.Ү. 18  
Киянский В.В. 25  
Ковель П.В. 47  
Коленко И.М. 20, 67  
Колостов Д.Б. 38  
Корсунов Н.Ф. 38  
Крылов И. 40  
Куставлетов Х.М. 32  
Кутяков И.С. 17  
Күкіұлы Е. 40

«Қ»

Кеңесбаев С.К. 20  
Қабанбай Қ. 40  
Қабдолов З. 37  
Қабиев О. 25  
Қадисова Г.Н. 22

Қажғалиев Ш.С. 26  
Қазиев Е. 36  
Қазиев Е. 39  
Қазыбек би 40  
Қалқаұлы Т. 41  
Қасымов К. 41  
Қирабаев С.С. 22  
Қожанайұлы М. 42  
Қонаев Д.А. 17  
Қоңыратбаев Ә. 33  
Құлманов Б.А. 38  
Құрманғалиев К. 20  
Құспанов Ө.Қ. 33  
Қыдыров Х. 47

«Л»

Латиева С. 19  
Лепехин 40  
Лұқпанов С. 43

«М»

Маданов Х. 19  
Максимов С.В. 42  
Мариковский П.Ю. 27  
Масин Т. 17  
Мәмбетов З. 26  
Мәмбетұлы Ж. 41  
Мәметова М. 28, 34, 103  
Меңдешев С. 26  
Меңдіханов И. 43  
Мерғалиев Т.Т. 19  
Меретаева Б.Н. 25  
Молдағайынов Ә. 19

Мулдағалиев В.С. 23  
Мурзалиев М. 44  
Мухлисова З.К. 21  
Мұқанақов Қ. 46  
Мұқатов С. 45  
Мұқашев Б.Ә. 22  
Мұртаза Ш. 32  
Мұстафин Ғ. 36  
Мүсірепов Ғ. 22

«Н»

Нагимова М.М. 19  
Неусыпов Ф.М. 45  
Ниязбеков С.Б. 37  
Нұрәліұлы Қ. 40  
Нұрғожаұлы А. 40  
Нығметова Р.Ш. 38

«О»

Омаров Ғ. 30  
Омаров С. 27  
Оразғалиев Қ. 16

«Ө»

Өтебалиев Е. 22  
Өтегенова Қ.Т. 17  
Өтетілеуов Б. 27

«П»

Паллас 40  
Плещеев А.Н. 22  
Погодин С.М. 31  
Попов М.М. 24  
Правдухин В.П. 19, 29, 62

Протасов Л.Н. 44

Пугачев Е. 40

«Р»

Рахметова Ғ.М. 23

Рахметова Ғ.М. 46

Рустенова Р.М. 20

Рүстенов А.Р. 33

Рымбаева Р. 34

Рысбеков Т.З. 29, 88

Рычков П.И. 32

«С»

Сайын Ж. 18

Салықов К. 18

Сарай (Сараев) Ә. 35

Сатыпалдыұлы Қ. 40

Сауанов Ы. 44

Святинин А.М. 29

Северцов Н.А. 34

Сейітов С. 35, 109

Сембаев Ә. 44

Сисенғалиев З.Ж. 29, 86

Скобычкин Ф.Ф. 20

Снегин (Поцелуев) Д. 34

Спатай батырдың (Спатай Саурықұлы) 42

Сұлтанғалиев А. 24

Сұлтанова Ф.Н. 27

Сүлейменов Н. 31

«Т»

Тайманов А. 34, 106

Тайыров М. 21

Танашев У.Ш. 44

Тарасенко В.Ф. 18  
Тауланов С.С. 30  
Темір Қ. 27  
Тихоненко А.Я. 37  
Тлеужанов М.М. 37  
Толстой Л.Н. 42  
Төлеуішов Қ.Т. 16  
Тілеуханов Н.С. 32

«У»

Уланов Б.В. 18

«Ү»

Үрақбаев Е.Ш. 28

«Ф»

Фальк 40  
Федин К.А. 20  
Фомин В.П. 23

«Х»

Хамзина А.Ә. 34  
Харзин А.Н. 45  
Хасанов Қ. 36  
Хибашев Ғ. 36

«Ч»

Чапаев В.И. 19  
Чекаев А. Г. 18  
Череватова Н.К. 37  
Черемухина О.В. 27  
Чудров Я.К. 32  
Чумаев Г.И. 46

«Ш»

Шайекенов Ж.Ж. 36  
Шаймерденов С. 23  
Шайхиев Т.Т. 33  
Шамов М.М. 46  
Шаханов М. 28  
Шәмиева А.Ш. 20  
Шәмкенов А. 28  
Шәріпов С. 28  
Шәуалиев К. 46  
Шолақов П. 31  
Шоланов Ғ. 46  
Шуйншалиева М.Х. 35  
Шұғаев И.Ш. 35  
Шүкіров З. 20

«Щ»

Щербанов Н.М. 16, 56

«Ы»

Ырзабаев Б. 18

«І»

Ізмағанбетұлы Қ.Д. 33  
Ізтілеуов Т. 28

«Э»

Эверсман Э.А. 41

## МАЗМҰНЫ

<b>Құрастырушыдан.....</b>	<b>3</b>
Қазақстан Республикасының Мемлекеттік және ұлттық мерекелері.....	11
Кәсіби мерекелер.....	11
2022 жылға арналған атаулы және есте қаларлық күндер.....	16
Күні мен айы белгіленбеген атаулы күндер.....	40
Шетелдік жазушылар мен ақындардың мерейтой-кітаптары.....	48
Қазақстандық жазушылар мен ақындардың мерейтой-кітаптары...	51
Күнтізбеге қысқаша сілтемелер мен әдебиеттер.....	56
Атаулы көрсеткіш.....	113
<b>Мазмұны.....</b>	<b>123</b>

.

Көлемі 6,8 б.т. Тапсырыс № 128

---

М. Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университетінің  
Редакциялық баспа орталығы.  
Орал қаласы, Н.Назарбаев даңғылы, 162.